

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filozofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Politické procesy v Československu

–

Akce “Zpěvačka“

The political trials in Czechoslovakia – The case “Zpěvačka“

Bc. Ivana Doležalová

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N (D-ZSV)

2016

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Politické procesy v Československu – Akce “Zpěvačka”* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 10. července 2016

.....

Bc. Ivana Doležalová

Poděkování

Mé poděkování patří především Prof. PhDr. Janu Županičovi, Ph.D. za věnovaný čas, cenné rady a připomínky při vedení diplomové práce.

Dále děkuji PhDr. Ondřeji Bastlovi, PhDr. Jakubu Šloufovi, Ph.D., a PhDr. Prokopu Tomkovi, Ph.D. za jejich obětavou pomoc při vyhledávání původních archivních dokumentů.

Rovněž děkuji svým nejbližším, rodině a přátelům za vyjadřovanou podporu.

ABSTRAKT

Diplomová práce *Politické procesy v Československu – Akce “Zpěvačka“* pojednává o jednom z mnoha politicky motivovaných procesů, které se odehrály v Československu v době vlády komunistického režimu, tj. v letech 1948-1989.

Těžištěm práce je analýza stěžejního archivního pramene, a sice vyšetřovacího spisu vedeného Státní bezpečností v Akci “Zpěvačka“, dnes uloženého v Archivu bezpečnostních složek.

Proces s protistátně zaměřenou skupinou osob kolem Radany Melicharové, kteří byli obviněni ze spolupráce se zahraniční zpravodajskou službou, se odehrál na jaře roku 1957. To ukazuje, že i po tzv. zakladatelském období komunistického režimu, Komunistická strana Československa i nadále využívala politické procesy k potlačování opozice. Diplomová práce přibližuje hlavní postavy procesu s Radanou Melicharovou a spol., popisuje jejich protistátní činnost a analyzuje motivy jednotlivých zúčastněných k ilegální činnosti. Dále pojednává i o samotném hlavním líčení u Krajského soudu v Praze, následných odvolacích líčeních a snahách o rehabilitaci odsouzených.

Přínos práce spočívá v tom, že doplňuje mnohé dosud vydané odborné studie na téma politických procesů o méně známý a zkoumaný proces s protistátní skupinou Radany Melicharové a spol.

KLÍČOVÁ SLOVA

Československo, politické procesy, Státní bezpečnost, Akce “Zpěvačka“, Radana Melicharová

ABSTRACT

This Master's thesis will look at the Political trials in Czechoslovakia - The case of "Zpěvačka", it will focus on one of the many politically motivated processes that took place in Czechoslovakia during the communist regime, i.e. 1948-1989.

The focus of this paper is to analyse the key archival sources, which is now an investigation by the State Security in the case of "Zpěvačka", now stored in the Archive of Security Forces.

The trial of the anti-state oriented group of people around Radana Melicharová who were accused of collaborating with foreign intelligence services took place in the spring of 1957. This shows that even the so-called foundation period of the communist regime, the Communist Party of Czechoslovakia continued to implement political processes to control the opposition. This thesis brings the main characters of the process Radana Melicharová et al., describes their illegal activities and analyses the motives of each participants on illegal activities. And also discusses about the main trial itself at the Regional Court in Prague, subsequent appeal trials and the efforts to rehabilitate convicts.

Contribution of the work lies in the fact that it complements many previously published scientific studies on the topic of the political process and less known and studied process with a subversive group Radana Melicharová et al.

KEYWORDS

Czechoslovakia, political trials, State Security, The case "Zpěvačka", Radana Melicharová

Obsah

1.	Úvod	8
2.	Radana Fišerová - Melicharová	12
2.1	Spolupráce Radany Fišerové - Melicharové s StB	14
2.2	Sledování Radany Fišerové - Melicharové	15
2.3	Spolupracovníci StB “Jiří“ a “Velan“ nasazení na Radanu Fišerovou	16
2.4	Sňatek Radany Fišerové a změna jména	17
2.5	Založení evidenčního svazku na Radanu Melicharovou	18
3.	Protistátní činnost Radany Melicharové a spol.	19
3.1	Založení skupinového operativního svazku číslo 59	19
4.	Vladimír Matička	20
4.1	Napojení na prof. Bohumila Černého	20
4.2	Ilegální skupina Vladimíra Matičky	22
4.2.1	Radana Melicharová a Alena Mráčková - Jiránková	22
4.2.2	Ostap Jachno	23
4.2.3	Jaroslav Jiránek	25
4.2.4	Marie Šebíková - Křepelková	25
4.2.5	František Šebík	27
4.2.6	Václav Vandas	27
4.2.7	Bohuslav Šindelář	29
4.2.8	Naděžda Kavalírová	29
4.3	Shrnutí ilegální činnosti Matičkovy skupiny	30
5.	Zatýkácké akce	32
6.	Obžaloba	33
6.1	Právní kvalifikace	36
6.1.1	Trestní zákon č. 86/1950 Sb.	36
6.1.2	Novelizace trestního zákona	39

7.	Hlavní soudní líčení v případě Akce “Zpěvačka“	41
7.1	Vynesení rozsudku.....	47
8.	Odvolací líčení.....	53
8.1	Nové líčení proti Františku Šebíkovi a spol.....	54
8.2	Nastoupené tresty.....	55
8.3	Snahy o rehabilitaci	58
9.	Alena Jiránková	60
9.1	Soud s Alenou Jiránkovou	64
10.	Spolupracovník Státní bezpečnosti – krycí jméno “Velan“	67
10.1	Život Oldřicha Skotala v období okupace.....	67
10.2	Oldřich Skotal v komunistickém Československu.....	69
10.3	“Velanovo“ seznámení s hraběnkou Marií Carmen Sternbergovou	72
10.4	“Velanovo“ zapojení do Akce “Zpěvačka“	75
10.5	Následná spolupráce agenta “Velana“	78
11.	Závěr.....	80
12.	Prameny a literatura.....	82
12.1	Archivní materiály.....	82
12.2	Právní předpisy.....	82
12.3	Monografie	83
12.4	Diplomové, disertační práce.....	86
12.5	Internetové zdroje.....	87
13.	Seznam příloh.....	88

1. Úvod

Nejvýraznější období politických procesů v Československu spadá do tzv. zakladatelského období komunistického režimu, které historici obvykle ohraničují lety 1948 – 1953.¹ Politické procesy v komunistickém Československu však v první polovině 50. let nekončí. Je pravda, že průběh vyšetřování i soudních přelíčení se zmírňuje, již nepadají tak vysoké tresty, do přípravy politických procesů již tolik nezasahují poradci ze Sovětského svazu. Procesy s obžalovanými z různých trestných činů, nejčastěji z velezrady a z vyzvědačství se již také začínají odehrávat za zavřenými dveřmi soudních síní a nikoli veřejně jako na začátku 50. let tak, aby celá československá společnost poznala zrádce a narušitele lidově demokratického zřízení.

Jednotlivé procesy odehrávající se v druhé polovině 50. let a v nich obžalovaní a odsouzení lidé, nejsou veřejnosti tak známí právě proto, že komunisté vylučovali veřejnost z probíhajících procesů a utajovali různé informace. Přesto i v této době proběhlo hodně více či méně politicky motivovaných procesů, které silně zasáhly do životů mnoha občanů tehdejšího Československa a často je zcela převrátily naruby.

Proces s Radanou Melicharovou a spol., který orgány Státní bezpečnosti nazvaly při vyšetřování Akce “Zpěvačka“ a který je jádrem této diplomové práce, je právě jedním z takových politických procesů, které probíhaly utajovaně v druhé polovině 50. let. Snad kromě historiků, zabývajících se obdobím komunismu v Československu a politickými procesy, veřejnost nezná příběhy hlavních aktérů tohoto procesu, jimž vynesl ortel Krajský soud v Praze v dubnu roku 1957. O Akci “Zpěvačka“ dosud nevyšla žádná odborná publikace, a proto jsem se rozhodla věnovat se jí podrobně ve své diplomové práci. Vedle slavných osobností naší minulosti odsouzených v komunistických procesech k trestu smrti, jako byla Milada Horáková, Heliodor Píka a mnozí další, bychom si měli připomínat i ty případy, které skončily sice s nižšími tresty, a proto byly z dnešního pohledu možná méně významné, přesto však zprostředkovávají zajímavé a mnohdy tragické osudy Čechů a Slováků, kteří se střetli s komunistickou justicí.

Cílem této diplomové práce je doplnit studie o politických procesech v Československu o méně známý proces se skupinou lidí kolem Radany Melicharové obviněných ze spolupráce se zpravodajskými službami západních států a ukázat na něm sílu politické zvěle, která rozhodovala o životě lidí podle svých aktuálních potřeb.

¹ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948-1953*, Praha 1991.

Snahou je zdůraznit to, že ani po ukončení tzv. zakladatelského období komunistického režimu, kdy politické procesy sloužily Komunistické straně Československa k upevnování jejího mocenského postavení, politicky motivované procesy, které měly odstraňovat skutečné a mnohdy domnělé nepřátele režimu, neskončily.

Stěžejní část práce se věnuje ústředním postavám procesu s Radanou Melicharovou a spol. Zaměřuje se na jejich protistátní činnost, za kterou je nakonec Krajský soud v Praze odsoudil k několika letům vězení, analyzuje motivy jednotlivých zúčastněných k ilegální činnosti, zachycuje metody, jimiž Státní bezpečnost postupovala při vyšetřování.

Dále pak je součástí práce nastínění právního hlediska obžaloby v procesu s Radanou Melicharovou a spol., samotné hlavní líčení u Krajského soudu v Praze v dubnu 1957, následná odvolací líčení, která probíhala po vynesení původního rozsudku, a snahy o rehabilitaci odsouzených.

Dvě samostatné části pak tvoří kapitoly o velmi zajímavých postavách případu Akce “Zpěvačka“. Za prvé o Aleně Jiráňkové, která nejprve vystupovala jako podezřelá z protistátní činnosti spolu s Radanou Melicharovou a dalšími, pak podepsala závazek spolupráce se Státní bezpečností, donášela informace a svědčila v neprospěch ostatních obžalovaných, a nakonec byla stejně jako ostatní odsouzena na několik let do vězení za trestný čin vyzvědačství.

Poslední částí je kapitola o Oldřichu Skotalovi, agentovi Státní bezpečnosti vystupujícím pod krycím jménem “Velan“. “Velan“ nejen, že velkou měrou přispěl svými informacemi k odsouzení 9 osob v procesu s Radanou Melicharovou a spol., ale jako spolupracovník StB byl nasazen do mnoha dalších akcí Státní bezpečnosti a díky jeho přičinění mnoho dalších občanů Československa skončilo ve vězení.

Nejvíce relevantních zdrojů mé diplomové práce tvoří archivní materiály komunistických bezpečnostních složek uchovávané dnes v Archivu bezpečnostních složek v Praze. Základem celé práce je obsáhlý dvousvazkový vyšetřující spis vedený Státní bezpečností na Radanu Melicharovou a další osoby později spolu s ní odsouzené ve vykonstruovaném politickém procesu.² Analýza tohoto vyšetřujícího spisu tvoří jádro diplomové práce. I většina dalších archivních materiálů k případu se nachází

² *Archiv bezpečnostních složek* (dále ABS), f. Historický fond Ministerstva vnitra, a. č. H-350, Skupinový operativní svazek č. 59., Akce “Zpěvačka“.

v Archivu bezpečnostních složek, ať už se jedná o osobní spisy jednotlivých osob zapletených do případu Akce “Zpěvačka“, anebo o rozsáhlý spis ke spolupracovníkovi Státní bezpečnosti vystupujícímu pod krycím jménem “Velan“, který byl klíčovou postavou celého případu.³

Druhým zásadním archivem, který mi poskytl informace k případu Akce “Zpěvačka“, byl Státní oblastní archiv v Praze, ve kterém se dochovaly všechny spisy od Krajského soudu v Praze o probíhajícím procesu s Radanou Melicharovou a spol., včetně protokolu o hlavním líčení, rozsudcích apod.⁴

Vedle archivních materiálů, které byly hlavním zdrojem mé diplomové práce, jsem vycházela také z velkého množství sekundární literatury, která k problematice politických procesů, a vůbec k politické situaci v Československu v druhé polovině 20. století, existuje.

Snad nejaktivnějším ze všech českých historiků zabývajících se obdobím komunistického režimu v Československu je Karel Kaplan, který vydal neuvěřitelné množství odborných publikací týkajících se různých témat období komunistického Československa, ať už samotného politického vývoje, některých výrazných politických osobností, fungování Státní bezpečnosti, anebo fenoménů jako byly politické procesy či kolektivizace. Pro tuto diplomovou práci byla stěžejní publikace *Komunistický režim a politické procesy v Československu*⁵, v níž se Kaplan podrobně věnuje především mechanismu výroby politických procesů v Československu a také některým konkrétním uskutečněným procesům. Politickým procesům v Československu se věnují také odborníci na historii a právo v jedné osobě, působící na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, především Jan Kuklík ml. nebo Ivana Bláhová.

Dále jsem čerpala z knih dalšího výrazného českého historika Václava Vebera zabývajícího se zejména tematikou třetího československého odboje, i z knih současných historiků Vojenského historického ústavu, zaměřujících se na problematiku třetího odboje, Prokopa Tomka a Ivo Pejčocha.

Při studiu politických procesů v komunistickém Československu by také neměla být opomenuta odborná právnická literatura, a proto jsem hodně čerpala i z publikací

³ ABS, f. I. Správa Sboru národní bezpečnosti, a. č. 45071, Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno “VELAN“.

⁴ *Státní oblastní archiv v Praze* (dále SOA Praha), f. Krajský soud, Praha (1949-1998), a. č. Rt 383/91, Radana Melicharová a spol., nezpracováno.

⁵ KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008.

Michala Bobka působícího na Masarykově Univerzitě v Brně - *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezprávi*⁶, anebo již zmíněného profesora Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze Jana Kuklíka ml. - *Vývoj československého práva 1945-1989*.⁷

⁶ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezprávi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009.

⁷ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009.

2. Radana Fišerová - Melicharová⁸

Radana Melicharová se narodila jako Radana Fišerová v Praze v roce 1926. Přišla na svět jako první potomek tehdejšího ministerského rady na ministerstvu sociální péče Jana Fišera a jeho manželky Marie Fišerové. Spolu se svým bratrem Janem Fišerem prožívala Radana v době první republiky šťastné a klidné dětství ve fungující a dobře zabezpečené rodině.

Její otec JUDr. Jan Fišer byl sympatizantem Československé strany národně socialistické, i když oficiálně nebyl politicky organizován. Své politické přesvědčení dal jasněji najevo až po skončení druhé světové války, kdy vstoupil do Československé strany národně socialistické. Po válce jako reprezentant prvorepublikové úřednické vrstvy nebyl spokojený s postupnými změnami, které do Československa přicházely spolu s ustavením Národní fronty a se stále posilující pozicí Komunistické strany.

Zásadní přelom ve vývoji Československé republiky přinesl únor 1948 a tento rok byl přelomový i pro rodinu Fišerových. Členství v Československé straně národně socialistické i jeho protikomunistické postoje stály Jana Fišera místo na ministerstvu sociálních věcí. Krátce po únoru 1948 byl z politických důvodů „odejit“ do důchodu. Společně s manželkou se navíc odstěhoval z Prahy do jižních Čech, do dnes již zaniklé obce Červený nad Vltavou, s největší pravděpodobností také nedobrovolně v tzv. akci „penzisté do pohraničí“. Radana Fišerová a její o čtyři roky mladší bratr Jan Fišer zůstali v Praze, ale i jim do života silně zasáhly události roku 1948.⁹

Radana po gymnáziu, které mohla maturitou ukončit až po osvobození v roce 1945, nastoupila na podzim 1945 na České vysoké učení technické – obor komerční inženýrství.¹⁰ Během svých studií se naučila několika světovým jazykům, hovořila anglicky, německy, francouzsky a španělsky, byla výbornou studentkou a ctižádostivou ženou, která toužila po kariéře.

Po vzoru svého otce však byla také aktivní členkou Československé strany národně socialistické. Únorových událostí se účastnila protestním průvodem v řadách studentů a v 6. semestru byla pro svůj nepřátelský postoj k lidově demokratickému

⁸ Pro snazší orientaci v časových souvislostech jsou v některých případech u ženských jmen uváděna obě příjmení, jak příjmení za svobodna, tak po uzavření manželství. Na prvním místě je vždy uvedeno příjmení za svobodna, a na druhém místě příjmení získané sňatkem.

⁹ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, zpráva o nepřátelské činnosti Radany Fišerové z Prahy ze dne 23. února 1955.

¹⁰ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, osobní výpověď Radany Fišerové ze dne 10. prosince 1952.

zřízení z vysoké školy vyloučena.¹¹ A zdaleka nepatřila mezi výjimky. Odpor proti novému režimu se hojně rozvíjel právě mezi mladými studenty, zejména na vysokých školách, a proto akční výbory krátce po únorových dnech zaměřovaly své čistky právě tam. Z jejich rozhodnutí museli vysoké školy opouštět nejenom profesori působící na vysokých školách, ale i řada studentů angažovaných v různých studentských spolcích a sympatizujících s nekomunistickými politickými stranami. Opozice proti KSČ v únoru 1948 bohužel nenabyla velkých rozměrů, jediným masovějším veřejným vystoupením na podporu demokracie a nekomunistických stran se staly právě demonstrace a pochody vysokoškolských studentů Prahou.¹²

Podobný osud „vyačkněného“ studenta stihl i bratra Radany Jana Fišera. Jan studoval v Brně na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity farmacii, ale stejně jako Radana byl členem národně socialistické mládeže, a proto byl ze studií taktéž vyloučen. Následně našel zaměstnání jako herec v Městském divadle v Kladně.¹³

Radana po předčasném vyloučení z vysoké školy nemohla dlouho najít zaměstnání. Zapsala se do Ošetřovatelské školy a chtěla pracovat jako dětská sestra, z kurzu ale byla nucena vystoupit, ačkoli podle vlastních slov měla velmi dobrý prospěch. Snažila se nastoupit do zaměstnání v některém z národních podniků, avšak její žádosti byly vždy zamítnuty bez udání důvodů, důvody byly tedy samozřejmě politické.¹⁴ Nakonec i přes všechny těžkosti získala díky svým jazykovým schopnostem dobré zaměstnání a stala se cizojazyčnou korespondentkou u pražské pobočky australské exportní firmy Compass Trading Co. Australia. Když tato firma ukončila v Praze v roce 1950 svou činnost, přijala Radana Fišerová místo u indického obchodního atašé jako učitelka jeho dětí a po dalších dvou měsících přestoupila na Afghánské královské velvyslanectví, kde se stala společnicí velvyslancovy ženy a učitelkou jeho dvou dcer.¹⁵

¹¹ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, osobní výpověď Radany Fišerové ze dne 10. prosince 1952.

¹² KUKLÍK, Jan: *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha 2009, str. 111.

¹³ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, osobní výpověď Radany Fišerové ze dne 17. ledna 1953.

¹⁴ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, osobní výpověď Radany Fišerové ze dne 10. prosince 1952.

¹⁵ Tamtéž.

2.1 Spolupráce Radany Fišerové - Melicharové s StB

V této době, konkrétně v dubnu 1951 byla Radana Fišerová získána ke spolupráci se Státní bezpečností. Coby zaměstnankyně zahraničního velvyslanectví mohla být pro Státní bezpečnost užitečná jako informační zdroj o zahraničních diplomatických službách. Její bratr Jan Fišer totiž dostal od vojenského obvodního velitelství příkaz k přerušení svého vysokoškolského studia a okamžitému nástupu vojenské služby. Radana se rozhodla tomu zabránit za každou cenu, obcházela všechny úřady s povolávacím rozkazem, navštívila i ministra školství Zdeňka Nejedlého, až nakonec byla doporučena na Ministerstvo národní obrany, kde jí slíbili odvolání povolávacího rozkazu pro bratra. Radana dosáhla svého, jenže netušila, že ještě nemá vyhráno. Vzápětí ji navštívili dva příslušníci bezpečnostních orgánů s tím, že odvolání povolávacího příkazu nenabude platnosti do té doby, dokud nepodepíše prohlášení o spolupráci se Státní bezpečností. Radana se nakonec podvolila a 24. dubna 1951 se zavázala spolupracovat s StB a plnit úkoly, kterými ji pověří.¹⁶

Jak ale vyplývá z jedné z agenturních zpráv zařazených do vyšetřovacího spisu, a z výpovědi samotné Fišerové, Radana spolupráci se Státní bezpečností pouze předstírala. Svého nadřízeného – afghánského vyslance záhy po podpisu spolupráce informovala o své spolupráci s StB, začala mu sdělovat, jaké úkoly dostává od svého řídicího orgánu a radila se s ním, jaké zprávy má bezpečnosti podávat. Jak sama řekla, podávané informace si často vymýšlela a navíc se jednalo o zprávy typu, jaké měla náušnice česká návštěvnice na velvyslanectví, kolik pan ministr vypil koňaků apod., pro Státní bezpečnost takové zprávy neměly žádný význam.

Svůj postoj ke spolupráci se Státní bezpečností popisovala Radana ve výpovědi takto: *„Ke své spolupráci s Stb uvádím, že proti této jsem měla hned z počátku značný odpor a vykonávání mně kladených úkolů jsem považovala za zradu mého přesvědčení. Spolupráci jsem považovala za jistý druh konfidentství. Proto jsem také svoji spolupráci s StB oznámila afgánskému vyslanci, od kterého jsem čekala, že mi poskytne podporu. Pomoc od něj jsem si představovala v takové formě, že za službu, kterou jsem tímto pro něj vykonala, mi umožní, abych se dostala s bratrem ilegálně z republiky. Místo toho jsem však poznala, že naopak jeho přátelský vztah ke mně ochabl, čímž jsem byla velmi zklamaná. Proto také práci, kterou jsem pro StB vykonávala, jsem z počátku úmyslně dobře nevykonávala a později i kdybych se byla snažila ji dělat dobře, vzhledem*

¹⁶ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno "VELAN"*, a. č. 45071, tematický podsazek č. 100, zápis o výpovědi Radany Fišerové ze dne 18. ledna 1952, str. 2-3.

*k nedůvěře vyslance ke mně, jsem již nemohla. [...] Během času jsem si na spolupráci zvykla a brala jsem ji jako nutné zlo.*¹⁷

Jenže Radana Fišerová neměla ponětí o tom, že na velvyslanectví není jedinou spolupracovnicí Státní bezpečnosti, a tak se postupně informace o její předstírané spolupráci dostaly až k jejím řídicím orgánům v StB. Byla vzata do vazby za porušení a neplnění podepsané smlouvy. Radana se přiznala, že ke spolupráci jí donutili pod nátlakem a že pro podobnou službu neměla ani předpoklady, ani dobrou vůli. Vychovali ji ke zcela jinému politickému přesvědčení, a proto nemohla poctivě sloužit komunistickému režimu a žádala o přerušeni spolupráce. Státní bezpečnost jí vyhověla, už jí nemohli dostatečně důvěřovat a spolupráci s ní ukončili v listopadu 1952. Za porušení závazku spolupráce jí nakonec nehrali před soud, ale měla si svůj trest odpykat na svobodě, a sice těžkým zaměstnáním v ČSAD jako závoznice a šoférka, kde dělala fyzicky velmi náročnou práci za směšné peníze. Často měla pracovní úrazy, které zanechaly následky na jejím zdraví.¹⁸

2.2 Sledování Radany Fišerové - Melicharové

Radana Fišerová byla od té doby trnem v oku Státní bezpečnosti. Nejen kvůli porušení závazku o spolupráci, ale i kvůli svému sociálnímu původu a stykům, které si díky svým jazykovým schopnostem a zaměstnáním v cizojazyčných firmách či na zahraničních velvyslanectvích získala. Dostala se do hledáčku Státní bezpečnosti, jejíž příslušníci ji začali sledovat.

Po odjezdu afghánského vyslance nastoupila Radana u belgické letecké společnosti, kde pracovala až do konce roku 1951, do doby než onemocněla infekční žloutenkou a musela se podrobit léčení. Po nemoci už se do belgické letecké společnosti nevrátila a od března 1952 začala pracovat u ČSAD jako závoznice.¹⁹ Jako politicky nespolehlivá osoba neměla Radana Fišerová možnost pracovat na vyšší pozici, která by odpovídala jejímu vzdělání, navíc její nové zaměstnání u ČSAD bylo trestem za její nespolehlivost a porušení závazku o spolupráci.

¹⁷ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno "VELAN"*, a. č. 45071, tematický podsvazek č. 100, zápis o výpovědi Radany Fišerové ze dne 18. ledna 1952, str. 4.

¹⁸ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno "VELAN"*, a. č. 45071, podsvazek vlastnoručních zpráv č. 020, zpráva spolupracovníka Velana č. 73/55 ze dne 28. ledna 1955, str. 4-5.

¹⁹ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, osobní výpověď Radany Fišerové ze dne 10. prosince 1952.

V lednu 1953 vznikla na Krajské správě Státní bezpečnosti v Praze na osobu Radany Fišerové tzv. ustanovka²⁰. Z ní vyplývá, že v době mezi lety 1946 a 1948 vystupovala Radana aktivně jako členka Československé strany národně socialistické proti Komunistické straně Československa, a tak si již tehdy zneprátelila nově nastupující lidově demokratický režim: „*V bydlišti i ve škole se plně zúčastnila politického života za nár. soc. stranu. Byla její aktivní politickou pracovnící, bylo o ní známo, že vždy proti němu (komunistickému režimu, pozn. aut.) veřejně mluví a haní taktéž i KSČ a její představitele. Byla zuřivou stoupenkyní a zastánkyní amerického způsobu života a plně ho propagovala. Hájila vždy politicko-hospodářské zájmy kapitalistických států zde u nás. Byla pro Marschalův plán, hájila UNRRU a plně podporovala v tehdejší době politiku národně socialistické strany a západních kapitalistických států.*“²¹

I přesto, že v ustanovce se dále píše, že po únoru 1948 se přestala naprosto politicky projevovat a ztratila zájem o veškeré politické dění ve státě – „*V zaměstnání i v bydlišti je na ní hleděno jako na ženu politicky nespolehlivou, která se sice v nynější době politicky neprojevuje, ale přesto i tímto svým chováním dává najevo, že nesympatizuje s lidově demokratickým zřízením. O nic nemá zájem, ani do ničeho se také nezapojuje, i když je vyzývána. Svým měšťáckým a nadřazeným chováním, hlavně k dělníkům, které považuje za méně cenné, se úplně vyřadila z pracovního kolektivu.*“²²

2.3 Spolupracovníci StB “Jiří“ a “Velan“ nasazení na Radanu Fišerovou

Ke sledování Radany Fišerové byli nasazeni agenti StB, respektive spolupracovníci StB, kteří měli možnost s Radanou navázat styky, popřípadě se s ní znali již z dřívějších dob, a nyní je Státní bezpečnost využila jako návnady k získání kompromitujícího materiálu o Radaně. Tímto způsobem, tzv. agenturní cestou, shromažďovala Státní bezpečnost informace o Radaně Fišerové, o jejích blízkých, o jejích stycích se zahraničím apod.

Ve vyšetřujících spisech Státní bezpečnosti se jako první objevují agenturní zprávy od spolupracovníka, který vystupoval pod krycím jménem “Jiří“. Ze záznamů StB je zřejmé, že Radana a “Jiří“ se velmi dobře znali, byli to spolužáci. Radana

²⁰ Ustanovka - zpráva o zájmové osobě Státní bezpečnosti, která obsahovala informace o pověsti, způsobu života, majetkových poměrech sledované osoby, jejího vztahu k režimu atd.

²¹ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, USTANOVKA na Radanu Fišerovou ze dne 22. ledna 1953.

²² Tamtéž.

“Jiřímu“ plně důvěřovala a vůbec netušila, že pracuje pro Krajskou správu ministerstva vnitra v Praze a že bezpečnostním orgánům donáší informace o ní, o jejich blízkých a o schůzkách, které se často konaly v bytě Fišerové i za přítomnosti spolupracovníka “Jiřího“. Agenturní zprávy spolupracovníka “Jiřího“ z konce roku 1954 hovořily zejména podrobněji o blízkých a přátelích Fišerové, které komunisté označovali jako tzv. bývalé lidi²³, o jejich nepřátelském poměru k lidově demokratickému režimu a především o stycích Radany Fišerové s představiteli zahraničních velvyslanectví a také například s představiteli pražského židovstva. Bohužel z archivních spisů se mi nepodařilo dohledat pravá totožnost spolupracovníka “Jiřího“.

Druhou zásadní postavou agenturního prošetřování Radany Fišerové byl spolupracovník StB vystupující pod krycím jménem “Velan“. Spolupracovník “Velan“ je velmi zajímavou postavou případu a vůbec celé problematiky osob spolupracujících se Státní bezpečností. V archivech k jeho osobě existuje velké množství archivního materiálu, a proto mu bude věnována zvláštní kapitola.

“Velan“ informace o Radaně a jejím okolí dodával Krajské správě ministerstva vnitra v Brně, která nasazením vyzvědačských služeb svého spolupracovníka přispěchala na pomoc pražské vyšetřovací centrále Státní bezpečnosti. Do kontaktu s Fišerovou se “Velan“ dostal až v lednu roku 1955, kdy ho s Radanou seznámila její přítelkyně hraběnka Marie Sternbergová. Ale právě až informace získané jeho prostřednictvím vedly k tomu, že Státní bezpečnost si potvrdila podezření na protistátní činnost Radany Fišerové a lidí z jejího blízkého okolí.

2.4 Sňatek Radany Fišerové a změna jména

Na jaře roku 1955 došlo k důležité změně v osobním životě Radany Fišerové. 30. dubna 1955 se provdala za svého snoubence Zdeňka Balíka, který byl o 3 roky starší než ona, a pocházel stejně jako ona z Prahy, z dobře situované rodiny. Zdeněk Balík byl synem bývalého majitele exportu a importu skla a porcelánu v Praze.

Ve velké části vyšetřovacího spisu i záznamů o soudních přelíčeních figuruje Radana Fišerová už jako vdaná žena pod jiným jménem, ovšem nikoli jako Radana Balíková, ale jako Radana Melicharová. Tuto zajímavou skutečnost vysvětluje jedna

²³ Tzv. bývalí lidé – komunisté tak označovali prvorepublikovou elitu a příslušníky střední vrstvy, vůbec všechny ty, kteří byli postiženi poválečnou změnou režimu.

z agenturních zpráv spolupracovníka “Velana“, který se od přítelkyně Radany Fišerové, hraběnky Sternbergové dozvěděl, že Radaně se jméno Balík nelíbilo, a tak žádali úřady o změnu jména na Balling. To jim československé úřady ze zřejmých důvodů povolit nemohly, anglicky znějící jména nebyla tehdy příliš v módě. Navrhly jim české jméno, a tak si novomanželé dali jméno Melicharovi.²⁴ (Nadále budu v této diplomové práci používat jméno Radana Melicharová.)

2.5 Založení evidenčního svazku na Radanu Melicharovou

V polovině května 1955, kdy už Státní bezpečnost měla díky zprávám od svých agentů signály o protistátní činnosti Radany Melicharové, byl založen 5. odborem 1. oddělení Krajské správy ministerstva vnitra v Praze první vyšetřující svazek Státní bezpečnosti na její osobu. Prozatím byl založen jako evidenční operativní svazek vedený pod heslem “Zpěvačka“ pouze na osobu Radany Melicharové jako bývalé funkcionářky Československé strany národně socialisté a bývalé zaměstnankyně několika kapitalistických vyslanectví v Praze.²⁵

Ve svazku byly evidovány také další osoby: bratr Radany Melicharové – Jan Fišer, manžel Radany - Zdeněk Melichar, dále Vladimír a Eva Bauerovi – rodinní známí, Marie Sternbergová, Miroslav Čuban, Libuše Urešová – přátelé Radany Melicharové a Alena Mráčková – spolužačka Radany. Referent 5. odboru 1. oddělení Krajské správy ministerstva vnitra v Praze Milan Frühauf, který svazek zakládal, uvedl, že jde o skupinu bývalých národních socialistů buržoazního původu, kteří se schází v bytě Melicharové a JUDr. Bauera. Přiznal, že přesné důvody jejich schůzek zatím nejsou objasněny, ale že je známo, že na schůzkách dochází k hanobení lidově demokratických zemí, Sovětského svazu i vedoucích činitelů těchto zemí, a navíc byly u těchto osob zjištěny styky se zahraničím a kapitalistickými ambasádami. Proto je nezbytné Melicharovou i její přátele nadále sledovat a odhalit cíl jejich schůzek a jejich záměry.²⁶

Další vyšetřování Radany Melicharové a jejích přátel tedy probíhalo především skrze již zmíněné nastrčené spolupracovníky StB “Jiřího“ a “Velana“.

²⁴ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, agenturní zpráva č. 162/56 ze dne 3. listopadu 1956.

²⁵ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, rozhodnutí o zavedení evidenčního operativního svazku č. 964, ze dne 17. května 1955.

²⁶ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, založení osobního svazku na Radanu Fišerovou ze dne 17. května 1955.

3. Protistátní činnost Radany Melicharové a spol.

3.1 Založení skupinového operativního svazku číslo 59

Po zjištění styků Radany Melicharové se začala Státní bezpečnost zaměřovat nejen na činnost její, ale i jejího okolí. V průběhu agenturního prošetřování Radany Melicharové se měnil okruh osob, které byly spolu s Radanou podezřívány z provádění protistátní činnosti. Příslušníci Státní bezpečnosti postupně dospívali k názoru, že Radana Melicharová a spol. provádějí špionážní činnost ve prospěch amerických zpravodajských služeb. V říjnu roku 1956 se tak z původně osobního evidenčního svazku na Radanu Melicharovou stal skupinový operativní svazek číslo 59, který zahrnoval vedle Radany Melicharové také Alenu Jiránkovou, Jaroslava Jiráňka, PhMr. Marii Křepelkovou, Františka Šebíka, MUDr. Ostapa Jachna, Marii Sternbergovou, JUDr. Vladimíra Bauera, Evu Bauerovou, Naděždu Kavalírovou a Antonína Duška, a označoval tuto skupinu lidí za protistátní organizaci vyvíjející výzvědnou činnost pro americkou rozvědku.²⁷

Skupinový operativní svazek číslo 59 byl i nadále veden pod heslem Akce "Zpěvačka", protože vznikl rozšířením původního osobního svazku na Radanu Melicharovou vedeného pod stejným heslem. Důvod označení svazků tímto heslem není z vyšetřovacích spisů zcela jasný. Z prošetřovaných osob se jako zpěvačka živila pouze Eva Bauerová. Také bratr Radany Melicharové Jan Fišer se nějakou dobu živil svým zpěvem, když byl zaměstnán u Československého státního souboru písní a tanců. Nicméně tyto dvě postavy nebyly pro případ "Zpěvačka" stěžejní. Ústřední postavou, jejíž jméno nesl i následný proces s vyšetřovanými, byla Radana Melicharová. Radana se zpěvem rozhodně neživila, ale z agenturních zpráv lze vyčíst, že se zpěvu věnovala soukromě. Podle spolupracovníka StB "Jiřího" dávala Radaně hodiny zpěvu bývalá zpěvačka Národního divadla jistá pí. Kejřová²⁸ a Radana příležitostně vystupovala se svým zpěvem na firemních večírcích, čímž si přivydělávala.²⁹ Zřejmě proto příslušníci Státní bezpečnosti v počátcích sledování Radany Melicharové přidělili vyšetřujícím svazkům heslo "Zpěvačka".

²⁷ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, Akce "Zpěvačka", zpráva za účelem založení skupinového operativního svazku ze dne 10. října 1956.

²⁸ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, agenturní zpráva ze dne 11. února 1955.

²⁹ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, agenturní zpráva ze dne 16. února 1955.

4. Vladimír Matička

Významnou postavou veškeré protistátní činnosti skupiny osob kolem Radany Melicharové byl Vladimír Matička.

Vladimír Matička pocházel z docela skromných poměrů. Narodil se v obci Košťany v okrese Teplice v roce 1925. Jeho otec, Václav Matička působil jako řídící učitel na měšťanské škole a podle záznamů Státní bezpečnosti vychovával svého syna Vladimíra v duchu politické koncepce Masaryka a Beneše.³⁰ Svá středoškolská studia Matička absolvoval s dobrým prospěchem na Gymnáziu ve Dvoře Králové nad Labem. Za doby studia byl členem výboru Akademického spolku Krakonoš, což byl jeden z vysokoškolských spolků, které měly svá centra v Praze, a pro rozšíření své základny přibíraly i některé ročníky gymnázií. Matička skrze tento spolek navázal kontakty s členy a podporovateli Československé strany národně socialistické, i když jejím členem si nikdy přímo nestal.³¹

Po skončení gymnaziálních studií nastoupil Matička studium medicíny na lékařské fakultě pražské univerzity. Stejně jako tisíce dalších mladých lidí, respektive studentů, jej ale postihla změna režimu v Československu v únoru 1948. Podobně jako Radanu Melicharovou i jeho komunisté vyloučili ze studií pro aktivní účast na studentských demonstracích v únoru 1948 a pro jeho nepřátelský postoj k lidově demokratickému státnímu zřízení.

4.1 Napojení na prof. Bohumila Černého

Po vyloučení ze studií se Vladimír Matička seznámil s prof. Bohumilem Černým a tehdy se začala psát historie protistátní činnosti osob okolo Vladimíra Matičky a Radany Melicharové. Jejich skupina byla vlastně jednou z odnoží velké špionážní sítě, kterou na území ČSR založil právě prof. Bohumil Černý.

Černý měl s odbojem již své zkušenosti, během okupace Československa nacisty byl jedním ze zakládajících členů odbojové skupiny “Černý lev”.³²

Po válce Bohumil Černý vyučoval jako profesor na jednom z pražských gymnázií. Jako člen Československé strany národně socialistické se stavěl

³⁰ ABS, *Vladimír Matička*, a. č. 949453 MV, opis udání na Vladimíra Matičku ze Dvora Králové n. L., pro neoprávněné opuštění území republiky ze dne 16. června 1950.

³¹ ABS, *Vladimír Matička*, a. č. 949453 MV, úřední záznam ze dne 9. prosince 1956, věc: Matička Vladimír, agent CIC.

³² ABS, *Živický Jan a spol. – operativní podsvazek*, a. č. V-180 MV, věc: Bohumil Černý – výslech ze dne 29. prosince 1950.

proti zvětšující se politické moci Komunistické strany v ČSR. Po únoru 1948 se začal angažovat proti novému komunistickému zřízení, a sice tak, že založil novou ilegální organizaci skládající se především z vysokoškolských studentů, jako byl například Vladimír Matička, Miloslav Novotný, Václav Ceplecha, Josef Anderle a další. Podle plánů Bohumila Černého měly tyto osoby shromažďovat a dodávat špionážní zprávy z území ČSR a on by je předával dále v zahraničí zahraničním zpravodajským službám. V srpnu 1948 také skutečně ilegálně odešel do zahraničí, kde se zkontaktoval s americkou zpravodajskou ústřednou, konkrétně s úradovnou CIC³³ v německém městě Regensburg.³⁴ Koncem roku 1950 se však vrátil zpět do ČSR, aby si zde opatřil potřebné osobní doklady, a Státní bezpečnost ho 23. prosince zadržela nedaleko rakouských hranic v tehdejší okrese Mikulov jako agenta cizí nepřátelské rozvědky.³⁵ V červnu 1951 pak Státní soud v Praze odsoudil Bohumila Černého na 18 let odnětí svobody pro trestný čin velezrady a špionáže.³⁶

Protistátní činnost, vzešlá z území Československa a organizovaná Bohumilem Černým, ale jeho zatčením neskončila. Členové ilegální organizace, kterou založil, si už mezitím získávali další spolupracovníky a rozšiřovali tak ilegální špionážní síť, která pokračovala ve spolupráci s CIC. Jednu z odnoží této špionážní sítě vytvořil a řídil i Vladimír Matička.

³³ **CIC – Counter Ingelligence Corps** = vojenská kontrarozvědka USA - „Organizování československých zpravodajských skupin pod patronací amerických speciálních služeb bylo zahájeno na území americké okupační zóny Německa již v létě roku 1948. [...] Z hlediska organizace zpravodajských služeb dnes dosud není vše jasné. V režimní propagandě i v soudních spisech se objevuje nejčastěji termín „agent CIC“, „CICák“ čteno i v rámci StB a VKR (Vojenské kontrarozvědky) často foneticky. Ve skutečnosti byla struktura amerických zpravodajských služeb složitější. Americká vojenská kontrarozvědka (CIC) vznikla v době druhé světové války. Její primární úkol spočíval v protišpionážní ochraně americké armády. Ze své podstaty ofenzivní vysílání agentů na cizí území se tedy nemělo stát nejsilnější stránkou práce CIC. S důstojníky CIC se setkávali všichni uprchlíci při zpravodajských výsleších (screeningu) po přechodu hranice. Centrála CIC pro Evropu pracovala ve Frankfurtu nad Mohanem, pro Německo v Mnichově a pro Rakousko v Salzburgu. Těmto ústřednám byly podřízeny oblastní úřadovny, v Německu Norimberk, Regensburg, Berlín a další, v Rakousku Vídeň a Linec. [...] Československá StB i vojenská kontrarozvědka se vesměs domnívaly, že CIC je zastřešující organizací, využívající a financující aktivity československých zpravodajských skupin. Existovaly ale i další americké zpravodajské služby. V roce 1947 byla založena CIA, a další americkou zpravodajskou službou byla vojenská zpravodajská služba MIS (Military Intelligence Service). – (PEJČOCH, Ivo: *Agenti – chodci na popravišti. Kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949-1958*, str. 19-20).

³⁴ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, výslech Bohumila Černého ze dne 3. října 1956, str. 2.

³⁵ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, vyhodnocení Akce „Zpěvačka“ ze dne 10. října 1956, str. 6.

³⁶ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, výslech Bohumila Černého ze dne 3. října 1956, str. 2.

4.2 Ilegální skupina Vladimíra Matičky

Po vyloučení z vysoké školy Vladimír Matička nikde nepracoval. V rámci zapojení do ilegální skupiny Bohumila Černého své úsilí zaměřoval na pomoc občanům Československa při ilegálních přechodech hranic. Sám se k vlastnímu odchodu do zahraničí rozhodl v únoru roku 1949, kdy se, jak uvedl při výslechu Bohumil Černý, Matičkovi a jeho kolegům z ilegální organizace zdála pro ně „*půda v Československu příliš horká*“³⁷. Ještě před svým odchodem informoval několik svých přátel a známých, že je aktivním členem ilegální protistátní organizace, která má za cíl sbírat špionážní informace různého charakteru a předávat je zahraničním zpravodajským službám a také organizovat ilegální přechod osob přes hranice.

4.2.1 Radana Melicharová a Alena Mráčková - Jiránková

Mezi takto informovanými osobami z okolí Vladimíra Matičky figurovala i Radana Melicharová. Radana se s Matičkou seznámila již v době po skončení války, a sice prostřednictvím své dlouholeté spolužačky jak z gymnázia, tak z vysoké školy – Aleny Mráčkové, později provdané Jiránkové. Alena Mráčková tehdy byla milenkou Vladimíra Matičky, a tak společně s ním Radanu Melicharovou navštěvovala.

Krátce po únorových událostech roku 1948 se jim oběma Matička svěřil, že pracuje ilegálně proti novému státnímu zřízení a že uvažuje o ilegálním útěku přes hranice. Současně jim také navrhl, zda by se i ony nechtěly zapojit do činnosti jeho skupiny. Radana Melicharová v zásadě nebyla proti a ve své výpovědi z 12. února 1957 tuto skutečnost odůvodňovala takto: „...*příčinou toho bylo to, že jsem byla značně ovlivněna únorovými událostmi, které poškodily jednak mne vyloučením z vysoké školy, jednak otce, který byl z ministerstva vyakčněn. Zejména u otce jsem to pokládala za nespravedlivé, neboť tento nebyl žádným asociálem, naopak v r. 1947 byl za svou práci ministrem Nejedlým odměněn a vysloveno mu uznání za práci v hornickém pojištění.*“³⁸ Tento pocit křivdy, který v Radaně Melicharové doutnal, přispěl zásadně k jejímu zapojení do Matičkovy skupiny. Důvody zapojení Aleny Mráčkové byly prozaičtější, v podstatě se jednalo především o náklonnost k Vladimíru Matičkovi, která ji motivovala.

³⁷ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, výslech Bohumila Černého ze dne 3. října 1956, str. 4.

³⁸ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o výslechu obviněné Radany Melicharové sepsaný dne 12. února 1957, str. 1.

Ještě než Matička odešel do zahraničí, instruoval obě své přítelkyně, jakým způsobem spolu budou udržovat spojení, až odejde. Vzhledem ke svým předchozím zaměstnáním na různých zahraničních ambasádách měla Radana Melicharová kontakty v zahraničí. Dala Matičkovi adresu své známé, která žila v Holandsku, a skrze tuto adresu si pak několikrát vyměnili dopisy, které Matička podepisoval krycím jménem ALEX. Dále se spolu smluvili na komunikaci skrze tajná hesla vysílaná Rádiem Svobodná Evropa. Po odchodu Matičky do zahraničí spolu komunikovali také skrze spojky nebo prostřednictvím tzv. mrtvých schránek ukrytých v mezinárodních rychlících.

Na jaře roku 1951 dostala Alena Mráčková od Matičky 2 mikrofilmy, které obsahovaly pokyny jak pro ni, tak pro Radanu. Měly za úkol zajistit na území Československa úkryt pro Matičkova spolupracovníka a také navázat styk se zaměstnanci Československých drah, kteří jim měli dodávat zprávy o pohybech vlaků se zbožím zejména do Sovětského svazu, a zároveň skrze železničáře mohly v případě potřeby rychle rozeslat zprávy na různá místa po celé republice.³⁹

4.2.2 Ostap Jachno

Co se týká zajištění úkrytu, tehdy se Radana obrátila s žádostí o pomoc na svého známého a rodinného přítele doktora **Ostapa Jachna**. MUDr. Jachno vlastnil chatu na Zvíkově, kterou příležitostně využívali i Radana, její rodiče a bratr. Radana požádala Jachna, zda by si chatu mohla vypůjčit a ubytovat v ní na několik dní svého známého. Ostap Jachno, aniž by věděl, že ubytováním má být osoba pohybující se na území Československa nelegálně, spíše z přátelství k Radaně jí chatu zapůjčil, a vlastně už podruhé se tak zapojil ne zcela záměrně do napomáhání protistátní činnosti. Poprvé se tak stalo už na podzim roku 1948, kdy se na něj Radana opět z popudu Vladimíra Matičky obrátila s prosbou o půjčení peněz. Ostap Jachno údajně měl informace o tom, že peníze si žádá člověk, který pracuje v ilegalitě, přesto Radaně půjčil 3000 Kč a Radana pak zapůjčené peníze předala Vladimíru Matičkovi. Zároveň však podle výpovědi Radany ji Jachno varoval, aby se nepouštěla do žádné protistátní činnosti.⁴⁰ Přesto se tímto způsobem MUDr. Ostap Jachno dostal na seznam sledovaných a Státní bezpečností vyšetřovaných osob z napomáhání k protistátní činnosti.

³⁹ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o výslechu obviněné Radany Melicharové sepsaný dne 12. února 1957, str. 2.

⁴⁰ Tamtéž, str. 2.

Na podzim roku 1951 obdržely Radana Melicharová a Alena Mráčková další zásilku od Vladimíra Matičky. Tentokrát se jednalo o 21 mikrosnímků ukrytých v madle deštníku. Mikrosnímky obsahovaly pokyny pro udržování komunikace se zahraničím skrze vysílání Rádia Svobodná Evropa, Matička zde rozepisoval význam jednotlivých hesel, které se Melicharová a Mráčková následně snažily zachytit z vysílání. Různá hesla měla jednak potvrzovat příjem špionážních zpráv, ohlašovat termíny k dalším zásilkám a potvrzovat spolehlivost spojení sjednanými hesly v relacích „Vzkazy domovu“.

Dále mikrosnímky obsahovaly instrukce pro jejich další činnost, směrnice pro zřizování mrtvých schránek na celém území Československa nebo instrukce pro vybudování úkrytů pro agenty cizích zpravodajských služeb a úkryty pro vysílačky. Spíše by se ovšem dalo hovořit o určitých přípravách na další činnost. V mikrosnímcích totiž byly uvedeny i „zvláštní směrnice pro válku“ a vysvětlení jejich možného uplatnění: *„Následující pokyny provádějte postupně, velmi opatrně a nesmírně pečlivě!!! Jejich provádění a používání vejde v platnost teprve tehdy, až uslyšíte heslo MANON JE MOJE UMŘÍT PRO KRÁSU (toto může trvat i několik let, proto nebuďte netrpěliví, mějte však vše připraveno) NEBO AUTOMATICKY OKAMŽIKEM VYPUKNUTÍ VÁLKY.“*⁴¹ Mnozí příslušníci třetího odboje věřili, že není jiná možnost, jak ukončit vládu komunistického režimu v ČSR než za pomoci zvenčí, tj. vojenskou intervencí států západního bloku.⁴² Proto ochotně pracovali pro zpravodajské služby západních států, doufali ve vypuknutí války a připravovali se na to.⁴³

Fotokopie mikrosnímků jsou součástí dokumentárních příloh vyšetřovacích spisů k procesu Radany Melicharové a spol. (viz příloha). Státní bezpečnost je objevila při domovní prohlídce u Radany Melicharové 19. října 1956 a použila je jako jeden z důkazů proti ní. Radana je schovávala po celou dobu ve svém šatníku.⁴⁴

⁴¹ ABS, *Dokumentace k případu Radana Melicharová a spol.*, a. č. V-3256, zvětšené fotokopie mikrosnímků.

⁴² ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, výslech Bohumila Černého ze dne 3. října 1956, str. 8.

⁴³ „Jako nejvyšší forma spojení byla později budována na území Československa síť tajných radiostanic. Kolem těchto radiostanic měly vzniknout z místních spolupracovníků zpravodajské skupiny. Cílem snažení bylo zejména připravit podmínky pro úspěšný průběh očekávaného válečného konfliktu mezi Východem a Západem. Tento konflikt by odstranil i komunistickou vládu v Československu. Že tomu tak bylo, dosvědčuje ukončení posledních zpravodajských aktivit těchto exilových struktur nejpozději v roce 1956, kdy se naděje na takové přímé řešení rozplynula.“ (PEJČOCH, Ivo: *Agenti – chodci na popravišti. Kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949-1958*, str. 23).

⁴⁴ ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Melicharová Radana*, a. č. V-3256, protokol o domovní prohlídce ze dne 19. října 1956.

Ve skutečnosti ale Státní bezpečnost měla kopie mikrosnímků k dispozici už mnohem déle. Ve zprávě Krajské správy ministerstva vnitra v Brně ze dne 23. února 1955 se uvádí, že již v únoru roku 1955 se StB dostala ke kopiím těchto mikrosnímků, a sice díky službám spolupracovníka “Velana“, který snímky od Radany vylákal pod falešnou identitou odbojáře pracujícího pro ilegální protistátní organizaci na Moravě. Melicharová je “Velanovi“ údajně na týden půjčila, KS-MV v Brně zhotovili kopie mikrosnímků a “Velan“ je následně Radaně zase vrátil.⁴⁵ Tato informace se objevuje ještě v několika dalších dokumentech Státní bezpečnosti, ale ve výpovědích před Krajským soudem v Praze přímo při hlavním líčení v procesu Radany Melicharové a spol. v dubnu 1957 se otázka předání mikrosnímků třetí osobě stala předmětem sporu mezi Melicharovou a Mráčkovou - Jiránkovou. Zatímco Mráčková - Jiránková tvrdila, že v roce 1955 Melicharovou skutečně navštívili nějací mladíci z Moravy a Melicharová jim mikrosnímky zapůjčila, Melicharová naopak zcela popřela skutečnost, že by mikrosnímky někomu zapůjčila nebo si je někdo okopíroval.⁴⁶

4.2.3 Jaroslav Jiránek

V roce 1953 se Alena Mráčková provdala za svého snoubence **Jaroslava Jiráňka**. Ještě předtím však, v době kdy spolu pouze žili, pomohl Jaroslav Jiránek Aleně Mráčkové a Radaně Melicharové odeslat jednu zprávu Matičkovi do zahraničí, a tak se i on zapletl do protistátní činnosti skupiny osob kolem Melicharové.⁴⁷

Podle výpovědi Radany Melicharové obě ženy písemný kontakt s Matičkou uskutečňovaný skrze Radaninu přítelkyni v Holandsku přerušily na konci roku 1952.⁴⁸

4.2.4 Marie Šebíková - Křepelková

Radana Melicharová a Alena Mráčková - Jiránková tvořily jádro Matičkovy ilegální skupiny na území Československa, k nim je však třeba přiřadit ještě třetí hlavní postavu skupiny – Marii Šebíkovou, později provdanou Křepelkovou.

⁴⁵ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, zpráva o nepřátelské činnosti Radany Fišerové z Prahy ze dne 23. února 1955.

⁴⁶ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o hlavním líčení – Krajský soud v Praze dne 9.-14. dubna 1957, sp. zn. 3 T 08/57, str. 30-32.

⁴⁷ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o výslechu obviněného Jaroslava Jiráňka ze dne 12. února 1957.

⁴⁸ ABS, *Dokumentace k případu Radana Melicharová a spol.*, a. č. V-3256, výslech Radany Melicharové ze dne 9. ledna 1957.

Marie Křepelková, tehdy ještě jako Marie Šebíková, udržovala s Vladimírem Matičkou na konci čtyřicátých let, ještě před jeho odchodem do zahraničí, vážnou známost, stejně jako Alena Mráčková - Jiránková. Když se Matička začátkem roku 1949 připravoval k ilegálnímu překročení hranic, zasvětil i Marii Křepelkovou do své protistátní činnosti. Nejprve ji nabádal, aby utekla do zahraničí s ním. Když to Marie Křepelková odmítla, požádal ji Matička, aby v organizaci převzala funkci spojky mezi ním, až se bude nacházet v cizině, a zbytkem organizace operující v ČSR. Za tím účelem předal Matička Křepelkové knihu od Karla Čapka „Povídky z jedné a druhé kapsy“ spolu s šifrovacím kódem a vysvětlil jí, že za pomoci těchto předmětů bude dešifrovat zprávy, které on jí ze zahraničí pošle. Zároveň ji připravil na situaci, kdy do Československa vyšle svou další spojku, aby předala Marii zprávy. Tato spojka ze zahraničí vyslaná Matičkou se měla prokázat polovinou ozdobného špendlíku, kterou před odchodem dala Marie Matičkovi, přičemž druhou polovinu špendlíku si nechala u sebe.⁴⁹

Marie Křepelková dostala za úkol především předávat zprávy přicházející ze zahraničí, a sice Aleně Mráčkové - Jiránkové, se kterou ji Matička seznámil ještě před svým odchodem. A také jistému Eduardu Škvárovi, který vystupoval ilegálně pod krycím jménem „knihovnick“ a byl jedním ze zakladatelů další protistátní organizace, se kterou Vladimír Matička spolupracoval, a která nesla název „Havran“.⁵⁰ I protistátní skupina „Havran“ se zabývala hlavně sběrem špionážních informací pro cizí zpravodajské služby a napomáhala ilegálním přechodům přes hranice.

Marie Křepelková ve výpovědích uvádí, že kontakt s Matičkou udržovala jen během prvního roku, co byl v zahraničí. Od konce roku 1949 už od něj žádné zprávy nedostala.⁵¹ I důvody zapojení Marie Křepelkové do protistátní činnosti se z vyšetřujících spisů zdají být zřejmé, chtěla za každou cenu udržet spojení s Vladimírem Matičkou, kterého měla ráda. O vědomém působení proti republice se v jejím případě nedá hovořit.

⁴⁹ ABS, *Dokumentace k případu Radana Melicharová a spol.*, a. č. V-3256, výslech Marie Křepelkové ze dne 9. ledna 1957.

⁵⁰ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o výslechu obviněné Marie Křepelkové ze dne 12. února 1957.

⁵¹ Tamtéž, str. 3-4.

4.2.5 František Šebík

Během známosti Marie Křepelkové s Vladimírem Matičkou, se Matička seznámil rovněž s bratrem Marie Křepelkové, **Františkem Šebíkem**. Podle výpovědi Marie Křepelkové neměl její bratr Vladimíra Matičku rád pro jeho arogantní chování.⁵² Sám František Šebík uváděl, že se především obával o svoji sestru Marii, kterou Matička manipuloval. Přesto chtěl využít Matičkových kontaktů a uprchnout i se svou sestrou Marií a také starou matkou do zahraničí. Proto, když Matička utekl za hranice, udržoval s ním Šebík kontakt skrze svou sestru Marii.⁵³

Vladimír Matička slíbil Šebíkovi, že se pokusí dostat celou jeho rodinu přes hranice, výměnou za to ale požadoval, aby mu Šebík dodal nějaké zprávy hospodářského charakteru, například o plánované výstavbě nových dolů na Příbramsku nebo o Stalinových závodech v Mostě. Šebík nakonec nafotil dosti nekvalitní fotografie průzkumných vrtů v okolí Příbrami a po své sestře Marii je poslal Matičkovi do zahraničí. Matička mu údajně odpověděl v tom smyslu, že dodané materiály jsou nedostačující a že jeho rodině s útekem do zahraničí nepomůže. Od té doby už ke kontaktu mezi nimi nedošlo.⁵⁴ Tuhle činnost Františka Šebíka Státní bezpečnost označila jako výzvědnou činnost pro cizí zpravodajské služby, a proto se i on objevil na seznamu obviněných spolu s Radanou Melicharovou a dalšími.

4.2.6 Václav Vandas

Někdy na počátku roku 1949, těsně před svým útekem za hranice, seznámil se Vladimír Matička také se vzdáleným příbuzným své přítelkyně Marie Křepelkové, **JUDr. Václavem Vandasem** a jeho manželkou Drahomírou Vandasovou, v jejichž pražském bytě zrovna v té době Marie Křepelková pobývala. Vandasova manželka Drahomíra se rozhodla, že uteče do ciziny a sháněla se po někom, kdo by jí v tom pomohl. Marie Křepelková, jelikož věděla, že Matička spoluorganizuje ilegální útky přes hranice, seznámila Vandasovi s Matičkou. Matička pak Drahomíře Vandasové k útěku skutečně pomohl.⁵⁵

⁵² SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o výslechu obviněné Marie Křepelkové ze dne 12. února 1957.

⁵³ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o výslechu obviněného Františka Šebíka ze dne 14. února 1957.

⁵⁴ Tamtéž, str. 3-4.

⁵⁵ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o výslechu obviněného Františka Šebíka ze dne 14. února 1957, str. 2.

JUDr. Vandas se těchto plánů ani útěku samotného neúčastnil, zapletl se však později do jiného případu ilegálního útěku přes hranice, a díky tomu byl souzen společně s Radanou Melicharovou a dalšími.

V druhé polovině roku 1948 navštívili Václava Vandase jeho známý Otto Czonski a Theodor Glüzman a žádali od něj pomoc při útěku jejich přítele Oldřicha Čerycha. Vandas jim doporučil, aby se obrátili na Vladimíra Matičku, seznámil ho s nimi a Matička pak útěk Oldřicha Čerycha zařídil. Jak Theodor Glüzman, tak Otto Czonski spolupracovali s Eduardem Škvárou a byli členy jeho ilegální organizace “Havran“.⁵⁶

Tím ale Vandasovo zapojení neskončilo. Po několika měsících se totiž u Vandase Oldřich Čerych objevil znovu s tím, že chce vstoupit do služeb americké výzvědné služby, přičemž nejprve musí uskutečnit tři ilegální přechody do ČSR, získat zde spojení a případné spolupracovníky, kteří by mu dodávali informace, a opatřit si tady československý občanský průkaz a dopravit ho do zahraničí. Vandas mu tehdy umožnil, aby u něj přespál, a následně mu pomohl dopravit se do Tachova, odkud se Čerych chystal znovu překročit hranice.⁵⁷

Navíc podle návrhu Krajské správy ministerstva vnitra v Praze na obžalobu Radany Melicharové a spol., byl Vandas viněn i z toho, že prostřednictvím francouzského a později kanadského vyslanectví v Praze udržoval utajené písemné spojení se svou manželkou do zahraničí zřejmě až do roku 1952. V dopisech své ženě, která tehdy vstoupila do služeb francouzské výzvědné služby, Vandas sděloval informace o poměrech v Československé republice, i když ve výpovědích z ledna 1957 se hájil tím, že neměl tušení o tom, že jeho žena vstoupila do výzvědných služeb.⁵⁸ Zároveň skrze své spojení na manželku umožňoval i dalším ilegálně uprchlým osobám kontakt s jejich příbuznými a známými v Československu.⁵⁹ Doklady spojení Vandase se zahraničím, tedy dopisy, kterými Drahomíra Vandasová svému manželovi odpovídala, našla Státní bezpečnost při domovní prohlídce u Václava Vandase v listopadu roku 1956.

⁵⁶ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, Radana Melicharová a spol. – návrh na konečné opatření ze dne 31. ledna 1957, str. 4.

⁵⁷ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o výslechu obviněného Václava Vandase ze dne 15. února 1957, str. 2.

⁵⁸ Tamtéž, str. 3.

⁵⁹ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, Radana Melicharová a spol. – návrh na konečné opatření ze dne 31. ledna 1957.

4.2.7 Bohuslav Šindelář

Při pomáhání Oldřichu Čerychovi k útěku, zapojil JUDr. Vandas v Tachově do celé akce ještě další osobu, a sice svého známého, se kterým chodil v okolí Tachova na hony, **Bohuslava Šindeláře**. Vandas a Čerych navštívili před Čerychovým útekem Šindeláře u něj doma a Šindelář pak Čerycha dopravil na místo jeho schůzky kousek za městem.

V jedné ze zpráv Státní bezpečnosti se uvádí, že Oldřicha Čerycha se následně bezpečnostním orgánům podařilo 21. prosince 1948 na území ČSR zatknout. Během svého vyšetřování ale Oldřich Čerych spojení s Václavem Vandasem a Bohuslavem Šindelářem neprozradil.⁶⁰ K odhalení tohoto spojení tak došlo až při vyšetřování případu Akce “Zpěvačka“ a Bohuslav Šindelář byl za své napomáhání k ilegálnímu útěku Oldřichu Čerychovi v procesu s Radanou Melicharovou a spol. obviněn z trestného činu pomoci k trestnému činu velezrady.

4.2.8 Naděžda Kavalírová

Poslední osobou zapletenou do případu Akce “Zpěvačka“ byla **Naděžda Kavalírová**, rozená Morávková. Naděžda Kavalírová stejně jako Vladimír Matička studovala po válce lékařskou fakultu v Praze, a právě tehdy se s Matičkou seznámila, jelikož oba se aktivně zapojovali do studentských spolků, Naděžda v nich vždy reprezentovala Československou stranu národně socialistickou.⁶¹ Ani jí se tak nevyhnulo vyloučení z vysoké školy po únoru roku 1948 z důvodu politické nespolehlivosti. Ve zprávě Akčního výboru Národní fronty lékařské fakulty Karlovy univerzity v Praze se můžeme dočíst, že se nejenom účastnila, ale i organizovala studentské demonstrace 23. a 25. února 1948, a proto se výbor rozhodl vyloučit ji z dalších studií na vysoké škole.⁶²

Ve svých výpovědích Kavalírová uvádí, že po vyloučení ze studií několikrát hovořila s Vladimírem Matičkou o možnosti dostudovat v zahraničí. Vždy ale prý hovořili pouze o legálních možnostech, jak do zahraničí vycestovat. Kavalírová popírala, že by měla informace o tom, že Matička chce ilegálně přejít hranice a navíc

⁶⁰ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, Radana Melicharová a spol. – návrh na konečné opatření ze dne 31. ledna 1957, str. 6.

⁶¹ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o výslechu obviněné Naděždy Kavalírové ze dne 14. února 1957, str. 1.

⁶² ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Kavalírová Naděžda*, a. č. V-3256, usnesení AV NF lékařské fakulty UK v Praze o vyloučení Nadi Morávkové ze dne 2. května 1948.

chce v zahraničí pracovat proti republice.⁶³ Vzpomínala pouze na to, že při jednom z jejich setkání jí Vladimír dal číslo na Alenu Jiránkovou, aby ji kontaktovala v případě, že Matičku delší čas neuvidí. Na jaře roku 1949 Kavalírová skutečně zavolala Aleně Jiránkové a vyptávala se jí na Matičku, a tehdy se dozvěděla, že je Matička v zahraničí.⁶⁴ Státní bezpečnost však na základě výpovědi Aleny Jiránkové byla toho názoru, že Matička Kavalírovou informoval o svém ilegálním odchodu již dříve a že ji zapojil do své protistátní skupiny a pověřil ji určitými úkoly.⁶⁵

Naděžda Kavalírová dlouho popírala jakoukoli činnost či vůbec spojení s Matičkou po jeho odchodu do zahraničí, když ale byla při své výpovědi konfrontována s Alenou Jiránkovou, přiznala, že si to sice nepamatuje, zároveň ale nemůže vyloučit, že jí Matička nějaké zprávy ze zahraničí poslal.⁶⁶ Rozhodně však popřela, že ona sama by Matičkovi posílala nějaké zprávy, informovala ho o dění v ČSR a byla členkou jeho protistátní organizace.

Přesto v podstatě pouze na základě výpovědi Aleny Jiránkové, a samozřejmě kvůli své politické nespolehlivosti a dřívějšímu členství v Československé straně národně socialistické, se i Naděžda Kavalírová stala obviněnou v případě Akce “Zpěvačka.”

4.3 Shrnutí ilegální činnosti Matičkovy skupiny

Tolik k ilegální činnosti skupiny osob kolem Radany Melicharové, kteří pracovali pro protistátní organizaci vytvořenou a řízenou agentem americké zpravodajské služby Vladimírem Matičkou. Hlavními postavami skupiny, kterou zorganizoval ještě před svým odchodem do zahraničí Matička, byly Radana Melicharová, Alena Jiránková a Marie Křepelková. Všechny tři ženy byly velmi úzce navázány na Vladimíra Matičku, Alena Jiránková a Marie Křepelková s ním po určitou dobu udržovaly i milostný poměr.

Ostatní osoby zahrnuté do následného procesu se s Matičkou znaly většinou jen velmi letmo, spíše to byli lidé blízcí třem hlavním ženám v organizaci, které je požádaly

⁶³ ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Kavalírová Naděžda*, a. č. V-3256, protokol o výpovědi obviněné Naděždy Kavalírové ze dne 8. listopadu 1956, str. 3.

⁶⁴ ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Kavalírová Naděžda*, a. č. V-3256, protokol o výpovědi obviněné Naděždy Kavalírové ze dne 4. ledna 1957, str. 2-3.

⁶⁵ ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Kavalírová Naděžda*, a. č. V-3256, protokol o výpovědi obviněné Naděždy Kavalírové ze dne 8. ledna 1957.

⁶⁶ ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Kavalírová Naděžda*, a. č. V-3256, protokol o výpovědi obviněné Naděždy Kavalírové ze dne 9. ledna 1957, str. 4.

o „jednorázovou pomoc“, at' už se jednalo o MUDr. Ostapa Jachna nebo Jaroslava Jiráňka. Některé osoby případu také spojovala jejich národně socialistická minulost, jako Radanu Melicharovou, Vladimíra Matičku a Naděždu Kavalírovou, mnozí z nich byli za své politické postoje vyloučeni z vysokoškolských studií.

Co se týká sociálního původu obviněných v procesu Radana Melicharová a spol., většinu z nich komunisté řadili do již zmíněné skupiny obyvatel, tzv. bývalých lidí – až na Bohuslava Šindeláře, u něhož byl pak v průběhu procesu zdůrazňován jeho dělnický původ a byl mu také přiznán jako polehčující okolnost při vyměřování výše trestu. Ostatní patřili podle záznamů StB do úřednické či buržoazní vrstvy československé společnosti a jejich životy nějakým způsobem negativně zasáhly či zcela radikálně proměnily změny po únoru 1948. I v tomto procesu se tedy potvrdilo pravidlo komunistické justice – souzení podle třídního principu. Nedodržovala se základní práva, mezi něž patří zachovávání rovnosti občanů před zákonem i před soudem. Justice byla nástrojem komunistické moci při likvidování nejrůznějších nepřátel režimu, kteří příslušeli k určitým společenským vrstvám.⁶⁷

⁶⁷ WAGNEROVÁ, Eliška: *Základní práva*, in: BOBEK, Michal a kol. (eds.): *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno 2009, str. 352.

5. Zatýkací akce

Po měsících či spíše letech sledování a shromažďování poznatků došlo na podzim roku 1956 k realizaci Akce “Zpěvačka“, respektive k zatýkání osob ve skupině Radany Melicharové, které Státní bezpečnost vyšetřovala pro ilegální činnost ve prospěch zahraničních zpravodajských služeb.

Celkem StB v této skupině zatkla 11 lidí. V první zatýkací vlně v říjnu 1956 byli 19. října 1956 zatčeni Radana Melicharová, Alena Jiránková a Jaroslav Jiránek. Další den pak došlo k zatčení Marie Křepelkové, zatímco její bratr František Šebík byl zatčen 22. října.⁶⁸ O necelý měsíc později, 8. listopadu 1956, následovalo zatčení Bohuslava Šindeláře, Mirko Drbohlava⁶⁹, Ostapa Jachna, Václava Vandase, Naděždy Kavalírové a Marie Zelenové⁷⁰.

Krátce po svém zatčení se všichni obvinění ocitli ve vyšetřovací vazbě. Zatčené příslušníci StB postupně vyslychali, snažili se dosáhnout toho, aby obvinění doznali svou vinu, a zároveň aby vypovídali o činnosti ostatních obviněných. StB u nich také prováděla domovní prohlídky, aby našla případné důkazy o jejich protistátní činnosti. Tehdy u Radany Melicharové mimo jiné objevili v jejím šatníku uschované mikrosnímky s instrukcemi od Vladimíra Matičky, které jí poslal ze zahraničí.

O průběhu vyšetřování a výsleších obviněných po jejich vzetí do vazby byl náčelníkem Krajské správy ministerstva vnitra pplk. Miroslavem Maškem průběžně informován sám tehdejší ministr vnitra Rudolf Barák. Jemu zasílané informativní zprávy o vyšetřování jsou také součástí vyšetřujících spisů.⁷¹

Řídící osobnost celé protistátní skupiny Vladimíra Matičku se Státní bezpečnosti dopadnout nepodařilo. Zřejmě zůstal v zahraničí a unikl tak československým bezpečnostním orgánům. Proto za hlavní postavu celého případu a následného procesu byla vybrána Radana Melicharová.

⁶⁸ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, Akce “Zpěvačka“ – zpráva ministru vnitra Rudolfu Barákovi ze dne 26. října 1956.

⁶⁹ Mirko Drbohlav – v letech 1946 a 1947 udržoval milostný poměr s Alenou Jiránkovou (tehdy Mráčkovou). V Akci “Zpěvačka“ byl vyšetřován kvůli tomu, že Alena Jiránková s Marií Křepelkovou se na něj obrátily s prosbou o zapůjčení nástroje na zvětšení mikrosnímků, které obdržely od Matičky ze zahraničí, a on jim vyhověl. Jelikož s obsahem mikrosnímků seznámen nebyl a další činnosti ve prospěch Jiránkové se nedopustil, nebyl v případě nakonec vůbec obviněn a trestní stíhání proti němu bylo zastaveno.

⁷⁰ Marie Zelenová – Na základě výpovědí Aleny Jiránkové ji Státní bezpečnost také podezřívala ze zapojení do protistátní organizace řízené Vladimírem Matičkou. Zelenová veškerou ilegální činnost popírala a nakonec na ni nebyla vůbec vznesena obžaloba a trestní stíhání proti ní bylo zastaveno.

⁷¹ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, informativní zprávy ministru vnitra Rudolfu Barákovi z 26. října 1956, z 11. listopadu 1956, z 15. prosince 1956.

6. Obžaloba

Vyšetřování proti zadrženým trvalo do ledna 1957. Posledního dne měsíce ledna roku 1957 podala Krajská správa ministerstva vnitra v Praze návrh na konečné opatření v případě Radana Melicharová a spol. Krajské prokuratuře v Praze předložila veškeré vyšetřovací spisy proti Radaně Melicharové a dalším prošetřovaným a s odvoláním na výpovědi zadržených, výpovědi dalších svědků a zajištěný písemný materiál přišla s návrhem na podání žaloby Krajskému soudu v Praze.⁷²

Vyšetřovatel Krajské správy ministerstva vnitra v Praze por. Jiří Danda v návrhu na podání obžaloby celý případ Radany Melicharové a spol. shrnul a detailně popsal páchanou ilegální činnost. Následně vyšetřovatel celého případu navrhl právní kvalifikaci trestných činů obviněných, a sice Radany Melicharové, Aleny Jiráňkové, Marie Křepelkové, Františka Šebíka, Ostapa Jachna, Jaroslava Jiráňka, Václava Vandase, Bohuslava Šindeláře a Naděždy Kavalírové. V návrhu dále uvedl, že „*shora uvedenou trestnou činnost všichni obvinění, až na obv. MUDr. Ostapa Jachna, Naděždu Kavalírovou a Bohuslava Šindeláře skutkově vesměs doznali. Pokud se jejich výpovědi v některých detailech a časových údajích liší, jde o okolnosti podružného významu, které na právním posouzení věci nemají rozhodný vliv a kdy odchylnosti ve výpovědích lze vysvětlit značným časovým odstupem, kdy k událostem došlo.*“⁷³

V komunistickém trestním právu se doznání považovalo za hlavní důkaz. Navíc postačovalo, pokud se obviněný doznal ke své vině v tzv. administrativním řízení, tzn. v průběhu vyšetřování probíhajícího ve vyšetřovnách Státní bezpečnosti, často za přispění fyzického nebo alespoň psychického násilí a nátlaku. Změna postoje obžalovaného a jeho obhajoba před soudem se pak už brala jako bezvýznamná, vedlejší.⁷⁴

⁷² ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, Radana Melicharová a spol. – návrh na konečné opatření ze dne 31. ledna 1957.

⁷³ Tamtéž, str. 12.

⁷⁴ BAŇOUC, Hynek: *Metody, motivy a cíle studia komunistického práva*, in: BOBEK, Michal a kol. (eds.): *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno 2009, str. 286.

Definitivní podobu obžalobě v případě Radany Melicharové a spol. dal krajský prokurátor Dr. Trávníček 27. února 1957. Zněla takto:

„I/ Radana Melicharová, Alena Jiránková, PhMr. Marie Křepelková a František Šebík od podzimu 1948, Marie Křepelková a František Šebík do konce roku 1949, Radana Melicharová a Alena Jiránková až do konce listopadu 1952 v Praze a jinde přislíbili Vladimíru Matičkovi, že mu budou nápomocni při vybudování špionážní sítě na území naší republiky, kterou bude tento po svém útěku z republiky řídit ze zahraničí...

tedy

spolčili se navzájem a s dalšími osobami k vyzvidání státního tajemství, v úmyslu vyzradit je cizí moci;

II/ Naděžda Kavalírová koncem roku 1948 a během první poloviny roku 1949 přislíbila Vladimíru Matičkovi, o němž věděla, že se chystá k ilegálnímu útěku do ciziny, odkud bude řídit činnost protistátní skupiny, kterou vybudoval na našem území za účelem násilného odstranění lid. dem. zřízení našeho státu, že mu bude v této činnosti nápomocna, za tím účelem převzala od něj telefonní číslo na osobu, na kterou se po útěku Matičky do zahraničí obrátí a s ní bude spolupracovat, to skutečně po útěku Vladimíra Matičky učinila, seznámila se tak se spolupracovníci Vladimíra Matičky, Alenou Jiránkovou a jejím prostřednictvím podle pokynů Vlad. Matičky s dalším jeho spolupracovníkem Františkem Šebíkem, od dalšího spolupracovníka Vladimíra Matičky, převzala prostřednictvím Aleny Jiránkové písemnou zprávu nezjištěného obsahu,

tedy

spolčila se s někým k pokusu zvlášť nebezpečným způsobem zničit nebo rozvrátit lidově demokratické zřízení republiky;

III/ JUDr. Václav Vandas a Bohuslav Šindelář v listopadu a prosinci 1948 v Praze, Tachově a jinde, umožnili dopravu Oldřicha Čerycha ke státním hranicím a od státních hranic do Prahy, ač věděli, že Oldřich Čerych z pověření cizích činitelů, usilujících o přípravu podmínek pro násilné odstranění lidově demokratického zřízení našeho státu, přechází tajně státní hranice a plní určité protistátní úkoly,

tedy

někomu úmyslně poskytli pomoc k tomu, aby se spolčil k pokusu zvláště nebezpečným způsobem zničit nebo rozvrátit lidově demokratické zřízení republiky;

IV/ MUDr. Ostap Jachno koncem roku 1948 a na jaře 1951, Jaroslav Jiránek na jaře 1951 v Praze napomáhali Radaně Melicharové a Aleně Jiráňkové v jejich snaze připravovat podmínky k násilnému odstranění lidově demokratického zřízení našeho státu...

tedy

někomu úmyslně poskytli pomoc k tomu, aby se spolčil k pokusu zvláště nebezpečným způsobem zničit nebo rozvrátit lidově demokratické zřízení republiky,

takže spáchali

ad I/ Radana Melicharová, Alena Jiráňková, PhMr. Marie Křepelková a František Šebík, s přihlédnutím § 12 odst. 1 tr. zák., trestný čin vyzvědačství podle § 86 odst. 3 písm. a/ 1 tr. zák. (ve znění novely),

ad II/ Naděžda Kavalírová, s přihlédnutím k § 12 odst. 1 tr. zák., trestný čin velezrady podle § 78 odst. 2 písm. a/ 1 tr. zák.,

ad III/ JUDr. Václav Vandas a Bohuslav Šindelář, s přihlédnutím k § 12 odst. 1 tr. zák., trestný čin pomoci k trestnému činu velezrady podle §§ 7 odst. 2, 78 odst. 2 písm. a/ 1 tr. zák. (ve znění novely),

ad IV/ MUDr. Ostap Jachno a Jaroslav Jiránek, s přihlédnutím k § 12 odst. 1 tr. zák., trestný čin pomoci k trest. činu velezrady podle §§ 7 odst. 2, 78 odst. 2 písm. a/ 1 tr. zák. (ve znění novely).“⁷⁵

⁷⁵ ABS, *Skupinový vyšetřovací svazek proti Radaně Melicharové a spol.*, a. č. V- 3256, obžaloba – Krajská prokuratura v Praze dne 27. února 1957, str. 2-5.

6.1 Právní kvalifikace

Krajský prokurátor kvalifikoval trestnou činnost obžalovaných jako trestný čin velezrady a vyzvědačství, u některých obžalovaných pouze trestný čin pomoci k trestnému činu velezrady. Trestný čin velezrady spolu s trestným činem neoprávněného opuštění republiky, to byly v 50. letech v komunistickém Československu nejčastěji žalované politicky orientované trestné činy.⁷⁶

6.1.1 Trestní zákon č. 86/1950 Sb.

Právní základ, z něhož vycházelo trestní právo v Československu po únoru 1948, byl založen přijetím **zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky** v říjnu 1948, nahradil dosavadní prvorepublikový zákon na ochranu republiky z roku 1923. V červenci 1950 byl pak přijat nový **trestní zákon č. 86/1950 Sb. a trestní řád č. 87/1950 Sb.** (o trestním řízení soudním), aby došlo k sjednocení dosud roztržité úpravy trestního práva.⁷⁷

V trestním zákoně z roku 1950 na prvním místě co do významu a závažnosti figurovaly trestné činy proti republice, ochrana republiky byla tedy prvořadá. Trestné činy proti republice se rozdělovaly do pěti oddílů na trestné činy proti základům republiky, proti bezpečnosti republiky, proti obraně vlasti, proti ústavním činitelům a „zvláště ohrožující pořádek ve věcech veřejných“.⁷⁸ V prvním oddílu nalezneme takové trestné činy jako velezrada (§ 78), sdružování proti republice (§ 79, § 80), nebo pobuřování proti republice (§ 81, § 82). Druhý oddíl zahrnoval trestný čin vyzvědačství (§ 86), opuštění republiky (§ 95) a tak dále.⁷⁹

Trestný čin velezrady (§ 78) byl nejtěžším proviněním proti republice. Velezrady se podle trestního zákona z roku 1950 dopustil ten: „*Kdo se pokusí*

- a) *zničit samostatnost nebo ústavní jednotu republiky,*
- b) *odtrhnout od republiky část jejího území,*
- c) *zničit nebo rozvrátit lidově demokratické státní zřízení nebo společenský řád republiky, které jsou zaručeny ústavou, nebo*

⁷⁶ GEBAUER, František a kol.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu v letech 1948-1989: (statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, str. 115-118.

⁷⁷ KUKLÍK, Jan: *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009, str. 146-153.

⁷⁸ GŘIVNA, Tomáš: *Trestní právo hmotné*, in: BOBEK, Michal a kol. (eds.): *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno 2009, str. 564.

⁷⁹ *Sbírka zákonů republiky československé, ročník 1950, 86. Trestní zákon ze dne 12. července 1950*, [online], [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>.

- d) násilím nebo pohrůžkou násilí znemožnit ústavní činnost presidenta republiky nebo jeho náměstka, zákonodárného sboru, vlády nebo sboru pověřenců.

Stejně bude potrestán, kdo

- a) k činu uvedenému v odstavci 1 s někým se spolčí, nebo
b) pro takový čin vejde ve styk s cizí mocí nebo s cizími činiteli.⁸⁰

Dalším závažným činem, ze kterého byly obviněny osoby v případě Radana Melicharová a spol., bylo vyzvědačství (§ 86). Pachatelem trestného činu vyzvědačství se stal – „kdo vyzvídá státní tajemství v úmyslu vyrazit je cizí moci nebo kdo státní tajemství úmyslně cizí moci vyrazí.

Stejně bude potrestán, kdo

- a) k činu uvedenému v odstavci 1 s někým se spolčí,
b) pro takový čin vejde ve styk s cizí mocí nebo s cizími činiteli, nebo
c) vejde ve styk s organizací, jejímž účelem je vyzvídat státní tajemství, v úmyslu podporovat její snahy.“⁸¹

Podle § 86 skutková podstata činu dopadala i na přípravné jednání v podobě spolčení s úmyslem vyrazit státní tajemství. Jednalo se o předčasně dokonáný čin, u kterého byla již příprava povýšena na dokonáný trestný čin. Účelem takového ustanovení bylo postihnout nejen přímé vyzvědače, ale také osoby, které se o „zdar takové vyzvědačské činnosti vědomě přičiňují na jeho zevním okraji jako ubytovatelé, přechovávači, stravovatelé vyzvědačů, jako jejich průvodci přes hranice, [...]“⁸² Pachatel trestného činu vyzvědačství tak mohl být odsouzen za velmi širokou škálu jednání. Protože trestné bylo i přípravné jednání, mohl být pachatel odsouzen i jen za slib budoucí spolupráce.

Trestní zákon z července 1950 dával v Československu velký prostor pro usvědčení z trestných činů tím, že velmi široce pojednal pokus trestného činu. Postačovalo, aby jednání obviněného bylo nebezpečné pro společnost, a že jej obviněný

⁸⁰ Sbírnka zákonů republiky československé, ročník 1950, 86. Trestní zákon ze dne 12. července 1950, § 78 Velezrada, [online], [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>.

⁸¹ Sbírnka zákonů republiky československé, ročník 1950, 86. Trestní zákon ze dne 12. července 1950, § 86 Vyzvědačství, [online], [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>.

⁸² VIESKA, Juraj: *Ochrana lidově demokratické republiky*, Praha 1950, str. 149-150.

prováděl s úmyslem páchat trestný čin. Tak bylo umožněno, aby pod pokus trestného činu bylo zahrnuto i jednání dost vzdálené dokonání takového trestného činu.⁸³

Pokud se týká stěžejního pojmu § 86 – „*státního tajemství*“, to bylo podle zákona na ochranu republiky č. 231/1948 Sb. v § 5, odst. 3 definováno takto: „*Státním tajemstvím se rozumí skutečnost, opatření nebo předmět, jež vláda tají v důležitém zájmu republiky, zejména v zájmu politickém, vojenském nebo hospodářském, nebo jež v takovém zájmu mají zůstatí utajeny před cizí mocí nebo před cizími činiteli.*“⁸⁴

Za trestný čin velezrady (§ 78) mohl soud vyměřit trest odnětí svobody na 10 až 25 let, případně udělit trest doživotí. Trest smrti za trestný čin velezrady mohl být udělen v případech, kdy se pachatel dopustil činu v době *zvýšeného ohrožení vlasti*, jestliže takovým činem *značnou měrou ohrozil samostatnost, ústavní jednotu nebo územní celistvost republiky anebo její lidově demokratické státní zřízení*, jestliže při takovém činu *kladl branné moci nebo ozbrojenému sboru násilný odpor*, nebo *byla-li jiná zvláště přitěžující okolnost*.⁸⁵ Podobně klasifikován byl i trestný čin vyzvědačství (§ 86). Trestní zákon tak umožňoval poměrně široké pole působnosti při vyměřování trestů nejvyšších u závažných trestných činů proti republice, ať už to byla velezrada nebo vyzvědačství a další.

Trest smrti, trest odnětí svobody a nápravná opatření patřily mezi tzv. hlavní tresty, které mohl soud udělit. Vedle těchto hlavních trestů existovaly ještě tzv. vedlejší tresty, mezi něž náležela ztráta státního občanství, ztráta čestných práv občanských, propadnutí jmění, trest peněžitý, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění či zákaz pobytu. Vedlejší tresty mohly být uloženy jen spolu s trestem hlavním. U mnoha trestných činů bylo běžné udělovat navíc trest propadnutí věci nebo celého jmění, případně peněžitý trest, u některých činů to bylo dokonce nezbytným pravidlem.⁸⁶

⁸³ GRŮVNA, Tomáš: *Trestní právo hmotné*, in: BOBEK, Michal a kol. (eds.): *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno 2009, str. 562.

⁸⁴ *Zákon č. 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu lidově demokratické republiky, § 5 Vyzvědačství, odst. 3*, [online], [cit. 16. 4. 2016]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1948-231.pdf.

⁸⁵ *Sbírka zákonů republiky československé, ročník 1950, 86. Trestní zákon ze dne 12. července 1950*, [online], [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>.

⁸⁶ *Sbírka zákonů republiky československé, ročník 1950, 86. Trestní zákon ze dne 12. července 1950*, [online], [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>.

6.1.2 Novelizace trestního zákona

Trestní zákon z roku 1950 byl dvakrát novelizován. Významnější změny přišly s novelou přijatou v roce 1956 (zákon č. 63/1956 Sb. i zákon č. 64/1956). Tyto zákony nabyly platnosti 1. ledna 1957, tedy ještě před zahájením procesu s Radanou Melicharovou a spol. O rok později pak přišla ještě jedna drobnější novelizace trestního zákona.⁸⁷

K novelizaci trestního zákona došlo v důsledku závěrů XX. sjezdu KSSS, konaného v únoru 1956, které veřejně odsoudily některé zločiny stalinistického režimu v Sovětském svazu. Na sjezd KSSS navázal sjezd KSČ v březnu a dubnu 1956 a Celostátní konference KSČ v červnu 1956, která odsoudila některé případy nezákonností, k nimž došlo v politických procesech v první polovině 50. let v Československu, a přiznala, že do určité míry nezákonnosti dovoloval stávající trestní řád, a proto je třeba jej změnit.⁸⁸

Novela trestního zákona z roku 1956 nabyla platnosti k 1. lednu 1957. Reformami prošla zejména oblast trestů. Novelizace trestního zákona nastolila směr větší individualizace trestů (tj. ukládání trestů s větším ohledem na osobu pachatele a okolnosti případu), spolu se snížením jejich občasné přílišné tvrdosti. Tak například trest odnětí svobody na doživotí byl nahrazen trestem odnětí svobody na 25 let a zároveň trestní zákon nově připouštěl použití alternativního trestu odnětí svobody na 25 let tam, kde dosud byl jediným možným trestem trest smrti. Nově bylo také možné upustit od potrestání i u dospělých pachatelů v případech, kdy *„jde o trestný čin menšího významu a pachatel jinak vede řádný život pracujícího člověka.“* Přibyl také jeden důvod zániku trestnosti, a sice ve chvíli, kdy spáchaný čin již pozbyl nebezpečnosti pro společnost.⁸⁹

Napříště již tedy nemělo docházet při posuzování trestných činů k nezákonnostem běžným v předchozích letech. Novelou trestního řádu (zákon č. 64/1956 Sb.) se pozměnily i základní zásady trestního řízení. *„Oproti roku 1950 došlo k výslovnému prohlášení zásady presumpce neviny a zásady zajištění obžalovanému a obviněnému práva na obhajobu. Kromě toho zákon prolašoval*

⁸⁷ GŘIVNA, Tomáš: *Trestní právo hmotné*, in: BOBEK, Michal a kol. (eds.): *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno 2009, str. 566.

⁸⁸ KUKLÍK, Jan: *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009, str. 164.

⁸⁹ *Sbírka zákonů republiky československé, ročník 1956, 63. zákon ze dne 19. prosince 1956, kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb.*, [online], [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=830>.

*za základní zásady československého trestního řízení i nezávislost soudců, zásadu přímé účasti lidu na rozhodování, senátního rozhodování, zásadu objektivní pravdy, legality a zásadu vyhledávací, zásadu obžalovací, veřejnosti, bezprostřednosti, ústnosti a zásadu volného hodnocení důkazů.*⁹⁰ Nicméně i přes některé tyto pozitivní prvky, směřující ke spravedlivějšímu trestnímu řízení v socialistickém Československu, které nastolil nový trestní řád, je nutné dodat, že v praxi k nim mnohdy nebylo přihlíženo, a šance obžalovaných na spravedlivější posouzení jejich jednání se příliš nezvětšila.

⁹⁰ KUKLÍK, Jan: *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009, str. 164.

7. Hlavní soudní líčení v případě Akce „Zpěvačka“

Ve chvíli, kdy Státní bezpečnost dokončila svou část práce, tedy označila vyšetřování za skončené a předložila všechny vyšetřovací spisy Krajské prokuratuře v Praze, krajský prokurátor Dr. Trávníček podal ke Krajskému soudu v Praze žalobu na 9 obžalovaných a soudní proces s Radanou Melicharovou a spol. mohl začít.

Hlavní přelíčení proběhlo před Krajským soudem v Praze ve dnech 9.-12. dubna 1957 za předsednictví Františka Veselého. Jako soudci z lidu se účastnili Josef Bernát a Jana Kovačiková, prokurátorem byl Dr. Emanuel Čimbura, zapisovatelkou Anna Kropáčková.

Krajské soudy obecně rozhodovaly v tříčlenných senátech složených z předsedy (profesionální soudce) a dvou přísedících, tzv. soudců z lidu. Soudcem z lidu se mohl stát státní občan Československé republiky, v rozmezí věku 30 až 60 let, musel být občansky bezúhonný a zapsaný na voličském seznamu. Zvláštní a samozřejmou podmínkou byla „státní spolehlivost a oddanost myšlence lidově demokratického zřízení“. Seznamy možných soudců z lidu vytvářely národní výbory, přijmout takovou funkci se považovalo za občanskou povinnost a odmítnout ji šlo pouze ze závažných důvodů. Funkční období trvalo 2 roky.⁹¹

V tzv. zakladatelských obdobích komunistických režimů byli soudci z lidu využíváni jako politická kontrola služebně starších soudců, kteří získali vzdělání i praxi již před nástupem komunistů, ale ve svém úřadě zůstali i po převratu. V pozdějších letech ztrácely funkce soudců z lidu na důležitosti, nadále fungovali spíše jako jakýsi symbol zdůrazňující údajnou demokratičnost socialistického soudního procesu.⁹²

„Soudce byl ale v podstatě osobou druhořadou. Mnohem důležitější postavení u soudu především v trestním řízení zaujímal prokurátor, v dnešní terminologii státní zástupce. Prokurátor reprezentoval orgány veřejné žaloby, udával směr procesnímu postupu a kontroloval jeho výsledek.“⁹³ Jeho úkol spočíval v obraně zájmů státu, tj. komunistické strany a pracujícího lidu, tedy dělnické třídy.

Neexistovala nezávislost soudní moci. Prokurátor dohlížel i na soudce. Směrnice ministerstva ukládaly soudcům řídit se prokurátorovými stanovisky a respektovat jeho návrhy trestů. V případě nesouhlasu, neshody soudce a prokurátora rozhodovalo

⁹¹ KUKLÍK, Jan: *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009, str. 636.

⁹² Tamtéž, str. 659.

⁹³ WAGNEROVÁ, Eliška: *Základní práva*, in: BOBEK, Michal a kol. (eds.): *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno 2009, str. 352.

ministerstvo.⁹⁴ Skrze prokurátora tak měla komunistická strana kontrolu nad soudními procesy, mohla ovlivňovat jejich výsledky a prostřednictvím soudních rozsudků odstraňovat nepřátele socialistického zřízení.

Proces s Radanou Melicharovou a spol. před Krajským soudem zahájil 9. dubna 1957 předseda senátu. Na návrh prokurátora po krátké poradě vyhlásil, že hlavní líčení proběhne bez účasti veřejnosti, a sice vzhledem k závažnosti žalovaných trestných činů.

Následně dal prostor státní prokuratuře zastoupené Dr. Emanuelem Čimburou k přednesení žaloby. Naděžda Kavalírová byla obžalována z trestného činu velezrady podle § 78 trestního zákona, čtyři další obvinění byli žalováni z trestného činu vyzvědačství podle § 86, a zbývající čtyři obžalovaní čelili žalobě z trestného činu pomoci k trestnému činu velezrady.

Po přednesení obžaloby soud vyzval k vyjádření všechny obžalované. Ti nejprve krátce zmínili údaje o svém osobním životě, následně se vyjadřovali k trestné činnosti, z níž byli obžalováni. Během tohoto výslechu zároveň odpovídali na různé otázky, jak ze strany prokurátora, tak ze strany svého obhájce. Protokol o hlavním přelíčení ovšem neobsahuje dotazy ani předsedy senátu a prokurátora ani obhajoby.

Jako první předstoupila před soudem k výslechu Naděžda Kavalírová. Postupně se vystřídali všichni obžalovaní a vypovídali ke své trestné činnosti. Všichni se také vyjadřovali k administrativním protokolům, které s nimi byly sepsány při výsleších během vyšetřování. Většina sdělila, že administrativní protokoly jsou správné, někteří si ale stěžovali na podmínky, za jakých s nimi byly protokoly sepsány. Tak například Bohuslav Šindelář uvedl, že v administrativním řízení nebyl k výpovědi nucen, hájil se ale tím, že výslech trval celý den a on byl velmi rozrušen. JUDr. Vandas zase tvrdil, že protokoly jsou sice správné, ale že na Státní bezpečnosti říkal mnohem víc věcí, než protokoly nakonec obsahují. Podobně se vyjádřil i František Šebík: „*Administrativní protokoly byly psány tak, že jsem něco vypověděl, referent mi nevěřil a psal jenom částí.*“⁹⁵ Když se ho prokurátor znovu dotazoval na administrativní protokoly, Šebík řekl, že nebyl k výpovědím nucen, ale byl v takovém duševním stavu, že nevěděl,

⁹⁴ BAŇOUC, Hynek: *Metody, motivy a cíle studia komunistického práva*, in: BOBEK, Michal a kol. (eds.): *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno 2009, str. 263.

⁹⁵ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o hlavním líčení – Krajský soud v Praze dne 9.-14. dubna 1957, sp. zn. 3 T 08/57, str. 13.

co podepisuje, a pomýšlel dokonce na sebevraždu. O svém prvním výslechovém protokolu byl dokonce přesvědčen, že je nesprávný a upozorňoval na to svého obhájce.

Následně byli vyslechnuti i někteří svědci, například Josef Vik, člen odbojové organizace *Havran*, která spolupracovala s ilegální skupinou Vladimíra Matičky. Josef Vik byl v době konání procesu s Radanou Melicharovou a spol. již 6 let ve výkonu trestu v Jáchymově. V srpnu 1950 byl spolu s dalšími čtrnácti spolupracovníky z protistátní organizace *Havran* odsouzen k 15 letům odnětí svobody za zločin velezrady a vyzvědačství.⁹⁶ Ve své výpovědi Vik usvědčil obžalované Františka Šebíka a Marii Křepelkovou ze spolupráce s ilegálními protistátními skupinami.

Dále byla u soudu konstatována výpověď Bohumila Černého, zakladatele rozsáhlé protistátní špionážní sítě na území Československa, který byl za svou činnost odsouzen v červnu 1951 k 14 letům odnětí svobody za zločin velezrady.⁹⁷ Ilegální skupina Vladimíra Matičky, do níž patřila i skupina osob okolo Radany Melicharové, byla jednou z odnoží špionážní sítě založené na konci 40. let Bohumilem Černým. Černý ve výpovědních protokolech hovořil pouze o protistátní činnosti Vladimíra Matičky, jména dalších osob, které Matička získal k ilegální spolupráci, neznal.

Dále soud konstatoval výpověď Oldřicha Čerycha, kterému k ilegálnímu útěku přes hranice dopomohli obvinění JUDr. Václav Vandas a Bohuslav Šindelář, výpověď Dr. Josefa Kocky, kterého Čerych během jednoho ze svých ilegálních přechodů hranic navštívil, a Zory Čerychové (bývalé manželky Oldřicha Čerycha), která dosvědčila, že v říjnu 1948, když se její bývalý manžel Oldřich Čerych vrátil ze zahraničí, strávila s ním noc v pražském bytě Václava Vandase. Přečtena byla také výpověď Ing. Milana Sýkory, který měl obžalovanému Františku Šebíkovi poskytnout informace o Stalinových závodech, kde pracoval, a Šebík pak měl získané informace předat dál do zahraničí Matičkovi.

Takto předčítané protokoly o výpovědích svědků, které vznikly již v době přípravného řízení procesu, byly ovšem porušením tzv. zásady bezprostřednosti, která i podle tehdejších procesních nařízení měla teoreticky u soudu platit. To znamená, že soud směl při svém rozhodnutí přihlížet jen ke skutečnostem, které byly probrány

⁹⁶ ABS, *Podsvazek vyšetřovacího svazku č. 269 na Melicharová a spol.*, a. č. V- 3256, rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 25. srpna 1950.

⁹⁷ ABS, *Skupinový spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Živický Jan a spol.*, a. č. V-180, rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 27. června 1951.

během hlavního líčení. Svědci měli být vyslechnuti přímo v průběhu hlavního líčení, neměla být přečtena pouze jejich předchozí výpověď z přípravného řízení.

Vedle těchto výpovědí byl přednesen ještě další písemný materiál uložený ve spisech, a sice trestní listy obžalovaných, jejich životopisy a posudky od zaměstnavatelů, případně zprávy o jejich zdravotním stavu. V kádrových posudcích od zaměstnavatelů se objevovala vesměs velmi pozitivní hodnocení obžalovaných osob, ať už co se týče jejich lidské stránky, jejich pracovního nasazení i jejich politického názoru. U některých obžalovaných v procesu Radany Melicharové a spol. se za ně dokonce jejich zaměstnavatelé postavili a přimlouvali se za ně, aby jim napomohli k dosažení nižšího trestu.

Například Marii Křepelkovou před jejím zatčením zaměstnával Národní podnik Ústecká Medika, sídlící v Ústí nad Labem. Zřejmě na žádost advokáta Marie Křepelkové sepsal v prosinci 1956 závodní výbor Ústecké Mediky ještě druhý posudek na svou zaměstnankyni, který se jí opět snažil vykreslit v co nejlepším světle. V posudku se uvádí, že od roku 1950 až do jejího zatčení se proti ní nikdy neobjevily žádné námitky ať už po stránce pracovní nebo odborářské. Pracovala vždy pilně a vzorně, byla celkem čtyřikrát vyhlášena jako nejlepší pracovnice z řad magistrů v kraji. Členové závodního výboru hájili Křepelkovou a byli překvapeni, když se dozvěděli z rozhlasu, z čeho je obviňována. Do posudku připsali také že: *„Někteří soudruzi, kteří byli přítomni u tajných jednání na podniku, upozorňovali na to, že z jejího jednání a chování nikdy nevyzpozorovali, že by měla snahu vyzvídat nějaké důležité věci.“* Na závěr posudku připojili větu: *„Věříme proto, že soud správně ohodnotí celou její činnost a zváží nejen záporny, ale i klady její práce.“*⁹⁸

Po vyslechnutí všech obžalovaných a svědků a po přednesení všech písemných materiálů požádala Alena Jiránková, aby byla vyslechnuta ohledně svého návrhu, a sice vyloučení jejího případu k samostatnému projednání. Předseda senátu rozhodl, aby se ostatní obžalovaní vzdálili z jednací síně a dal prostor Aleně Jiránkové k vyjádření. Ta požadovala, aby její případ byl posuzován samostatně, a to z důvodů její spolupráce s orgány Státní bezpečnosti, při níž ovlivnila vyšetřování případu Akce “Zpěvačka“. Před soudem Jiránková sdělila: *„Svoje přiznání jsem učinila ještě na svobodě pod*

⁹⁸ ABS, *Podsvazek vyšetřovacího svazku č. 269 na Melicharová a spol.*, a. č. V- 3256, posudek na s. PhMr. M. Křepelkovou – Šebíkovou ze dne 10. prosince 1956.

*dojmem toho, že jsem litovala svého činu a chtěla jsem ho nějak odčinit. 7. srpna 1956 jsem navázala spolupráci s orgány Státní bezpečnosti. Při druhé schůzce mi byl dán úkol pracovat s Matičkou.*⁹⁹

Předseda senátu František Veselý následně vyhlásil usnesení, jímž vyhověl návrhu obhajoby Jiránkové a vyloučil trestní věc Jiránkové k samostatnému projednání. Jelikož Alena Jiránková během vyšetřování Akce „Zpěvačka“ navázala v srpnu 1956 spolupráci se Státní bezpečností, požadovala samostatné projednávání svého případu, aby se ostatní obžalovaní nedozvěděli o její spolupráci s StB a o tom, že na ně vyšetřujícím orgánům donášela informace ve snaze zachránit sama sebe. I když soud v tuto chvíli jejímu návrhu vyhověl a vyloučil její věc k samostatnému projednání, trestu Alena Jiránková nakonec stejně neušla. Její postavě, soudnímu přelíčení s ní i vynesenímu rozsudku bude věnována zvláštní kapitola.

Aktem vyloučení případu Aleny Jiránkové k samostatnému projednávání se 11. dubna 1957 ukončilo průvodní řízení procesu. Předseda senátu pak udělil slovo k závěrečným řečem jak obžalovaným, případně jejich advokátům, tak prokurátorovi.

Nejprve si vzal slovo prokurátor Dr. Čimbura a navrhl, aby všichni obžalovaní byli uznáni vinnými a podle vznesených žalob byli odsouzeni bez ohledu na zmírňovací právo podle § 30.

Obhájci obžalovaných žádali nejčastěji mírné posouzení a potrestání jejich klientů a spravedlivé posouzení všech okolností s případným použitím právě zmíněného § 30 trestního zákona, který hovoří o možnosti snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, pokud to odůvodňují závažné polehčující okolnosti. Novela trestního zákona z roku 1956 doplňuje § 30 o konkretizaci polehčujících okolností, kterými je myšlen „*stupeň nebezpečnosti činu pro společnost*“.¹⁰⁰ Advokáti se na § 30 odvolávali s tím, že od spáchání trestných činů jejich klientů uplynula již dlouhá doba a navíc všichni jsou zapojeni do pracovního procesu a mají velmi dobré pracovní výsledky, v současné době žijí jako řádní občané republiky, a proto se jejich společenská nebezpečnost značně zmenšila.

⁹⁹ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o hlavním líčení – Krajský soud v Praze dne 9.-14. dubna 1957, sp. zn. 3 T 08/57, str. 34.

¹⁰⁰ *Sbírka zákonů republiky československé, ročník 1956, 63. zákon ze dne 19. prosince 1956, kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb., § 30 Snížení trestu*, [online], [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=830>.

Obhájce Marie Křepelkové i obhájce Václava Vandase navrhli také použít § 64a novely trestního zákona, který říká, že „*trestnost činu zaniká, jestliže nebezpečnost činu pro společnost již pominula*“.¹⁰¹ Použitím § 64a mohlo být celé trestní řízení proti obžalovaným zastaveno.

Obhájce Františka Šebíka, obhájce Ostapa Jachna a obhájce Václava Vandase dále požadovali překvalifikování obžaloby svých klientů z původního trestného činu napomáhání k trestnému činu velezrady podle §§ 7 odst. 2, 78 odst. 2 písm. a trestního zákona na § 79a (ve znění novely), o „*podvracení republiky*“. Pokud by je soud uznal vinnými za trestný čin napomáhání k trestnému činu velezrady, hrozil by jim trest odnětí svobody na 5 až 20 let, protože § 7 odst. 2 říká, že „*Kdo někomu úmyslně poskytne pomoc k spáchání trestného činu, bude potrestán podle trestní sazby stanovené na trestný čin, při němž pomáhal. Pomocí je zejména poskytování prostředků, odstraňování překážek, rada, utvrzování v předsevzetí nebo slib přispět po trestném činu.*“¹⁰² V případě, že by soud připustil překvalifikování obvinění podle § 79a ve znění novely z roku 1956 na trestný čin „*podvracení republiky*“, hrozil by jim trest nejvýše od 1 do 5 let odnětí svobody.¹⁰³

Zcela zásadně se proti obžalobě ohradil obhájce Naděždy Kavalírové, který navrhl obžalovanou zprostit obžaloby v plném rozsahu.

Prostor k vyjádření dostali i obžalovaní. Radana Melicharová a Marie Křepelková, které po vyloučení případu Aleny Jirákové zůstaly v případě hlavními obžalovanými spolupracovnicemi Vladimíra Maticky, doznaly svou činnost. Přiznaly, že se cítí vinnou obžalobou, která na ně byla vznesena, a svého jednání litovaly.

Lítost nad svým jednáním projeвили i všichni ostatní obžalovaní kromě Naděždy Kavalírové, ale svou vinu většinou doznávali pouze částečně a tvrdili, že jejich jednání nebylo namířeno proti republice. Hájili se tím, že buď o tom, že napomáhají protistátně zaměřené organizaci, nevěděli, anebo jako například u Františka Šebíka, že jejich jednání bylo vedeno snahou ochránit své blízké. Jediná Naděžda Kavalírová se nechala

¹⁰¹ *Sbírka zákonů republiky československé, ročník 1956, 63. zákon ze dne 19. prosince 1956, kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb., § 64a Zánik nebezpečnosti činu pro společnost*, [online], [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=830>.

¹⁰² *Sbírka zákonů republiky československé, ročník 1950, 86. Trestní zákon ze dne 12. července 1950, § 7 Návod a pomoc*, [online], [cit. 15. 4. 2016].

Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrzeni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>.

¹⁰³ *Sbírka zákonů republiky československé, ročník 1956, 63. zákon ze dne 19. prosince 1956, kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb., § 79a Podvracení republiky*, [online], [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=830>.

v závěrečné řeči slyšet, že se necítí vinna v žádném směru. „*Lituji, že jsem byla nařčena prokurátorem i při vyšetřování takovými slovy, které si za všechnu mou práci nezasloužím. Přála bych si, abych měla po celý život tak čisté svědomí, jako mám dnes.*“¹⁰⁴

Závěrečnými řečmi obžalovaných bylo přerušeno hlavní líčení a předseda senátu Veselý oznámil, že rozsudek bude vynesena následujícího dne 12. dubna 1957.

7.1 Vynesení rozsudku

Krajský soud v Praze projednal ve složení předseda senátu František Veselý, a soudci z lidu Josef Bernát a Jana Kovačiková trestní věc obžalovaných Radany Melicharové a spol. a uznal obžalované vinnými z trestných činů velezrady, vyzvědačství a trestného činu napomáhání k trestnému činu velezrady. Soud vynesl rozsudek 12. dubna 1957, obžalovaní byli odsouzeni k následujícím trestům:

„Radana Melicharová, PhMr. Marie Křepelková a František Šebík podle § 86 odst. 3 tr. z. ve znění novely,

JUDr. Václav Vandas, Bohuslav Šindelář, MUDr. Ostap Jachno, Jaroslav Jiránek a Naděžda Kavalírová podle § 78 odst. 2 tr. z. ve znění novely k trestům odnětí svobody:

Radana Melicharová na dobu 8 /osmi/ roků,

PhMr. Marie Křepelková na dobu 7 /sedm/ roků,

František Šebík na dobu 5 /pěti/ roků,

JUDr. Václav Vandas na dobu 6 /šesti/ roků,

Bohuslav Šindelář za použití § 30 tr. z. na dobu 4 /čtyř/ roků,

MUDr. Ostap Jachno za použití § 30 tr. z. na dobu 3 /tři/ roků,

Jaroslav Jiránek za použití § 30 tr. z. na dobu 1 /jednoho/ roku,

Naděžda Kavalírová na dobu 5 /pěti/ roků.

Podle § 47 tr. z. vyslovuje se propadnutí jmění u všech obžalovaných mimo Jaroslava Jiránka.

¹⁰⁴ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o hlavním líčení – Krajský soud v Praze dne 9.-14. dubna 1957, sp. zn. 3 T 08/57, str. 37.

*Podle §§ 43, 44 tr. z. vyslovuje se dále ztráta čestných práv občanských u všech obžalovaných mimo Jaroslava Jiránka.*¹⁰⁵

Jaroslavu Jiránkovi nebyly uděleny vedlejší tresty propadnutí jmění ani ztráta čestných práv občanských, protože tyto tresty podle novely trestního zákona postihují pouze osoby odsouzené k trestu odnětí svobody nejméně na 2 (u ztráty občanských práv) nebo 3 léta (u propadnutí jmění).

Trestnou činnost obžalovaných podle soudu prokázaly jednak výpovědi samotných obžalovaných, kterými se vzájemně usvědčovali z protistátní činnosti, jednak výpovědi svědků a také různé důkazní materiály uložené ve vyšetřovacích spisech Státní bezpečnosti – zejména 21 kusů mikrosnímků, které poslal Radaně Melicharové Vladimír Matička ze zahraničí, a které obsahovaly instrukce k protistátní činnosti. Mikrosnímky našla StB při domovní prohlídce Melicharové. Navíc zprávy Ministerstva vnitra potvrdily, že Rádio Svobodná Evropa vysílalo v letech 1951 až 1955 řadu smluvených hesel uvedených v mikrosnímcích.

Jak uvádí odůvodnění rozsudku, všichni obžalovaní, až na Naděždu Kavalírovou a Františka Šebíka, svou vinu doznali. František Šebík vinu doznal jen zčásti, objektivně doznal svou činnost, ale trval na tom, že neměl v úmyslu poškodit zájmy republiky. Naděžda Kavalírová vinu naopak v rozhodných bodech jednoznačně popřela.

Případ Naděždy Kavalírové byl pozoruhodný. Celá obžaloba Kavalírové stála v podstatě pouze na výpovědích spoluobviněné Aleny Jiránkové (která však v té době již byla spolupracovnicí Státní bezpečnosti a doufala, že díky tomu, že dodá dostatek informací na další obviněné, sama vyvázne z procesu bez trestu). Kavalírová po celou dobu vyšetřování veškerou svou protistátní činnost popírala a Státní bezpečnosti se nepodařilo získat ani jiné důkazy o nelegální činnosti Kavalírové.

Obžaloba Kavalírovou vinila zejména z toho, že poté, co se dozvěděla o plánovaném ilegálním útěku Vladimíra Matičky do zahraničí, přislíbila mu pomoc k vybudování protistátní organizace na území Československa, a za tímto účelem si od něj převzala telefonní číslo na jistou osobu, kterou by měla po jeho útěku kontaktovat a spolupracovat s ní. Číslo bylo na Alenu Jiránkovou, a tím, že ji Kavalírová skutečně kontaktovala, si Státní bezpečnost potvrdila snahu Kavalírové

¹⁰⁵ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, rozsudek Krajského soudu ze dne 12. dubna 1957, sp. zn. 3 T 08/57, str. 3.

o protistátní činnost. Dále prokurátor Kavalírovou vinil z převzetí jisté písemné zprávy zahraničního původu, u níž ale ani nebyl znám její obsah.

Kavalírová se v administrativních protokolech a následně i při výslechu před soudem hájila tím, že neměla tušení o Matičkových plánech na protistátní činnost řízenou ze zahraničí, že před jeho odchodem spolu hovořili pouze o možných způsobech legálního odchodu do zahraničí a dostudování vysoké školy. Její obhajobu však u soudu nikdo nebral v potaz.

V odůvodnění obžaloby krajský prokurátor Dr. Trávníček uvedl: „*Obž. N. Kavalírová popřela jakoukoliv trestnou činnost. Je však plně usvědčována výpovědí spoluobžalované A. Jiránkové, Fr. Šebíka a M. Křepelkové. Obhajobě N. Kavalírové za této situace nelze uvěřit, zejména když obž. Kavalírová sama nakonec uvádí, že si jen nepamatuje, co se tehdy událo.*“¹⁰⁶

V odůvodnění rozsudku z 12. dubna 1957 soud uvedl, že Kavalírové z jejího dlouhodobého styku s Vladimírem Matičkou už od vysoké školy i z funkcí, které oba zastávali v bývalé Národně socialistické straně, muselo být známo, jaký poměr má Matička k lidově demokratickému zřízení, tedy že velmi negativní. Když se pak Kavalírová dozvěděla o útěku Matičky a spojila se proto s Jiránkovou, aby skrze ni navázala kontakt s Matičkou v zahraničí, už to podle soudu dokázalo, že její činnost byla velmi vážná. „*Spoj-li se proto výpověď a poznatky Aleny Jiránkové z jejího styku s N. Kavalírovou a vezme-li se v úvahu konspirativní způsob styku, jak byl přikázán ze zahraničí, je podle názoru soudu prokázána velezrádná činnost obž. Naděždy Kavalírové.*“¹⁰⁷

K odsouzení k trestnému činu velezrady podle § 78 odst. 2a ve znění novely tedy stačilo, že Kavalírová svým spojením s Alenou Jiránkovou potvrdila svůj souhlas s účastí na možné budoucí protistátní činnosti. Rozsudek totiž dále uvádí, že: „*...u její trestné činnosti není rozhodné, zda již k spáchání velezrady přikročila. K jejímu postižení trestem stačí, když dala najevo souhlas s budoucí svou účastí na velezrádné činnosti.*“¹⁰⁸

Jak totiž v roce 1950, kdy působil jako prokurátor u soudních procesů, napsal JUDr. Juraj Vieska ve svém komentáři k trestnímu zákonu z roku 1950, pokud šlo

¹⁰⁶ ABS, *Skupinový vyšetřovací svazek proti Radaně Melicharové a spol.*, a. č. V- 3256, obžaloba – Krajská prokuratura v Praze dne 27. února 1957, str. 15.

¹⁰⁷ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, rozsudek Krajského soudu ze dne 12. dubna 1957, sp. zn. 3 T 08/57, str. 13.

¹⁰⁸ Tamtéž. str. 14.

o spolčení k trestnému činu, mohlo mít formu jak přispění ke konkrétní činnosti, tak ale i jen slibu budoucí spolupráce. Pokud šlo o přípravné jednání, stačila dokonce dohoda dvou osob, aniž by muselo být jasně domluveno konkrétní další jednání.¹⁰⁹

Když soud u nějakého procesu seznal, že trestný čin nedošel svého úplného naplnění, podobně jako v procesu Radany Melicharové a spol., v rozsudku se objevovaly podobné věty: „*Následek u hlavních pachatelů – jejich trest. činnosti – však nenastal. Je ale třeba říci, že se tak nestalo zásluhou obžalovaných, ale zásluhou dělnické třídy a ostatních pracujících, že se nesplnily plány počítající se zničením, rozvratem a válkou.*“¹¹⁰

Soud v případě Akce “Zpěvačka“ konstatoval, že účelem trestu u všech obžalovaných bude převychovat je v občany, kteří po odpykání trestu povedou řádný život pracujících lidí. Takto účel trestu konstatuje § 17 písm. c trestního zákona z roku 1950. Pod písmenem ‘a’ tohoto paragrafu se skrývá mnohem radikálnější účel trestu – „*zneškodnit nepřátele pracujícího lidu.*“ V procesu Radany Melicharové a spol. se však v rozsudku píše: „*Je třeba konstatovat, že u žádného z obžalovaných se nejedná o třídního nepřítele, kterého by bylo nutno zneškodnit.*“¹¹¹

Pokud se týká možných polehčujících okolností, které by soud mohl vzít v úvahu při posuzování trestného činu a výměry trestu, zákon z roku 1950 hovoří o případech, kdy se trestného činu dopustil pachatel „ve věku blízkém věku mladistvých“, dopustil se jej „ve stavu blízkém nepřičetnosti, pokud si ovšem nepřičetnost nepřivodil sám, zejména požitím alkoholického nápoje“, „dopustil se trestného činu vlivem tíživých osobních nebo rodinných poměrů, které si sám nezavinil“, „vedl předtím řádný život pracujícího člověka“ a nebo „se přiznal k činu, pokud se takové přiznání netýká jen skutečností méně významných.“¹¹² Vedle toho ale soud při výměře trestu posuzoval zejména „stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost“ podle § 19 trestního zákona. V případě Akce “Zpěvačka“ dospěl soud k závěru, že společenská nebezpečnost činu spáchaného odsouzenými dospěla značné výše, na druhou stranu se ale podstatně zmenšila odstupem času. Jejich trestná činnost

¹⁰⁹ VIESKA, Juraj: *Ochrana lidově demokratické republiky*, Praha: Orbis, 1950, str. 152.

¹¹⁰ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, rozsudek Krajského soudu ze dne 12. dubna 1957, sp. zn. 3 T 08/57, str. 14.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² *Sbírka zákonů republiky československé, ročník 1950, 86. Trestní zákon ze dne 12. července 1950, § 21*, [online], [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>.

skončila v roce 1952 a od té doby, jak mohl soud zjistit z posudků ze zaměstnání, jsou všichni svědomitě zapojeni do pracovního procesu a mají velmi dobré pracovní výsledky.

Míru zavinění přisuzoval soud obžalovaným různou. U Jaroslava Jiráňka, Ostapa Jachna i Bohuslava Šindeláře seznal nejmenší míru zavinění, protože byli k trestné činnosti strženi ostatními obžalovanými. Naopak největší míru zavinění, pokud šlo o rozsah trestné činnosti, přisoudil soud Radaně Melicharové a Marii Křepelkové, proto také byly odsouzeny k nejvyšším trestům.

Soud přihlížel také k sociálním poměrům obžalovaných, v rozsudku se proto píše: „...*jak již bylo uvedeno, zjistil (soud), že všichni obžalovaní pochází z měšťáckých poměrů, kromě obž. Bohuslava Šindeláře, který pochází z dělnické rodiny.*“ „Buržoazní původ“ obžalovaných jim nepochybně přitížil při výměře trestu. Zatímco na Bohuslava Šindeláře jako na příslušníka dělnické třídy soud pohlížel shovívavěji. I z důvodu jeho dělnického původu použil v jeho případě soud při výměře trestu zmírňovací právo podle § 30.

Poté, co soud porovnal všechny polehčující okolnosti (většina se doznala a většina vedla předtím spořádaný život naplněný prací) a naopak přitěžující okolnosti (někteří podle soudu páchali trestnou činnost po delší dobu, Václavu Vandasovi přitížilo, že svedl k trestnému činu Bohuslava Šindeláře, Radana Melicharová zase Ostapa Jachnu a Jaroslava Jiráňka), vyměřil tresty odnětí svobody kolem dolní hranice zákonné trestní sazby, tj. 5 roků. „*Soud vzal v úvahu, že od spáchání trestné činnosti uplynula dlouhá doba, že téměř všichni byli v době páchaní trestné činnosti blízcí věku mladistvých, že dospívali ve válce, což mělo vliv na jejich charakterové vlastnosti. Dále soud uvážil, že byli ve styku s funkcionáři tzv. pravičáckých stran /býv. nár. soc. strany/. Soud uvážil i skutečnost, že např. Marie Křepelková byla s Vladimírem M. ve velmi úzkém citovém vztahu. Uvážil, že iniciativa trest. činnosti vzešla od Vladimíra M.*“¹¹³

Po vynesení rozsudku, soud poučil obžalované o možnostech opravných prostředků. Radana Melicharová se hned na místě vzdala všech svých opravných prostředků. Všichni ostatní požádali o doručení písemného vyhotovení rozsudku k rukám jejich obhájců a následně byli odvedeni zpět do vazby.

¹¹³ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, rozsudek Krajského soudu ze dne 12. dubna 1957, sp. zn. 3 T 08/57, str. 16.

Vyměřené tresty za zločiny velezrady a vyzvědačství nedosahovaly takové výše, jaké by s největší pravděpodobností dosáhly na přelomu 40. a 50. let, nicméně i přesto odpovídaly dobovému pojetí socialistické, třídní spravedlnosti a snaze komunistického režimu o potlačení jakéhokoli náznaku opozice.

8. Odvolací líčení

Po vyslyšení rozsudku se jediná Radana Melicharová rovnou rozhodla vzdát všech opravných prostředků a nastoupit uložený trest. Ostatní odsouzení si vzali čas na rozmyšlenou, a po poradách se svými obhájci nakonec podala většina z nich odvolání proti rozsudku krajského soudu ze dne 12. dubna 1957, až na Jaroslava Jiráňka. Stejně tak ale s rozsudky, či spíše s výší trestu, u některých odsouzených nebyl spokojený krajský prokurátor, a proto taktéž podal odvolání, a sice ohledně obžalovaných Františka Šebíka, MUDr. Ostapa Jachna, Jaroslava Jiráňka a Bohuslava Šindeláře, a požadoval, aby jejich tresty byly navýšeny. Odvolací líčení proběhlo 2. - 4. července 1957 u Nejvyššího soudu v Praze za předsednictví Dr. Hugo Richtera. Generální prokuraturu zastupoval Dr. Šáňa.

Odvolací líčení, stejně jako hlavní soudní přelíčení v případě Akce “Zpěvačka“ proběhlo bez účasti veřejnosti, s odvoláním na § 215 odst. 1, který říká, že „*Veřejnost může být vyloučena, jen kdyby veřejné projednávání věci při hlavním líčení ohrozilo státní, hospodářské nebo služební tajemství, nerušený průběh jednání anebo mravnost.*“¹¹⁴ Podle zmíněného paragrafu tedy prakticky kdykoli, když se komunistické straně nehodilo, aby se informace projednávané v nějakém soudním procesu, dostaly na veřejnost, tedy v případech politických procesů takřka vždy, mohl soudce z projednávání případu veřejnost vyloučit.

U odvolacího líčení u Nejvyššího soudu v červenci 1957 byl nejprve přednesen napadený rozsudek a odvolání, která proti němu podali obhájci obžalovaných. Následně advokáti obžalovaných navrhli konstatovat znovu některé výpovědi obviněných a svědků z administrativního řízení, různé doklady obsažené v odvolání jako lékařská potvrzení o zdravotním stavu jejich klientů, zaměstnanecké posudky a podobně, které měly přispět jako polehčující okolnosti k zmírnění trestů udělených rozsudkem krajského soudu z dubna 1957.

Většině návrhů obhájců nejvyšší soud vyhověl, nicméně jedním ze zásadních požadavků obhájce Naděždy Kavalírové bylo znovu vyslechnout Alenu Jiráňkovou kvůli nejasnostem a rozporům, které se v případě a zejména ve výpovědích obou zúčastněných objevily. Opětovný zásadní výslech Aleny Jiráňkové soud ale nakonec

¹¹⁴ *Sbírka zákonů republiky československé, ročník 1956, 63. zákon ze dne 19. prosince 1956, kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb., § 215, [online], [cit. 3. 6. 2016]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=830>.*

zamítl jako bezpředmětný, a proto lze říci, že možnost obžalovaných odvolat se proti rozsudku byla spíše formální, než že by skýtala reálnou šanci původní rozsudek krajského soudu změnit. Podle toho také vypadalo usnesení Nejvyššího soudu o odvolání. Všechna odvolání, která podali sami obžalovaní, respektive jejich obhájci, Nejvyšší soud zamítl. Naopak na základě odvolání, jež podal krajský prokurátor, se rozsudky z dubna 1957 proti Františkovi Šebíkovi, Bohuslavu Šindelářovi, MUDr. Ostapu Jachnovi a Jaroslavu Jiránkovi zrušily a věc těchto obžalovaných se vrátila ke krajskému soudu v Praze k novému projednání a rozhodnutí.¹¹⁵

O rozsudcích Radany Melicharové, Marie Křepelkové, Naděždy Kavalírové a JUDr. Václava Vandase tak bylo po odvolacím líčení z července 1957 definitivně rozhodnuto. U Radany Melicharové nabyl rozsudek právní moci již 20. května 1957, do vězení nastoupila 5. července 1957. Rozsudek ohledně Marie Křepelkové, Naděždy Kavalírové a Václava Vandase nabyl právní moci 4. července 1957, postupně pak tyto tři odsouzení nastoupili do vězení začátkem září 1957.

8.1 Nové líčení proti Františku Šebíkovi a spol.

Nový soud s Františkem Šebíkem, MUDr. Ostapem Jachnou, Bohuslavem Šindelářem a Jaroslavem Jiránkem se uskutečnil 15. srpna 1957 u krajského soudu, opět za předsednictví Františka Veselého a stejně jako v prvním procesu prokuraturu zastupoval Dr. Trávníček.¹¹⁶

Soud opět přednesl obžalobu, dal prostor obžalovaným k vyjádření a dále se konstatoval protokol o hlavním líčení z dubna 1957, materiály z vyšetřujících spisů a výpovědi z administrativního řízení.

Ještě ten den krajský soud vynesl nový rozsudek nad 4 obžalovanými. František Šebík byl uznán vinným z trestného činu pomoci k trestnému činu vyzvědačství a MUDr. Ostap Jachno, Jaroslav Jiránek a Bohuslav Šindelář z trestného činu pomoci k trestnému činu velezrady. František Šebík dostal pětiletý trest odnětí svobody, MUDr. Ostap Jachno čtyřletý trest, a Jaroslav Jiránek a Bohuslav Šindelář shodně tři roky trestu odnětí svobody. Oproti původnímu rozsudku krajského soudu z dubna 1957 tedy nastaly poměrně významné změny.

¹¹⁵ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. července 1957, sp. zn. 5 To 46/57, str. 12.

¹¹⁶ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o hlavním líčení – Krajský soud v Praze dne 15. srpna 1957, sp. zn. 3 T 08/57.

Výše trestu odnětí svobody zůstala stejná pouze u Františka Šebíka, který byl odsouzen opět na 5 let. Spokojený s novým rozsudkem zřejmě alespoň částečně mohl být Bohuslav Šindelář, kterému nový soud snížil trest z původních 4 let jen na 3 roky odnětí svobody. Naopak u MUDr. Ostapa Jachna a Jaroslava Jiráňka došlo k navýšení trestů tak, jak ve svém odvolání proti původnímu rozsudku požadoval krajský prokurátor. Původně na 3 roky odsouzený Ostap Jachno dostal nyní trest na 4 roky odnětí svobody a Jaroslavu Jiráňkovi se trest zvýšil dokonce o celé 2 roky, z původního 1 roku na 3 roky odnětí svobody.¹¹⁷

Zvláštní je, že v odůvodnění nových rozsudků vynesných nad Františkem Šebíkem a spol. se můžeme dočíst v podstatě totožné argumenty jako při vynesení původního rozsudku z dubna 1957. Ani z odůvodnění rozsudků tak není zřejmé, jaké důvody vedly soud při novém projednávání případu k tomu, že některým obžalovaným tresty snížil a některým je naopak zvýšil.

Navíc krajskému prokurátorovi se ani nový rozsudek nad obžalovanými nelíbil, a tresty jim udělené se mu nezdály dostatečně vysoké, a tak znovu podal proti rozsudku odvolání. Tentokrát se však nejvyšší soud zasedající 29. října 1957 v Praze rozhodl další odvolání krajského prokurátora proti rozsudku zamítnout jako bezdůvodné.¹¹⁸ Proti tomuto rozhodnutí nejvyššího soudu již nebylo možné se odvolat, a tak 29. října 1957 nabyly s definitivní platností právní moci i rozsudky proti Františku Šebíkovi, Bohuslavu Šindelářovi, Ostapu Jachnovi a Jaroslavu Jiráňkovi. Ostap Jachno a Jaroslav Jiráňek nastoupili svůj trest v prosinci 1957, František Šebík až počátkem ledna 1958. Údaj o nástupu Bohuslava Šindeláře do vězení v archivních spisech chybí, nicméně jisté je, že svůj trest nastoupil stejně jako ostatní odsouzení.

8.2 Nastoupené tresty

Všichni odsouzení v procesu Radana Melicharová a spol. nastoupili své tresty a putovali různými věznicemi po celém Československu. Ať už sami nebo ústy svých obhájců, popřípadě blízkých, žádali různými způsoby o udělení milosti. Zpočátku ale nebyli úspěšní. Archivní spisy obsahují doklady o zamítnutí amnestie prezidenta republiky ze dne 1. prosince 1957 například pro Marii Křepelkovou nebo Naděždu

¹¹⁷ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, rozsudek Krajského soudu ze dne 15. srpna 1957, sp. zn. 3 T 08/57, str. 2-3.

¹¹⁸ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, protokol o odvolacím líčení u Nejvyššího soudu v Praze ze dne 29. října 1957, sp. zn. 5 To 77/57.

Kavalírovou. Nakonec ale většina odsouzených neodseděla ve vězení celou délku původně vymezeného trestu.

Jako první se z vězení na svobodu dostal Bohuslav Šindelář. V srpnu 1958 podal náčelník věznice v Praze – Ruzyni, ve které byl Šindelář umístěn, návrh na podmíněčné propuštění Šindeláře s tím, že jmenovaný je ve výkonu trestu zaměstnán jako skladník oděvů a jako administrativní pracovník na zemědělské brigádě, svědomitě plní své úkoly, chová se slušně a je příkladem druhým. Navíc z jeho celkového chování usoudil náčelník věznice jeho kladný poměr k československému státnímu zřízení. Krajský soud 9. srpna 1958 návrh vyslyšel a rozhodl o Šindelářově propuštění poté, co si Šindelář odseděl polovinu svého trestu. Ve čtyřleté zkušební době musel ale vést řádný život pracujícího člověka. V odůvodnění usnesení o podmíněčném propuštění soud znovu vyzdvihl jako polehčující okolnost jeho dělnický původ.

Jako další mohl 19. října 1959 opustit vězení, tentokrát volně bez podmínek, jelikož svůj trest si odpykal celý, Jaroslav Jiránek. Od poloviny roku 1959 se také jednalo o podmíněčném propuštění Františka Šebíka a Naděždy Kavalírové, kteří dostali shodně trest 5 let odnětí svobody a v roce 1959 tak měli odpykanou již polovinu trestu. Ke konci roku 1959 oba dosáhli prominutí zbytku trestu a podmíněčného propuštění. V obou případech krajský soud přihlédl ke skutečnosti, že v minulosti nebyli soudně trestáni a během výkonu trestu se chovali vzorně. Zkušební dobu soud stanovil na 5 let.

Nejvyšší tresty museli odpykávat Radana Melicharová, Marie Křepelková a Václav Vandas, ti se také z vězení dostali jako poslední. V květnu 1960 byli účastni rozsáhlé amnestie¹¹⁹ prezidenta republiky vyhlášené u příležitosti 15. výročí osvobození Československa Rudou armádou, a zbytek trestu jim byl prominut. V případě Radany Melicharové například skoro 4 a půl roku. Přesto ale neodcházeli zcela svobodní, nacházeli se také v jakési podmínce, kdy se po dobu 10 let nesměli dopustit úmyslného

¹¹⁹ Amnestie prezidenta republiky vyhlášená 9. května 1960 se týkala 5319 lidí z celkem 8708 obětí politických procesů, kteří se dosud nacházeli v československých věznicích a pracovně nápravných táborech. Jednalo se o projev dobré vůle komunistické strany Československa, která se tak snažila bez přílišné publicity odstranit nejkřiklavější bezpráví 50. let. Obětem politických procesů se ale nedostalo žádné rehabilitace, nikdo z nich oficiálně nesejmul cejch viníka. Navíc na svobodu nebyli propuštěni zdaleka všichni a zároveň ani komunistická justice ještě neřekla poslední slovo, během následujících desetiletí se ve vězeních opět neprávem ocitaly další stovky lidí. (*Amnestie 1953-1962*, [online], [cit. 4. 6. 2016]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vez/vez_hist_amnestie.php)

trestného činu. V případě, že by podmínku nedodrželi a nějakého úmyslného trestného činu se dopustili (pro Státní bezpečnost nebylo složité najít nějakou záminku, pokud takovou osobu chtěli dostat do vězení), vrátili by se do vězení a k trestu za nový trestný čin, by jim soud připočetl ještě i zbytek trestu předchozího.

Radana Melicharová a Marie Křepelková na základě amnestie opustily 10. května 1960 nápravný pracovní tábor č. 1 v Pardubicích. Situace Václava Vandase se zkomplikovala. Zbytek trestu, který mu uložil krajský soud v dubnu 1957, mu byl díky amnestii prezidenta republiky z května 1960 sice prominut, nicméně Vandas i nadále zůstával ve vězení a odpykával si jiný trest v trvání 3 let, který mu uložil bývalý lidový trestní soud v Praze 28. prosince 1958. Lidový trestní soud odsoudil Vandase podle § 249 odst. 1, 2 tr. zákona za podvod. Jaký konkrétní skutek a proti komu jej spáchal, však z dostupných archivních spisů není možné zjistit.

Bohužel ne všichni se dožili konce svého trestu. Necelý rok po uvěznění byl v srpnu 1958 přerušena výkon trestu na potřebný čas Ostapu Jachnovi, protože u něj lékaři diagnostikovali vážnou chorobu. Během výkonu trestu ve věznici v Košicích Jachno onemocněl, ochrnil na celou pravou polovinu těla. Převezli ho do Státní nemocnice v Košicích, kde ale své nemoci 27. září 1958 podlehl. Zemřel ve věku pouhých 58 let. Pobyt ve vyšetřovací vazbě Státní bezpečnosti a následně ve věznici v Košicích se evidentně negativně podepsal na jeho zdraví.

Ale i mnozí jiní vyšli z komunistického vězení s podlomeným zdravím. Například z dopisu Zdeňka Melichara adresovaného 5. července 1990 Krajskému soudu v Praze, kde žádal o zahájení přezkumného řízení ve věci vykonstruovaného odsouzení jeho manželky Radany Melicharové, je zřejmé, že Radana zemřela několik málo let po propuštění z vězení právě na následky úrazu z výkonu trestu v nápravně pracovním zařízení v Želiezovce. Melichar v dopise uvádí, že Radana utrpěla těžké zranění hlavy, včetně otoku mozku s výronem, údajně způsobené pádem. Následky zranění se projevíly záhy po propuštění z vězení, kdy došlo k malignímu zvratu a Radana Melicharová zemřela 4. ledna 1964 v Thomayerově nemocnici po dvouměsíčním bezvědomí, bylo jí pouhých 38 let.¹²⁰ Ani Václav Vandas se nedožil příliš vysokého věku. I když se z vězení dostal na začátku 60. let, svobody si dlouho neužil, protože zemřel 3. října 1968. Je ale pravdou, že Vandas dlouhá léta trpěl vážnou srdeční

¹²⁰ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, žádost Zdeňka Melichara o zahájení rehabilitačního řízení Radany Melicharové ze dne 5. července 1990, str. 1.

chorobou a podle úmrtního listu zemřel na trombózu periprostatického plexu. Dožil se 64 let.¹²¹

8.3 Snahy o rehabilitaci

Po propuštění z vězení se většina z odsouzených snažila dosáhnout zahlazení svých trestů. Mnohým se to podařilo, například o zahlazení trestu Bohuslava Šindeláře rozhodl kladně Obvodní soud pro Prahu 2 v neveřejném zasedání konaném již 26. listopadu 1963, o zahlazení obou trestů Václava Vandase rozhodl Obvodní soud pro Prahu 1 dne 15. května 1968, tedy jen několik měsíců před jeho smrtí.

Naděžda Kavalírová 21. listopadu 1962 dosáhla částečné rehabilitace, když: *„President Československé socialistické republiky, použiv svého práva daného mu ústavou, prominul rozhodnutím ze dne 14. listopadu 1962 Naděždě Kavalírové [...] zbytek z trestu odnětí svobody ve výměře 5 let [...] pro trestný čin velezrady, s účinky, že se dnem rozhodnutí na odsouzenou hledí jako by nebyla odsouzena.“*¹²² Kavalírová s tímto ale ještě nebyla spokojena a rozhodla se o rok později v listopadu 1963 podat návrh na přezkoumání rozsudku, kterým byla krajským soudem 12. dubna 1957 odsouzena pro trestný čin velezrady na 5 let odnětí svobody. Považovala svoje odsouzení za nespravedlivé a „neodpovídající socialistické zákonnosti“ a požadovala, aby její případ byl znovu přezkoumán a ona byla zproštěna obvinění z velezrady.¹²³

Na základě její žádosti byli znovu vyslechnuti jako svědci Alena Jiránková, Marie Křepelková a František Šebík a následně presidium Nejvyššího soudu projednalo dne 12. ledna 1967 její stížnost pro porušení zákona v trestní věci proti Radaně Melicharové projednávané Krajským soudem v Praze v dubnu 1957. Nejvyšší presidium se usneslo, že rozsudkem krajského soudu ze dne 12. dubna 1957 byl porušen v případě Naděždy Kavalírové zákon a rozsudek byl zrušen v celém rozsahu. Nejvyšší presidium se shodlo, že: *„Naděždě Kavalírové nebyla v celém průběhu trestního stíhání prokázána taková trestná činnost, pro kterou byla podle výroku rozsudku uznána vinnou. [...] Krajský i Nejvyšší soud opřely svá skutková zjištění o právní závěry především a hlavně o výpověď Aleny Jiránkové. Avšak ani výpovědi Aleny Jiránkové*

¹²¹ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, úmrtní list JUDr. Václava Vandase.

¹²² SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, sdělení Ministerstva spravedlnosti č. Mil 490/62 - R o prominutí zbytku trestu Naděždy Kavalírové ze dne 21. listopadu 1962.

¹²³ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, návrh Naděždy Kavalírové na přezkoumání rozsudku ze dne 20. listopadu 1963.

*nebylo prokázáno, že obžalovaná Naděžda Kavalírová věděla o tom, že Vladimír Matička ilegálně odejde do zahraničí, a že jí předal telefonní číslo Aleny Jiránkové, aby s ní po jeho ilegálním odchodu navázala spojení z důvodů dalších styků a protistátní spolupráce, jak oba soudy nesprávně skutkově zjišťují.*¹²⁴ Naděžda Kavalírová tak dosáhla úplného zproštění obžaloby z velezrady již v druhé polovině 60. let.

Naproti tomu o rehabilitaci zemřelého MUDr. Ostapa Jachna se jeho bratři pokoušeli od 70. let, ale rehabilitace jejich bratra se jim nepodařilo dosáhnout. Stejně tak Marie Křepelková ani Václav Vandas své rehabilitace nedosáhli. V těchto soudních rozhodnutí se tak zřejmě odrážela politická situace v Československu velmi odlišná v druhé polovině 60. let, kdy v rámci tzv. „uvolňování poměrů“ docházelo k revizím některých politických procesů, a na začátku 70. let, kdy se v zemi naplno rozjížděla normalizační opatření k znovuustavení starých pořádků.

¹²⁴ SOA Praha, *Krajský soud v Praze II, Radana Melicharová a spol.*, a. č. Rt 383/91, rozsudek presidia Nejvyššího soudu ze dne 12. ledna 1967, sp. Zn. 3 T 8/57.

9. Alena Jiránková

Velmi zvláštní postavou celého případu Radany Melicharové a spol. byla již několikrát zmíněná Alena Jiránková.

Alena Jiránková navštěvovala spolu s Radanou Melicharovou střední školu, tyto dvě tak byly již od mládí dobrými přítelkyněmi. Po ukončení středoškolského studia na gymnáziu dokonce nastoupily krátce po ukončení druhé světové války na stejnou vysokou školu - České vysoké učení technické – obor komerční inženýrství. Stejně jako Radana Melicharová, ani Alena Jiránková školu nedokončila, i když u Jiránkové se jednalo spíše o finanční nikoli politické důvody, v roce 1947 jí zemřel otec, a tak zřejmě neměla dostatek financí na další studia.

Alena Jiránková patřila i po válce mezi blízké přátele Radany Melicharové a podle agenturních záznamů Státní bezpečnosti se účastnila schůzek tzv. bývalých lidí a bývalých národních socialistů buržoazního původu (i když Alena Jiránková nebyla nikdy politicky organizovaná), kteří se scházeli v bytě Melicharové a JUDr. Bauera a hanobili lidově demokratické zřízení republiky, Sovětský svaz i vedoucí politické představitele Československa. Proto figurovala v evidenčním svazku založeném v polovině května 1955 Státní bezpečností na Radanu Melicharovou.

Během svých studií na vysoké škole se Alena Jiránková seznámila se studentem medicíny Vladimírem Matičkou, nějaký čas spolu udržovali milostný poměr. Byla také tou osobou, která Matičku seznámila s Radanu Melicharovou.

Vladimír Matička obě své přítelkyně informoval o své činnosti pro protistátně zaměřenou skupinu Bohumila Černého a svěřil se jim také se svým plánem na útěk do zahraničí, kde by chtěl navázat na svoji ilegální činnost provozovanou na území Československa. Podle vyšetřovacích spisů StB mu jak Alena Jiránková tak Radana Melicharová přislíbily pomoc při budování ilegální zejména zpravodajské sítě na území ČSR, kterou Matička plánoval řídit ze zahraničí jako agent zahraniční zpravodajské služby CIC. Jeho ilegální skupina měla za cíl sbírat špionážní informace různého charakteru a předávat je zahraničním zpravodajským službám a také organizovat ilegální přechod osob přes hranice.

V únoru 1949 Vladimír Matička skutečně uprchl do zahraničí a následně se spojil se svými přítelkyněmi v Československu, vedle Radany Melicharové a Aleny Jiránkové také se svojí poslední milenkou Marií Křepelkovou. S Radanou Melicharovou a Alenou Jiránkovou udržoval takto kontakt skrze různé spojky a skrze vysílání Rádía

Svobodná Evropa až do konce roku 1952. Matička jim zasílal, nejčastěji v podobě mikrosnímků, různé instrukce k jejich činnosti. Chtěl po nich například, aby zajistili úkryt jeho spolupracovníka, zahraničního agenta, který měl přejít na území Československa, nebo aby navázali styk se zaměstnanci Československých drah, kteří jim měli dodávat zprávy o pohybech vlaků se zbožím zejména do Sovětského svazu, apod.

Alena Jiránková byla sama jako spojka zapojena do činnosti Matičkovy skupiny a nakonec stejně jako dalších 8 osob ze skupiny kolem Radany Melicharové byla 19. října 1956 zatčena a obviněna z trestného činu vyzvědačství podle § 86 a souzena s ostatními členy protistátní skupiny v procesu Radany Melicharové a spol. v dubnu 1957.

Zásadní a odlišné v případě Aleny Jiránkové ale je, že přibližně od března 1956 se o ni Státní bezpečnost začala zajímat i o jako vhodnou adeptku na spolupracovníci, agentku StB. Prostřednictvím agentů „Jiřího“ a „Velana“ zjistili, že Jiránková udržuje časté styky s Melicharovou, že má informace o ilegální činnosti Matičky a o tom, že Melicharová je Matičkovi v protistátní činnosti nápomocná. Státní bezpečnost se rozhodla získat Alenu Jiránkovou na svou stranu, aby díky ní získali další kompromitující informace o skupině Melicharové a Matičky.

Návrh na tzv. „verbovku“ Aleny Jiránkové předložil 12. června 1956 ppor. Václav Kubů, referent II. odboru 1. oddělení Krajské správy ministerstva vnitra v Praze. Zdůvodnil jej takto: *„Jiránková Alena má důvěru u osob podezřelých z nepřátelské činnosti, stýká se s nimi a udržuje přátelské vztahy. Jiránková vzhledem k jejímu měšťáckému původu a vědomostem o agentu CIC VI. Matičkovi, bude mít možnost během spolupráce odhalit nepřátelskou činnost Radany Balíkové (Melicharové, pozn. aut.) ve spojitosti s Matičkou. Po zkompromitování a likvidaci případu Balíkové by mohla být dále využita jako společenská agentka.¹²⁵ Zdá se, že zpočátku Státní bezpečnost skutečně počítala spíše s dlouhodobou spoluprací Aleny Jiránkové. Podle záznamů měli nejprve v plánu ověřit si její spolehlivost zadáváním prověřovacích úkolů ohledně jejích styků na pracovišti. Na to, jak je plní, měli dohlížet agenti. Po ověření spolehlivosti měla být zaúkolována ohledně společnosti kolem Radany Melicharové. Po vyřešení případu Melicharové mohla být vytěžována i k dalším sledovaným osobám.*

¹²⁵ ABS, *Osobní svazek agenta – krycí jméno „Zdenka“*, a. č. 374645 MV, návrh na „verbovku“ Jiránkové Aleny ze dne 12. června 1956, str. 4.

Příslib spolupráce podepsala Alena Jiránková 7. srpna 1956 a dostala krycí jméno „Zdenka“.

Jenže nakonec se vše událo zcela jinak. Ze spisů není úplně zřejmé, kdy orgány Státní bezpečnosti změnily na Jiránkovou názor, ale s největší pravděpodobností, i když Jiránková spolupráci podepsala, nepřinášela Státní bezpečnosti takové informace, které si představovali a které potřebovali ke zkompromitování lidí kolem Radany Melicharové. Proto se pak stalo, že Alena Jiránková sama byla, stejně jako další vyšetřovaní v Akci „Zpěvačka“, 19. října 1956 zatčena a souzena spolu s ostatními v procesu s Radanou Melicharovou a spol. Při samotném procesu pak Jiránková svou spolupráci s orgány StB popisuje takto: „*V r. 1956 jsem přišla do styku s orgány MV. Samy mne navštívily. Chtěly znát něco o mém životě, řekla jsem všechno, hovořila jsem i o Matičkovi. Ptaly se mě na postoj ke stávajícímu zřízení. Odpověděla jsem poctivě, že jsem vždycky kladný postoj neměla. Zavázala jsem se ke spolupráci. Závazek byl naprosto dobrovolný. O všem jsem uvažovala a řekla jsem si, že nemohu nyní spolupracovat, když mám za sebou takovou skvrnu. Všechno jsem upřímně řekla, protože jsem se chtěla se vším vypořádat. Řekla jsem mnoho věcí, které jsem ani říkat nemusela, o kterých jsem věděla pouze já, např. o karikaturách.*“¹²⁶ Původně Jiránková na spolupráci skutečně přistoupila, ale pak si vše zřejmě rozmyslela. Státní bezpečnost ji nakonec obvinila spolu s ostatními z trestného činu vyzvědačství, za napomáhání Vladimíru Matičkovi k ilegální činnosti.

Ovšem už předtím, než ji obvinili, Jiránková ve výslechových protokolech svědčila proti mnoha vyšetřovaným v Akci „Zpěvačka“. Vypovídala o kontaktech Radany Melicharové a Marie Křepelkové s Matičkou a o zapojení dalších lidí do spolupráce s Matičkovou skupinou.

Jak už jsem zmínila výše, obžaloba Naděždy Kavalírové je v podstatě celá založená na výpovědích Aleny Jiránkové, které Kavalírovou usvědčovaly z kontaktů s Matičkou a ze snahy zapojit se do protistátní činnosti Matičkovy skupiny. Především na základě výpovědí Jiránkové byla Kavalírová odsouzená k 5 letům odnětí svobody za zločin velezrady, i když proti ní StB neměla žádné jiné důkazy.

¹²⁶ ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Jiránková Alena*, a. č. V-3256 MV, protokol o hlavním líčení v trestní věci proti Aleně Jiránkové ze dne 4. června 1957, str. 6.

Jenže i výpovědi Jiráňkové se v průběhu vyšetřování lišily, ve spisech se totiž objevují i protokoly, v nichž je Jiráňková vyslýchána k osobě Kavalírové a zcela změnila výpověď oproti předchozím výsledkům. Nejprve Jiráňková vypovídala v tom smyslu, že Kavalírová sama Jiráňkovou kontaktovala (dostala číslo od Matičky), a to proto, aby skrze ni mohla navázat spojení s Matičkou v zahraničí a spolupracovat s ním proti republice. Jenže v další výpovědi Jiráňková zase otočila a tvrdila, že Kavalírovou kontaktovala jako první ona, když jí sama navštívila v jejím zaměstnání. A v další části výslechu, když byla Jiráňková dotazována, zda s ní Matička hovořil konkrétně o tom, že mu bude Kavalírová podávat potřebné zprávy pro jeho nepřátelskou činnost, Jiráňková vypovídala: „*Matička mi přímo neřekl, že by Kavalírová mu měla podávat zprávy špionážního charakteru a že by v tomto směru mu přislíbila nějakou spolupráci, tak jako to bylo u mne, Melicharové a Šebíkové (Křepelkové, pozn. aut.). Toto budoucí spojení Kavalírové s Matičkou jsem si sama vykládala tak, že Matička chce mít zajištěnou jemu známou osobu, na kterou by se mohl obrátit v případě rozšíření sítě svých spolupracovníků. On však sám mně k tomu žádné pokyny nedával.*“¹²⁷ Z části se výpovědi Jiráňkové evidentně zakládaly na pouhých jejích domněnkách. Z výše citované výpovědi nešlo usuzovat na snahu Kavalírové o kontakt s Matičkou za účelem napomáhání mu v trestné činnosti. Ovšem tyto administrativní protokoly, v nichž Jiráňková vypovídá v podstatě ve prospěch Kavalírové, se k soudu vůbec nedostaly, a tak byla Naděžda Kavalírová odsouzená za trestný čin velezrady.

Na rozpor ve výpovědích se Jiráňkové ptali i samotní vyšetřující příslušníci StB. Jiráňková reagovala takto: „*V prvních dnech po mém zatčení jsem byla velmi rozrušena, neboť před tím jsem byla ujišťována, že na mne není žádný zájem, že se jedná pouze o Matičku, a byla jsem vyzývána k tomu, abych uvedla vše, co vím, že z toho pro mne žádné důsledky vyvozeny nebudou, že mohu jmenovat všechny zúčastněné osoby na této činnosti, že na nich není žádný zájem. Fakticky to, že jsem zatčena, jsem se dověděla až při uvalení vazby prokurátorem. Do té doby jsem byla v domnění, že jsem zde jen dočasně proto, abych podrobně vysvětlila některé části mé výpovědi, jak mi bylo řečeno.*“¹²⁸

Přiznala, že své výpovědi měnila podle svého aktuálního psychického stavu, a také podle toho, když si myslela, že vypovídá pouze jako svědek, anebo když zjistila,

¹²⁷ ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Jiráňková Alena*, a. č. V-3256 MV, protokol o výpovědi obviněné Aleny Jiráňkové ze dne 29. listopadu 1956, str. 2.1

¹²⁸ ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Jiráňková Alena*, a. č. V-3256 MV, protokol o výpovědi obviněné Aleny Jiráňkové ze dne 17. prosince 1956, str. 2-3.

že už je sama vyšetřovaná a obviněná z protistátní činnosti. Jako pouhý svědek byla ochotná vypovědět cokoli, to, co věděla, případně i to, co jí podsouvali vyšetřovatelé StB. Jakmile se ocitla sama na seznamu obviněných, své výpovědi přehodnocovala a některé z nich brala zpět, nebo je měnila.

9.1 Soud s Alenou Jiránkovou

Alena Jiránková stanula před soudem spolu s Radanou Melicharovou a dalšími obviněnými 12. dubna 1957 a čelila obžalobě z trestného činu vyzvědačství. Ale v průběhu jednání rozhodl předseda senátu Krajského soudu v Praze o vyloučení případu Jiránkové k samostatnému projednávání. V protokolu o hlavním přelíčení toto jednání není nijak zdůvodněno, ale je zřejmé, že ani Alena Jiránková, která sama ústy svého obhájce podala návrh na vyloučení svého případu k samostatnému projednání, ani orgány Státní bezpečnosti a komunistická justice nestály o prozrazení spolupráce Aleny Jiránkové před ostatními obviněnými v případě.

Hlavní líčení v případě Jiránkové proběhlo samostatně až 4. června 1957 a proběhlo poměrně rychle. Předseda senátu František Veselý přednesl žalobu a následně před soud předstoupila Alena Jiránková, vyjádřila se k obžalobě a odpovídala na dotazy prokurátora a svého obhájce. Před soudem uvedla, že se cítí vina ze spolupráce s Matičkou a dnes svou činnost odsuzuje.¹²⁹ Dále soud konstatoval stručný obsah spisů a zaměstnanecký posudek Jiránkové, a pak už předseda senátu udělil slovo k závěrečným řečem. Ve své řeči Jiránková uvedla, že svého činu upřímně lituje a připojila se k vyjádření svého advokáta, který pro ni požadoval spravedlivé rozhodnutí a mírné posouzení podle zmírňujícího § 30, a za použití § 64 o účinné lítosti.

Krajský soud nakonec Alenu Jiránkovou uznal vinnou trestným činem vyzvědačství podle § 86/3a, odst. 1 tr. z. ve znění novely za spolčení s dalšími osobami k vyzvídání státního tajemství v úmyslu vyzradit ho cizí moci a odsoudil ji k trestu odnětí svobody v trvání 6 let, vedlejšímu trestu ztrátě čestných práv občanských a propadnutí majetku.¹³⁰

Z odůvodnění rozsudku: „Z požadavku Vladimíra M. obžalovaná bezpečně poznala, že Vladimír M. bude požadovat ty skutečnosti, na které je třeba pohlížet

¹²⁹ ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Jiránková Alena*, a. č. V-3256 MV, protokol o hlavním líčení v trestní věci proti Aleně Jiránkové ze dne 4. června 1957, str. 2 a 6.

¹³⁰ ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Jiránková Alena*, a. č. V-3256 MV, rozsudek krajského soudu ze dne 4. června 1957, sp. zn. 3 T 017/57.

jako na státní tajemství. S jeho záměry projevila souhlas [...] Spolčila se tedy jednak se spoluobžalovanými Radanou Melicharovou, Marií Šebíkovou-Křepelkovou a dalšími, jednak s Vladimírem M. k vyvíjení státního tajemství, i když nebylo prokázáno, že by konkrétně již nějaké státní tajemství skutečně vyhradila. Podle třetího odstavce písm. a/ zák. ustanovení je totiž jako vyzvědačství postihováno v určitém případě i přípravné jednání, resp. příslib účasti i na budoucí výzvědné činnosti. Tak tomu bylo v tomto konkrétním případě.“¹³¹ Míru zavinění podle soudu snižovala citová zaangažovanost Jiráňkové na Vladimíru Matičkovi, kterou Matička zneužil. Na druhou stranu krajský soud seznal, že Jiráňková ve skupině Radany Melicharové a spol. vyvíjela „poměrně největší činnost.“¹³²

Alena Jiráňková proti rozsudku krajského soudu podala odvolání k Nejvyššímu soudu. Odvolávala se jak proti výroku o vině, tak i trestu. V otázce viny namítala, že některá zjištění krajského soudu nejsou správná, například že udržovala styk s Matičkou prostřednictvím Holanděanky Mii Nyst (skutečně Mia Nyst byla přítelkyní Radany Melicharové a skrze ni s Matičkou komunikovala právě Radana nikoli Alena Jiráňková). Ohrazovala se i proti tomu, že spolu s Marií Křepelkovou dodávala dopisy Eduardu Škvárovi, neboť o existenci Škvárovy ilegální skupiny nevěděla.

V otázce trestu vytýkala soudu, že nejde o trest výchovný, jak krajský soud uvedl v odůvodnění rozsudku, ale o trest represivní. Neprávem podle ní soud dospěl při hodnocení míry zavinění k závěru, že ve skupině vyvíjela poměrně největší činnost. Odvolání ale Alenu Jiráňkovou před trestem neuchránilo. Nejvyšší soud přezkoumal napadený rozsudek krajského soudu a 17. září 1957 rozhodl, že odvolání obžalované je bezdůvodné, a proto se zamítá.¹³³ Rozsudek krajského soudu ze dne 4. června 1957 nabyl pravomoci a Alena Jiráňková nastoupila uložený trest. Stejně jako Radana Melicharová nebo Marie Křepelková se z vězení dostala až na prezidentskou amnestii v květnu roku 1960.

Příběh Aleny Jiráňkové je skutečně pozoruhodný. V případě vyšetřovaném Státní bezpečností nejprve figurovala mezi podezřelými z protistátní činnosti, pak se jí Státní bezpečnost rozhodla využít ve svých službách a nechala ji podepsat závazek

¹³¹ ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Jiráňková Alena*, a. č. V-3256 MV, rozsudek krajského soudu ze dne 4. června 1957, sp. zn. 3 T 017/57., str. 5-6.

¹³² Tamtéž, str. 6.

¹³³ ABS, *Osobní vyšetřovací svazek proti Jiráňková Alena*, a. č. V-3256 MV, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. září 1957, sp. zn. 5 To 61/57.

spolupráce, a nakonec ji vyšetřující orgány StB přisoudily jednu z hlavních rolí v protistátní skupině Radany Melicharové a soud ji odsoudil na celých 6 let odnětí svobody. Dostala 3. nejvyšší trest ze všech odsouzených v Akci "Zpěvačka", hned po Radaně Melicharové a Marii Křepelkové.

10. Spolupracovník Státní bezpečnosti – krycí jméno “Velan“

Černou postavou případu Radany Melicharové a spol. a možno říci klasickým představitelem záporného hrdiny celého období komunistického režimu v Československu, byl spolupracovník Státní bezpečnosti, který ve spisech vystupoval pod krycím jménem “Velan“, a jehož pravé jméno znělo Oldřich Skotal.

Oldřich Skotal byl prototypem nevyčísitelného oportunisty. Narodil se 28. května 1910 v obci Podolí u Brna a prožil si poměrně těžké dětství. Jeho rodiče pracovali jako textilní dělníci, navíc jeho otec narukoval na frontu první světové války a v červnu 1916 na ruské frontě padl. Vdova Marie Skotalová tak se svými třemi dětmi žila podle Skotalových vzpomínek ve velké bídě. Oldřich se zřejmě už v dětství rozhodl, že další roky zmaru a bídy prožívat nechce a po celý svůj život dělal všechno, co mohl, aby „si polepšil krušný život proletáře“. ¹³⁴ Poměrně úspěšně pak proplouval různými politickými režimy, ať už demokratickými či autoritativními, které se střídaly během 20. století v českých zemích, a vždy dokázal odhadnout, na čí stranu se zrovna přiklonit, aby to bylo pro něj výhodné. Politicky se orientoval vždy podle svých potřeb a podle aktuální politické situace.

10.1 Život Oldřicha Skotala v období okupace

Ve dvacátých letech Skotal nejprve vychodil typografickou školu v Brně, a prostřednictvím svého bývalého učitele získal své první zaměstnání v tiskárně Melantrich v Ostravě. Jeho činnost v novinářské tiskárně a také záliba ve sportu ho nakonec dovedly až k novinářině, stal se dopisovatelem sportovní redakce v Ostravě. Pak jeho novinářskou kariéru přerušil na čas nástup na vojnu v roce 1931. Z vojny se vrátil o dva roky později a v roce 1935 nastoupil jako sportovní redaktor do brněnského deníku Svoboda.

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava nacisté deník Svoboda zakázali a zastavili jeho vydávání. Skotalovi pak bylo nabídnuto místo ve sportovní redakci tiskovin Moravská Orlice a Moravské noviny, kde zůstal po celou dobu války a kde pod šéfredaktorem Antonínem Kožíškem psal vedle sportovních i politické a aktivistické články a propagoval nacionálně socialistické ideje hlavně mezi mladými moravskými sportovci. Nadšení pro národní socialismus se odrazilo zejména v jeho

¹³⁴ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno “VELAN“*, a. č. 45071, Oldřich Skotal – Můj životopis, ze dne 23. října 1954, str. 2.

osvětové činnosti v rámci Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. V jednom ze svých vlastnoručně psaných životopisů adresovaných Kuratoriu pro výchovu mládeže Oldřich Skotal napsal, že: „*Jak otec, tak i matka jsou z Podolí u Brna, římsští katolíci jako já a nejčistší ariji do všech pokolení.*“ Tento svůj elaborát zakončil odstavcem, v němž zdůrazňuje svoji неотřesitelnou důvěru ve vlivné a prospěšné zásahy Kuratoria a v němž píše, že se chce podílet na plnění úkolů v rámci Kuratoria.¹³⁵ Sám o sobě také tvrdil, že byl první, kdo u nás vznesl požadavek, aby sportovci na hřištích zdravili před a po utkáních zdviženou pravicí.

Za propagování nacionálně socialistických myšlenek byl krátce po skončení druhé světové války obviněn z kolaborace a vyšetřován z provinění proti národní cti, hlavně kvůli již zmiňovaným aktivistickým článkům v Moravské Orlici a v Moravských novinách a za veřejnou propagaci Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. V průběhu trestního řízení vedeného proti Skotalovi se vyskytlo mnoho svědků, kteří ho za jeho kolaborantské postoje odsuzovali, ale objevilo se i hodně svědků, kteří mluvili v jeho prospěch, zastávali se ho a tvrdili, že Skotal byl k uveřejňování článků podporujících nacionální socialismus a německou říši nucen svým nadřízeným, šéfredaktorem Moravské Orlice a Moravských novin Antonínem Kožíškem. Při hlavním přelíčení u Mimořádného lidového soudu v Brně 1. února 1947 byl Oldřich Skotal osvobozen a další vyšetřování jeho údajné kolaborantské činnosti bylo zastaveno.¹³⁶

Z archivních materiálů je zřejmé, že Skotalova podpora některých organizací propagujících nacionálně socialistické myšlenky, zejména Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, byla upřímná, respektive alespoň na veřejnosti a ve svých veřejných projevech, zejména písemných, se tak tvářil. I když nakonec po válce za kolaboraci odsouzen nebyl, Skotal dobře věděl, koho je třeba v danou chvíli veřejně podpořit.

Zajímavé ale je, že když v druhé polovině 40. let, tedy již po osvobození českých zemí od nacistického protektorátu, Oldřich Skotal sepisoval svůj životopis pro bezpečnostní orgány nové Československé republiky, již tehdy postupně ovládané Komunistickou stranou Československa, měl v záloze úplně jinou verzi svého života

¹³⁵ ABS, *Skotal Oldřich*, a. č. 59-117-55, Curriculum vitae.

¹³⁶ ABS, *Oldřich Skotal*, a. č. 300-9-5, Oblastní úřadovna Státní bezpečnosti - Skotal Oldřich, šetření stran jeho činnosti v době okupace, ze dne 28. července 1947, str. 2.

za doby okupace. V roce 1941 prý vstoupil do ilegálně působící Komunistické strany Československa, což po válce orgánům Státní bezpečnosti potvrdil tehdejší vedoucí brněnské skupiny ilegálních komunistů František Tumpach. Tumpach byl zároveň redaktorem Moravského nakladatelství v Brně, proto se znal se Skotalem a do ilegální KSČ ho přivedl. Skotal byl údajně dokonce čtyřikrát vyšetřován gestapem pro podporu českých sportovců, sokolů a pro spojení s ilegality. Podle jeho slov mu ale nacisté nikdy nic nedokázali, a tak válku bez větší úhony přežil, i když mnozí z jeho přátel, dokonce i příbuzných, se stali oběťmi nacistických poprav.¹³⁷ Nicméně je obecně známým faktem, že nacisté při podezření na odbojovou činnost často nepotřebovali pádné důkazy k zatčení případně popravení svých domnělých či skutečných nepřátel. Proto je otázkou, jestli Skotalovo zapojení do ilegální činnosti proti Třetí říši bylo reálné.

Více o ilegální činnosti Oldřicha Skotala v době okupace jsem se z dostupných archivních materiálů nedočel. On sám v životopise uvádí, že v KSČ měl za války za úkol připravit reorganizaci tělesné výchovy podle sovětského vzoru, což prý dokonale splnil, samozřejmě to nekoresponduje s jeho dalšími tvrzeními, že byl prvním kdo v Protektorátu Čechy a Morava žádal, aby i mladí sportovci zdravili veřejně zdviženou pravici, a vůbec s jeho angažovaností v Kuratoriu pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Je evidentní, že Oldřich Skotal již v době okupace vedl dvojí život. Velmi dobře a rychle se uměl přizpůsobovat měnící se politické situaci, aby z ní vždycky vytěžil co nejvíc výhod pro sebe a svou rodinu. V podobném duchu se nesl i jeho život po válce a hlavně v době komunistické vlády v Československu. Hned v roce 1945 vstoupil Skotal do obnovené Komunistické strany Československa.

10.2 Oldřich Skotal v komunistickém Československu

Mimořádný lidový soud v Brně v roce 1947 sice Oldřicha Skotala neodsoudil za kolaboraci, ale přesto pro něj z trestního řízení proti němu vplynuly nepříjemné důsledky. Kvůli zvěstem o jeho aktivní spolupráci s představiteli nacistického režimu v Protektorátu Čechy a Morava ho jeho kolegové vyloučili ze Svazu českých novinářů, a tak Skotal ztratil zaměstnání.

¹³⁷ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno "VELAN"*, a. č. 45071, Oldřich Skotal – Můj životopis, ze dne 23. října 1954, str. 2.

Na konci roku 1945 mu jeho známý zprostředkoval místo tajemníka-jednatele v továrně na pily v Hulíně, kde pracoval do dubna 1948. V roce 1948 Skotala poprvé naverbovala Krajská správa Ministerstva vnitra v Brně do řad spolupracovníků StB. V pozdějších záznamech Státní bezpečnosti se uvádí, že v roce 1948 Skotal spolupráci navázal z vlastního přesvědčení. V dalších dokumentech se zase zmiňuje, že ke spolupráci byl získán na základě kompromitujících materiálů o jeho aktivistické novinářské činnosti ve prospěch nacistických okupantů. Ať tak či tak, všechny hodnotící zprávy jeho řídicích orgánů o něm hovoří jako o nesmírně agilním, ochotném a spolehlivém agentovi. Orgány Státní bezpečnosti mu přidělily krycí jméno “Fedor“, tímto poměrně netypickým křestním jménem se totiž jmenoval jeho jediný syn. Doklady o jeho spolupráci s StB ještě před koncem 40. let se dochovaly jen částečně.¹³⁸ Spolupráci se Skotalem ale musely bezpečnostní orgány překvapivě brzy ukončit, respektive přerušit.

V lednu 1949 se stal Skotal zaměstnancem národního podniku Sběrné suroviny, kde se vypracoval až na místo krajského ředitele pobočky Sběrných surovin v Olomouci. Jenže o dva roky později v lednu 1951 byl zatčen a obviněn z různých hospodářských machinací v podniku, kde byl zaměstnán. Lidový soud v Olomouci nad Skotalem vynesl rozsudek 25. dubna 1951. Proti rozsudku se Skotal odvolal, ale nový výrok soudu byl, co se týče výměry trestu ještě přísnější a odsoudil Oldřicha Skotala k celkovému trestu 5 a půl roku odnětí svobody podle § 134 tr. zákona, za ohrožení zásobování. Skotal měl ve funkci vedoucího Sběrných surovin v Olomouci dát souhlas k prodeji jutových pytlů a drátěného pletiva, z čehož se měli on i další zaměstnanci podniku soukromě obohatit na úkor československého socialistického zřízení.¹³⁹ Se Skotalem nejen přerušila spolupráci Státní bezpečnost, ale navíc po jeho odsouzení ho také Komunistická strana vyloučila ze svých řad.

Skotal se hájil v tom smyslu, že k zatčení došlo krátce poté, co odhalil větší spiknutí, v němž byl zapleten i tehdejší náměstek národní bezpečnosti, a proto prý musel být odstraněn. Kvůli svému odsouzení cítil velkou křivdu, ale ani tak nezanevřel na socialistické zřízení a na své bývalé kolegy z komunistické strany. Jisté je, že za svůj prohřešek proti socialistickému hospodářství si odseděl celých 3 a půl roku

¹³⁸ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno “VELAN“*, a. č. 45071, zpráva o agenturním spolupracovníkovi číslo 1902 – “VELAN“ ze dne 18. března 1955, str. 1.

¹³⁹ ABS, *Oldřich Skotal*, a. č. 319-36-2, informace pro náměstka pplk. Demjana ze dne 5. června 1956.

ve vězeňských táborech v Jáchymově, než ho za vzorné chování a dobrou pracovní morálku v červenci 1954 podmíněčně propustili.

Jak ale vyplývá z nového vázacího návrhu vytvořeného 24. září 1954 Krajskou správou Ministerstva vnitra v Brně, Skotal během odpykávání svého trestu v Jáchymově opět navázal spolupráci s orgány bezpečnosti, i když zatím jako nevázaný informátor. Vzhledem k tomu, že záhy po svém propuštění z vězení byl 27. září 1954 znovu zavázán ke spolupráci se Státní bezpečností, tentokrát pod krycím jménem "Velan", je pravděpodobné, že z vězení byl propuštěn právě s podmínkou další spolupráce s StB.¹⁴⁰

V září 1954 se začala nová etapa Skotalova života, života agenta-spolupracovníka "Velana". Své druhé krycí jméno zvolil zřejmě podle rodného příjmení své matky Marie, která se za svobodna jmenovala Velanová. První úkoly, kterými "Velana" pověřil jeho řídicí orgán Alois Žižlavský, bylo sepsat všechny konfidenty a spolupracovníky gestapa z doby okupace, které zná. Následně Státní bezpečnost nasadila "Velana" hlavně na agrárnickou problematiku, protože Skotal byl vedle své ilegální činnosti pro Komunistickou stranu Československa a angažovanosti pro nacistické Kuratorium pro výchovu mládeže v době okupace, ještě v době první republiky činný také v dorostu agrární strany. Mezi bývalými agrárníky měl dlouholeté kontakty, které si v době první republiky vytvořil, ať již jako sportovec nebo jako novinář, a mohl tak být komunistům velmi užitečný při likvidaci jejich velkého politického soupeře. Na bývalé členy agrární strany donášel informace už při své první spolupráci s StB ještě pod krycím jménem "Fedor", a nyní na svou činnost z počátku 50. let navázal, pouze pod novým krycím jménem.

Co se týče agrárnické problematiky, jako agent byl "Velan" nasazen do několika akcí, například "DUNAJ" nebo "ZELENÁ RADA", v nichž se vždy jednalo o snahu zjistit informace a zlikvidovat údajnou protistátní ilegální činnost bývalých představitelů agrární strany, kteří se měli scházet na tajných schůzích a připravovat se na zvrát lidově demokratického zřízení v Československu. Na základě zpráv a informací dodaných "Velanem" vyšetřovaly orgány Krajské správy ministerstva vnitra Brno v roce 1951 v akci "Dunaj" celkem 15 osob, které nakonec soudy odsoudily k trestům

¹⁴⁰ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno "VELAN"*, a. č. 45071, vázací návrh ze dne 24. září 1954.

odnětí svobody od 5 do 25 roků.¹⁴¹ Hned ve své první větší akci se “Velan“ osvědčil jako velmi schopný a důvěryhodný spolupracovník.

Další z příslušníků bývalé agrární strany, který odnesl “Velanovu“ spolupráci se Státní bezpečností vězením, byl bývalý velkoobchodník s dřívím z Prahy Miroslav Čubán. “Velan“ o něm zjistil, že udržoval spojení na bývalého generálního tajemníka agrárního dorostu Martina Hrabíka, který v roce 1948 uprchl do zahraničí. Státní bezpečnost ze styků Miroslava Čubana se zahraničím vyvodila Čubanovu účast v protistátní činnosti - měl předávat zprávy a pokyny ze zahraničí skupině agrárních ilegalistů působících na Moravě, s nimiž se scházel kdesi ve východních Čechách. Při soudním přelíčení pak Čubanovi příliš neulehčilo ani to, že byl živnostníkem. 15. března 1955 byl i za přispění informací získaných od agenta “Velana“ odsouzen ke 14 letům vězení.¹⁴²

Nejenom bývalí členové agrární strany, ale také příslušníci dalších politických stran komunistickému režimu nepohodlných, byli terčem agenturního prošetřování. “Velan“ donášel StB informace například na bývalého poslance lidové strany na Zlínsku a zároveň svého kamaráda Dr. Václava Bařka, i on si nakonec odseděl několik let v komunistickém vězení.

10.3 “Velanovo“ seznámení s hraběnkou Marií Carmen Sternbergovou

Po ověření důvěryhodnosti Oldřicha Skotala jako spolupracovníka, začaly jeho řídicí orgány z StB zhruba v polovině 50. let uvažovat o jeho vysunutí za hranice. Měl k tomu podle nich výborné předpoklady. Vedle rozsáhlých styků v Československu, které byly zásadní pro jeho zpravodajskou činnost jako agenta, měl značné styky také v zahraničí, a to jak na osoby zastávající v tehdejší době přední místa v československé emigraci, tak i na osoby z obchodních kruhů. Všechny tyto své kontakty pečlivě pěstoval už od počátku svého působení v redakcích různých novin. Nyní ho Státní bezpečnost chtěla využít k infiltraci československé emigrace nepřátelské vůči komunistickému režimu. Na základě bývalých styků s různými nynějšími představiteli československé emigrace měl “Velan“ podle plánů StB proniknout do jejich řad

¹⁴¹ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno “VELAN“*, a. č. 45071, zpráva o agenturním spolupracovníku číslo 1902 – “VELAN“ ze dne 18. března 1955.

¹⁴² ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, výpis z vyšetřovacího svazku č. 2539 na Čubana Miroslava, ze dne 19. října 1955.

a zjišťovat jejich nepřátelské úmysly, sledovat jejich činnost proti československému státnímu zřízení a hlásit ji bezpečnostním orgánům v Československu.¹⁴³

Pro další rozšíření jeho kontaktů bylo zcela zásadní seznámení s hraběnkou Marií Carmen Sternbergovou, které se uskutečnilo krátce po válce v roce 1947.

Marie Sternbergová pocházela ze zámožné pražské rodiny. Její otec Jindřich Groš byl za první republiky sekčním šéfem ministerstva financí a jako nejbližší spolupracovník Aloise Rašína měl velké zásluhy na finanční, měnové reformě prováděné po vzniku republiky. Do slavného českého šlechtického rodu Sternbergů se Marie přivdala 17. srpna 1939, když si v mariánském poutním chrámu na sv. Hostýně vzala za muže hraběte Jaroslava Sternberga.

Jaroslav Sternberg vlastnil na Moravě hrad v Malenovicích a zámek v Pohořelicích a rozsáhlé pozemky. Během německé okupace se Jaroslav Sternberg i se svou ženou Marií hrdě hlásili k české národnosti. Dokonce nepřijali německé občanství, i když měli tu možnost a mluvili lépe německy než česky. V únoru 1942 jim nacisté zabrali malenovický velkostatek, uvalili na něj nucenou správu, a Jaroslav s manželkou ho tak nesměli užívat, bylo jim dovoleno pouze zůstat v pohořelickém zámku ubytování.¹⁴⁴

Jaroslav Sternberg se bohužel kvůli podlomenému zdraví nedožil konce války a zemřel již v roce 1943. Marie Sternbergová se tedy velmi záhy stala vdovou, které Jaroslav odkázal svou jednu čtvrtinu rodového jmění, se kterým směl volně nakládat. O zbylé dědické nároky na malenovické panství se Marie přihlásila až po válce v červnu 1945. Kvůli dědickým nárokům Jaroslavových bratrů se ale pozůstalostní řízení komplikovalo. Navíc na úřadech panovala nejistota ohledně národní příslušnosti dědiců.

Marie Sternbergová byla jako šlechtična po válce obviněna z kolaborace s nacisty a odsouzena k 1 roku vězení nebo pokutě 1 milion Kčs. Cítila se nevinná, proto se odvolala k Zemskému národnímu výboru do Brna, a tady se právě v životě Marie Sternbergové objevuje poprvé Oldřich Skotal. Sternbergová sháněla někoho, kdo by měl v Brně na Zemském národním výboru kontakty a pomohl jí ve svízelné situaci.

¹⁴³ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno "VELAN"*, a. č. 45071, návrh na vyslání agenta, ze dne 14. května 1955.

¹⁴⁴ POKLUDA, Zdeněk: *Moravští Šternberkové: panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům*, Praha 2012, str. 244.

Její známí jí doporučili právě Oldřicha Skotala, který prý jako novinář měl v Brně různé styky a pomohl by jí. A tak došlo k seznámení Oldřicha Skotala s Marií.¹⁴⁵

Poté, co Skotalova intervence na Zemském národním výboru v Brně skutečně zafungovala a trest pro Marii Sternbergovou byl zrušen, Marie byla Skotalovi do konce života zavázaná. Navíc Skotal jí pak pomáhal ještě vyřizovat i dědickou pozůstalost. Přestože v březnu 1948 Marie Sternbergová nakonec přišla o většinu svého dědictví po manželovi a v létě roku 1950 se musela nuceně vystěhovat i z pohořelického zámku jen s několika málo věcmi, které jí dovolili vzít s sebou, přátelství s Oldřichem Skotalem to nenarušilo. Naopak z původně konvenční známosti se staly velmi vřelé osobní styky, Marie Sternbergová se do Skotala zamilovala a požadovala po něm, aby se rozvedl a odešli spolu do ciziny. Oldřich Skotal pak této její bezmezné důvěry využíval ve prospěch Státní bezpečnosti.

Marie Sternbergová jako dcera bývalého vysokého státního úředníka a zároveň bývalá hraběnka z významného českého šlechtického rodu měla samozřejmě široké známosti jak v Československu, tak i v zahraničí, kam spousta jejích známých, přátel i rodinných příbuzných odešlo po válce nebo následně po komunistickém převratu. Když se Oldřich Skotal vrátil v roce 1954 z vězení a navázal opětovnou spolupráci s orgány Státní bezpečnosti jako agent "Velan", obnovil na popud Státní bezpečnosti své styky s Marií Sternbergovou, aby ji měli jako reakční osobu pod kontrolou a věděli, s kým udržuje styky. StB se navíc rozhodla využít zahraničních kontaktů Sternbergové k vyslání agenta "Velana" do zahraničí.

StB věděla, že Marie Sternbergová se zúčastňovala také recepcí na různých zastupitelských úřadech, a to hlavně na izraelském a egyptském vyslanectví. Podle plánů StB měl spolupracovník "Velan" požádat Sternbergovou, aby mu skrze tyto své přátele na nejvyšších diplomatických místech umožnila a zprostředkovala útek do zahraničí diplomatickou cestou. *„Důvěrnost vztahů mezi spolupracovníkem Velanem a hraběnkou Sternbergovou dává veškeré předpoklady k tomu, že hraběnka ze Sternbergů vyhoví přání spolupracovníka, aby mu umožnila bezpečný odchod. Oprávněnost tohoto závěru posiluje skutečnost, že hraběnka Sternbergová již dříve nabízela spolupracovníkovi možnost odchodu do zahraničí a zaručovala mu jak*

¹⁴⁵ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno "VELAN"*, a. č. 45071, zpráva agenta "Velana" číslo 69/55 ze dne 26. ledna 1955, str. 1-2.

*materiální tak společenské zabezpečení od svých příbuzných a známých v zahraničí.*¹⁴⁶ To, že nakonec k uskutečnění "Velanova" odchodu do zahraničí skrze Sternbergovou nedošlo, nemění nic na tom, že Marie Sternbergová byla připravená a ochotná za každou cenu "Velanovi" pomoci a dostat ho do zahraničí, aniž tušila, že tak vlastně dělá službu nenáviděné Státní bezpečnosti.

10.4 "Velanovo" zapojení do Akce "Zpěvačka"

Vedle možnosti vycestovat skrze kontakty Sternbergové do zahraničí využil agent "Velan" podle pokynů řídicích orgánů StB bezmeznou důvěru Sternbergové i k infiltraci do skupiny osob kolem Radany Melicharové a spol., a dodávanými agenturními zprávami přispěl k následné realizaci dalších 9 osob v Akci "Zpěvačka".

Marie Sternbergová a Radana Melicharová byly přítelkyně, obě byly ve spisech Státní bezpečnosti vedeny jako osoby buržoazního původu, obě udržovaly styky s osobami v zahraničí, a i to je spojovalo. Když se na přelomu 40. a 50. let konaly v bytě Melicharové schůzky tzv. bývalých lidí buržoazního původu a nepřátelského zaměření proti komunistickému režimu, Marie Sternbergová mezi nimi nemohla chybět. Ve spisech StB se dokonce uvádí: „*Jmenovaná (Sternbergová, pozn. aut.) je ve společnosti Fišerové (Melicharové, pozn. aut.) titulována hraběnka a je jednou z nejreakčnějších osob celé společnosti. Potrpí si na to, aby byla oslovována paní "hraběnka" a mluví starým aristokratickým způsobem, při kterém je vyslovováno nezřetelné R.*“¹⁴⁷

K navázání styků mezi Radanou Melicharovou a spolupracovníkem StB "Velanem" došlo právě prostřednictvím Marie Sternbergové, jak je zřejmé ze *Zprávy o nepřátelské činnosti Radany Fišerové z Prahy*, která vznikla na Krajské správě ministerstva vnitra v Brně v únoru 1955. V této zprávě se uvádí: „*S Radanou Fišerovou se spolupracovník seznámil osobně dne 18. 1. 1955 prostřednictvím býv. hraběnky Marie Carmen Sternbergové z Prahy XVI., Bozděchova č. 7, se kterou se spolupracovník zná od roku 1947 a udržuje s ní důvěrné styky. K seznámení spolupracovníka s Fišerovou došlo z iniciativy Sternbergové, kterou předtím spolupracovník žádal o zjištění možností písemného styku se zahraničím. Značná důvěra*

¹⁴⁶ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno "VELAN"*, a. č. 45071, návrh na vysunutí spolupracovníka krycím jménem "VELANA" do zahraničí, ze dne 4. ledna 1955, str. 9.

¹⁴⁷ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, zpráva agenta "Velana" ze dne 10. ledna 1955.

Fišerové ke spolupracovníkovi je tudíž dána osobou Sternbergové, která také z vlastní iniciativy informovala Fišerovou o tom, že spolupracovník je pravděpodobně osobou pracující proti zřízení. K tomuto závěru došla Sternbergová sama, zřejmě v důsledku žádosti spolupracovníka o zjištění možností spojení se zahraničím. Spolupracovník nebyl úkolován, aby před Sternbergovou vystupoval jako osoba pracující proti režimu, nelze však vyloučit, že jeho jednání mohlo tento dojem budít.“¹⁴⁸

Ze zprávy vyplývá, že právě díky Marii Sternbergové se spolupracovník “Velan“ dostal do kontaktu s další, pro Státní bezpečnost velmi zajímavou, skupinou lidí podezřelou z protistátní činnosti. Jelikož spolupracovník “Velan“ vystupoval před Melicharovou jako člen jisté protistátní ilegální skupiny na Moravě, Melicharová mu začala značně důvěřovat a vyradila mu prakticky všechny informace o svém spojení do zahraničí, na Vladimíra Matičku apod. Dokonce mu v únoru 1955 půjčila asi na týden mikrosnímky, které dostala od Vladimíra Matičky ze zahraničí v roce 1951. Mikrosnímky obsahovaly pokyny pro udržování komunikace se zahraničím skrze vysílání Rádia Svobodná Evropa, dále obsahovaly směrnice pro zřizování mrtvých schránek na celém území Československa, nebo instrukce pro vybudování úkrytů pro agenty cizích zpravodajských služeb a úkryty pro vysílačky, a v neposlední řadě také instrukce pro jejich budoucí činnost v případě vypuknutí války. “Velan“ snímky od Radany vylákal pod falešnou identitou odbojáře pracujícího pro ilegální protistátní organizaci na Moravě. Krajská správa ministerstva vnitra v Brně, které mikrosnímky předal, z nich zhotovila fotokopie a “Velan“ je následně Radaně zase vrátil.¹⁴⁹ Státní bezpečnost tak dostala do rukou hmatatelný důkaz o ilegálním spojení Radany Melicharové se zahraničím, s agentem cizí zpravodajské služby.

Jenže když pak Radana Melicharová začala požadovat, aby jí “Velan“ umožnil kontakt s vedením jeho údajné moravské protistátní skupiny, byla celá provokační akce StB ohrožena prozrazením, protože žádná moravská ilegální skupina, jejíž součástí by byl i “Velan“, samozřejmě neexistovala. “Velan“ si tehdy nebyl jistý, jak by se měl zachovat, a tak se v jedné ze svých zpráv obracel na svůj řídicí orgán: „*Otázka zní: co teď? Zda se má v této hře pokračovat. Je to obdobné jako u Sternbergové, protože tuto akci jsme vyvolali sami. Ovšem Radana oproti Sternbergové zcela jistě nějakou ilegální činnost prováděla [...] Faktem je, že nyní pro obnovenou činnost přímo hoří, protože*

¹⁴⁸ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, zpráva o nepřátelské činnosti Radany Fišerové z Prahy ze dne 23. února 1955.

¹⁴⁹ Tamtéž.

*sama pokládá situaci za dosti zralou k nějakému řešení.*¹⁵⁰ “Velan“ ve zprávě přiznává, že k obnovení spojení mezi Radanou Melicharovou a Vladimírem Matičkou, toho času v roce 1955 stále v zahraničí, došlo vyprovokováním ze strany agenta “Velana“, tedy ze strany Státní bezpečnosti. Stejně jako v případě Marie Sternbergové, která se původně již dávno smířila s tím, že zůstane v Československu, a naopak v roce 1955 na popud spolupracovníka “Velana“ hledala všemožné cesty legální i nelegální k emigraci ze země.

A tak nakonec bezpečnostní orgány rozhodly, že bude upuštěno od dalšího úkolování “Velana“ k Radaně Melicharové, a to z těch důvodů, že znovunavázání styku Melicharové se zahraničím bylo vyvoláno právě “Velanem“ a hrozilo, že kdyby byla Melicharová realizována za trestnou činnost, kterou na ni nahlásil “Velan“, došlo by k dekonspiraci agenta “Velana“ v zahraničí, protože Radana měla mnoho známých jak v Československu, tak v zahraničí, kteří mohli zprávu o falešné identitě “Velana“ odeslat do zahraničí.¹⁵¹

Spolupracovník “Velan“ tím, že se vetřel do přízně jak hraběnky Sternbergové, tak i Radany Melicharové, získal pro Státní bezpečnost důležité informace potvrzující ilegální činnost osob kolem Melicharové, které ale nakonec v procesu Radany Melicharové a spol. uskutečněném v dubnu 1957 nemohly zaznít, protože by došlo k vyzrazení “Velanovy“ spolupráce a ohrožení jeho dalšího působení ve službách Státní bezpečnosti. Proto také soud konstatoval trestnou činnost odsouzených pouze v letech 1948 – 1952, o dalších kontaktech do zahraničí, které Radana Melicharová navázala opětovně až v roce 1955 ani v obžalobě, ani při hlavním přelíčení, ani v rozsudku nepadlo ani slovo. A také proto ani informace o tom, že mikrosnímky, které obdržela Radana Melicharová ze zahraničí v roce 1951, měla Státní bezpečnost v ruce už na začátku roku 1955 díky “Velanovi“, a nikoli až v roce 1956 po domovní prohlídce u Radany Melicharové, se nesměla dostat do protokolu o hlavním soudním přelíčení. I bez toho, aby přímo u soudu zazněly informace získané agenturní cestou spolupracovníkem “Velanem“, byla Radana Melicharová a dalších 8 lidí odsouzeno v Akci “Zpěvačka“ k trestu odnětí svobody od 1 do 8 let za zločiny velezrady a vyzvědačství.

¹⁵⁰ ABS, *Skupinový operativní svazek č. 59*, a. č. H-350, agenturní zpráva “Velana“ č. 134/55 ze dne 15. října 1955.

¹⁵¹ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno “VELAN“*, a. č. 45071, zpráva Ministerstva vnitra k Oldřichu Skotalovi ze dne 27. května 1955.

Na příběhu Marie Sternbergové i Radany Melicharové je dobře vidět, jaké kouzlo osobnosti musel Oldřich Skotal vyzařovat, a jak ho dokázal využívat k manipulaci s lidmi. Tyto ženy z vyšších společenských kruhů dokonale pobláznily a ony mu bezmezně důvěřovaly.

Dokonce, i když později už měla Marie Sternbergová signály o Skotalově spolupráci se Státní bezpečností (jejich společný přítel Dr. Václav Batěk, který na základě udání „Velana“ skončil ve vězení, po svém návratu z vězení Sternbergovou před Oldřichem Skotalem varoval), přesto mu stále důvěřovala a nechtěla se připravit o kontakt s ním. Sám Skotal tvrdil, že věrnější lásku ženy nikdy nepoznal. Když odmítl opustit svoji vlastní ženu a odjet se Sternbergovou do ciziny, ona se pokusila o sebevraždu, otrávil se prášky a spíše zázrakem se jí podařilo se z následků sebevražedného pokusu zotavit. Dokonce Skotala učinila hlavním dědicem části jejího majetku, i když v podstatě imaginárního, existujícího jen v jejích představách, protože po komunistických konfiskacích už jí prakticky žádný majetek nezbyl.¹⁵²

10.5 Následná spolupráce agenta „Velana“

I po ukončení procesu s Radanou Melicharovou a spol. agent „Velan“ dále spolupracoval s orgány Státní bezpečnosti. Dokonce ani po odsouzení Radany Melicharové nepřerušil „Velan“ styky s Marií Sternbergovou, která neměla nejmenší tušení, že k odsouzení její přítelkyně Radany přispěl právě on a že i nadále je „Velan“ svými řídicími orgány úkolován i ke sledování její osoby.

V 60. letech se konečně dostal také na „zahraniční mise.“ I. správa Sboru národní bezpečnosti ho využívala k rozpracování některých pracovníků Rádía Svobodná Evropa v Mnichově.¹⁵³

Až do konce 60. let si udržoval svou pozici úspěšného a pro Státní bezpečnost velmi důležitého spolupracovníka. Jak se zdá z archivních materiálů dochovaných v Archivu bezpečnostních složek, jeho účast na realizaci Akce „Zpěvačka“, při níž byla odsouzena k trestu odnětí svobody Radana Melicharová a dalších 8 jejích spolupracovníků, byla spíše okrajovým úspěchem jeho konfidentské činnosti. Alespoň co se týče důležitosti pro Státní bezpečnost, byl zapojován do významnějších akcí,

¹⁵² ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno „VELAN“*, a. č. 45071, zpráva agenta „Velana“ číslo 69/55 ze dne 26. ledna 1955, str. 3-4.

¹⁵³ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno „VELAN“*, a. č. 45071, Oldřich Skotal – záznam o provedeném pohovoru z června 1981.

míním tím například agrárnickou problematiku, nebo jeho pozdější nasazení na pracovníky Rádia Svobodná Evropa.

V roce 1969 s ním Státní bezpečnost spolupráci ukončila, protože byl vyšetřován spolu s bývalými funkcionáři hokejového klubu ZKL Brno pro finanční nesrovnalosti ve vedení tohoto oddílu. K jeho soudnímu postihu po prošetření celé záležitosti sice nedošlo, ale spolupráce už s ním nebyla obnovena.¹⁵⁴

I když ještě v 80. letech Oldřich Skotal nabízel své agentské služby dopisem na Ministerstvo vnitra. Po pohovoru uskutečněném se Skotalem v červnu 1981 ale pracovníci I. správy Sboru národní bezpečnosti rozhodli, že pro jeho vysoký věk (bylo mu 71 let) a současné možnosti již není pro spolupráci dostatečně využitelný.¹⁵⁵

Dokud byl Oldřich Skotal při síle a plném zdraví, oddaně sloužil komunistickým bezpečnostním orgánům a jeho spolupráci se Státní bezpečností odneslo vězením mnoho jeho známých a přátel. Příslušníci Státní bezpečnosti prakticky ve všech svých zprávách podávaných o agentovi “Velanovi“ nešetřili superlativy. *„Agenturní spolupracovník Oldřich Skotal se během spolupráce vypracoval na kvalitního a spolehlivého spolupracovníka. Z vlastní iniciativy a důsledně plní všechny uložené úkoly, je ve spolupráci obětavý a iniciativní, sám navrhuje opatření a postup v případě, v němž pracuje. Ve spolupráci získal již značné zkušenosti, umí se v případě a v jednání s lidmi samostatně orientovat, učinit si vlastní závěr a sám pro sebe si určit správný další postup. Velikou výhodou spolupracovníka je znalost marx-leninismu, vrozená inteligence, rychlost úsudku, znalost kultury, umění, historie a dokonalé ovládnutí německého, ruského, anglického a francouzského jazyka. Z politického hlediska nejsou o jeho spolehlivosti pochyby. Po stránce osobního charakteru je Skotal Oldřich přímý, čestný a otevřený. Jeho vystupování je slušné, jisté a sebevědomé.“*¹⁵⁶ Ano, v době vlády komunistického režimu byl za čestného považován člověk, jehož přičiněním se spousta jeho známých, někdy dokonce i bývalých přátel dostala na několik let neprávem do vězení. Šli sedět do vězení za protistátní činnost, kterou na ně “Velan“ sám ohlásil.

¹⁵⁴ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno “VELAN“*, a. č. 45071, Oldřich Skotal – záznam o provedeném pohovoru z června 1981.

¹⁵⁵ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno “VELAN“*, a. č. 45071, zpráva o dopisu Oldřicha Skotala adresovaném Ministerstvu vnitra, ze dne 11. června 1981.

¹⁵⁶ ABS, *Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno “VELAN“*, a. č. 45071, zpráva o agenturním spolupracovníku číslo 1902 – “VELAN“ ze dne 18. března 1955, str. 2-3.

11. Závěr

Politický proces s Radanou Melicharovou a spol., analyzovaný v této diplomové práci, potvrzuje obecné teze o průběhu politicky motivovaných a komunistickou stranou řízených procesů. Dokazuje zneužití trestního práva a přímý politický tlak na bezpečnostní složky i justici v komunistickém Československu. Ukazuje, že politické procesy sloužily jako nástroj komunistické strany, jako prostředek politického boje za získání absolutní moci a zlikvidování existujících i potenciálních opozic prakticky po celou dobu existence komunistické vlády v Československu.

Z celého průběhu procesu s Radanou Melicharovou a spol. a z následných snah odsouzených o rehabilitace a očištění jejich jména jasně vyplývá, že pro politické procesy a jejich výsledek byla zcela zásadní vůle vládnoucí politické moci, a také její aktuální politické potřeby. Aktuální politická situace uvnitř komunistického režimu měla jednoznačný vliv na intenzitu politické perzekuce, ale také na případné snahy o revizi původních soudních rozhodnutí.

I ve chvíli, kdy si lidé odsouzení v politických procesech buď odpykali svůj trest, anebo byli propuštěni na základě amnestie, přesto se na ně i nadále hledělo jako na politické provinilce a jejich politická nespolehlivost jim bránila vést svobodný, plnohodnotný život. Trestem samozřejmě nebyli postiženi jen sami odsouzení, ale trpěly jím celé rodiny.

I když někteří odsouzení se částečné rehabilitace dočkali ještě za neomezené vlády komunistické strany, jako například Naděžda Kavalírová, zatímco jiní se spravedlnosti domáhali marně, úplné rehabilitace se všem odsouzeným dostalo až po pádu komunistického režimu v Československu v 90. letech.

Usnesením Krajského soudu v Praze v neveřejném zasedání konaném 18. dubna 1991 byl zrušen rozsudek krajského soudu ze dne 12. dubna 1957 u odsouzených Radany Melicharové, Marie Křepelkové, Naděždy Kavalírové a JUDr. Václava Vandase, stejně tak byl zrušen rozsudek krajského soudu ze dne 15. srpna 1957 u odsouzených Františka Šebíka, MUDr. Ostapa Jachna, Jaroslava Jiráňka a Bohuslava Šindeláře. Podle ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, bylo trestní řízení proti těmto obviněným zastaveno.

Všichni odsouzení nakonec dosáhli úplné rehabilitace a očištění svého jména, léta strávená ve vyšetřovacích vazbách, komunistických věznicích a nápravných zařízeních jim už ale nikdo nevrátí. Navíc zdaleka ne všichni se svého úplného očištění

v 90. letech dožili. Radana Melicharová, Václav Vandas ani Ostař Jachno i díky zdravotním následkům, které si odnářeli z komunistického vězení, se pádu komunistického režimu v Československu v roce 1989 nedočkali. Ti, kteří stáli za organizací politických procesů, nebyli dodnes za své činy potrestáni.

12. Prameny a literatura

12.1 Archivní materiály

1. *Archiv bezpečnostních složek*, f. Historický fond Ministerstva vnitra, a. č. H-350, Skupinový operativní svazek č. 59., Akce "Zpěvačka".
2. *Archiv bezpečnostních složek*, f. I. Správa Sboru národní bezpečnosti, a. č. 45071, Osobní svazek spolupracovníka krycí jméno "VELAN".
3. *Archiv bezpečnostních složek*, a. č. 949453 MV (dříve a. č. 2673 HK), Vladimír Matička.
4. *Archiv bezpečnostních složek*, f. Vyšetřovací spisy, a. č. V-180 MV, Bohumil Černý.
5. *Archiv bezpečnostních složek*, f. Vyšetřovací spisy, a. č. V-3256 MV, Dokumentace k případu Radana Melicharová a spol.
6. *Archiv bezpečnostních složek*, f. Agenturní svazky, a. č. 374645 MV, Osobní svazek krycí jméno "Zdenka".
7. *Archiv bezpečnostních složek*, f. Kuratorium pro výchovu mládeže, a. č. 59-117-55, Skotal Oldřich.
8. *Archiv bezpečnostních složek*, f. Zemský odbor bezpečnosti Praha, a. č. 300-9-5, Oldřich Skotal.
9. *Archiv bezpečnostních složek*, f. Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra, a. č. 319-36-2, Oldřich Skotal.
10. *Národní archiv*, f. Správa Sboru nápravné výchovy, Vězeňský osobní spisy Radana Melicharová, nezpracováno.
11. *Státní oblastní archiv v Praze*, f. Krajský soud, Praha (1949-1998), a. č. Rt 383/91, Radana Melicharová a spol., nezpracováno.

12.2 Právní předpisy

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní

Zákon č. 89/1950 Sb., o trestním řízení správním (trestní řád správní)

Zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb.

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Rozhodnutí prezidenta a vlády Republiky československé ze dne 1. prosince 1957 č. 117/1957 Ú. 1., o amnestii

Rozhodnutí prezidenta a vlády Republiky československé ze dne 9. května 1960 č. 54/1960 Sb., o amnestii

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Rozhodnutí prezidenta republiky ze dne 9. května 1962 č. 46/1962 Sb., o amnestii

Rozhodnutí prezidenta republiky ze dne 9. května 1965 č. 43/1965 Sb., o amnestii

Zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci

Zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci

Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu

12.3 Monografie

BENDA, Patrik. *Přehled svazků a spisů vnitřního zpravodajství centrály Státní bezpečnosti v roce 1989*. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003.

BLÁHOVÁ, Ivana et al. *Jménem republiky!: osm případů zvůle komunistické justice*. Praha: Auditorium, 2015.

BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Jan KUKLÍK a Jiří ŠOUŠA. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013.

BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009.

CUHRA, Jaroslav a Václav VEBER. *Za svobodu a demokracii. Odpor proti komunistické moci*. Praha: Karolinum, 1999.

Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003-2004, 3 sv.

DOSKOČIL, František a Pavel ŽÁČEK. *Průlom: agentem CIA uvnitř komunistické nomenklatury*. Olomouc: Votobia, 2004.

DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Navzdory nenávisti a mstě: z politických procesů 1952 až 1953*. Třebíč: TEMPO, 2002.

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina. *Státní bezpečnost v letech 1945-1953: (organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek)*. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2007.

GEBAUER, František, František KOUDELKA, Rudolf VYHNÁLEK a Karel KAPLAN. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu v letech 1948-1989: (statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993.

HALAMOVÁ, Veronika. *Politické procesy v Československu 1949-1953: nástroj legitimizace komunistického režimu a homogenizace společnosti*. 1. vyd. Ostrava: Moravapress, 2014.

HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948-1953*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1953-1966*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992.

KAPLAN, Karel. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968-1990*. Praha: Karolinum, 2008.

KAPLAN, Karel a Pavel PALEČEK. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008.

KAPLAN, Karel. *K politickým procesům v Československu 1948-1954: dokumentace komise ÚV KSČ pro rehabilitaci 1968*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, c1994.

KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: doba tání 1953-1956*. Brno: Barrister & Principal, 2005.

KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956-1968: společnost a moc*. Brno: Barrister & Principal, 2008.

KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: [státní bezpečnost 1948-1956]*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1999.

KAPLAN, Karel. *Největší politický proces: "M. Horáková a spol."*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995.

KAPLAN, Karel. *Protistátní bezpečnost: 1945-1948 : historie vzniku a působení STB jako mocenského nástroje KSČ*. 1. vydání. Praha: Plus, 2015.

KAPLAN, Karel. *StB o sobě: výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka*. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2002.

KRATOCHVIL, Antonín. *Žaluji. Stalinská justice v Československu*. 1. vyd. v ČSFR. Praha: Česká expedice, 1990.

KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009.

MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989: sborník příspěvků*. Praha: Karolinum, 2004.

PACNER, Karel. *Československo ve zvláštních službách: pohledy do historie československých výzvědných služeb*. 1. vyd. Praha: Themis, 2002.

PEJČOCH, Ivo a TOMEK, Prokop. *Agenti-chodci na popravišti: kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949-1958*. Vyd. 1. Cheb: Svět křídel, 2010.

PEJČOCH, Ivo a Prokop TOMEK. *Od svobody k nesvobodě 1945-1956*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky- odbor komunikace a propagace MO, 2011.

PERNES, Jiří. *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008.

PERNES, Jiří a Jan FOITZIK. *Politické procesy v Československu po roce 1945 a "Případ Slánský": sborník příspěvků ze stejnojmenné konference pořádané ve dnech 14.-16. dubna 2003 v Praze*. Brno: Prius, 2005.

POKLUDA, Zdeněk. *Moravští Šternberkové: panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012.

RADOSTA, Petr. *Protikomunistický odboj: historický nástin*. 1. vyd. Praha: Egem, 1993.

RAIS, Štefan. *Procesy proti agentům anglo-amerických imperialistů*. 1. vyd. Praha: Osvěta, 1952.

TOMEK, Prokop. *Na frontě studené války - Československo 1948-1956: výstava k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009.

VEBER, Václav. *Třetí odboj ČSR v letech 1948-1953*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2014.

VEBER, Václav a Jan BUREŠ. *Třetí odboj: kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010.

VEBER, Václav a Lukáš BABKA. *Za svobodu a demokracii. Třetí (protikomunistický) odboj*. Vyd. 1. Hradec Králové: Evropské hnutí, 2002.

VESELÝ, Vojtěch. *Mikrohistorická sonda: Osudy "agenta-chodce" Vojtěcha Kučery* [online]. 2014.

VIESKA, Juraj: *Ochrana lidově demokratické republiky*, Praha: Orbis, 1950.

VOREL, Jaroslav-ŠIMÁNKOVÁ, Alena a kol. *Československá justice v letech 1948-1953 v dokumentech*. 3 svazky. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004.

12.4 Diplomové, disertační práce

BLÁHOVÁ, Ivana. *Politické procesy v Československu po roce 1948. Případ gen. Karel Kutlvašr a spol.*, (Rigorózní práce), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2014.

CIHLA, Václav. *Politické procesy v 50. letech*, (Diplomová práce), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2013.

SMUTNÝ, Zdeněk. *Tzv. Zelená internacionála a politické procesy v Československu po druhé světové válce*, (Bakalářská práce), Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2010.

URBANOVÁ, Petra. *Politické procesy 50. let*, (Diplomová práce), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2009.

12.5 Internetové zdroje

1. *Amnestie 1953-1962*, [online], [cit. 4. 6. 2016].
Dostupné z: http://www.totalita.cz/vez/vez_hist_amnestie.php.
2. *Politické procesy v 50. letech*, [online], [cit. 10. 6. 2016]. Dostupné z:
<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/211452801400037/>.
3. *Securitas imperii* [online]. Praha: Themis, 1994 [cit. 2016-06-28]. Dostupné z:
<http://www.ustrcr.cz/cs/securitas-imperii-rocniky>.
4. www.moderni-dejiny.cz
5. www.pametnaroda.cz
6. www.postbellum.cz
7. www.ustrcr.cz

13. Seznam příloh

Příloha č. 1: Osobní spis Radany Melicharové (foto).

Příloha č. 2: Ukázka fotokopie mikrosnímků s instrukcemi, které zaslal Radaně Melicharové ze zahraničí Vladimír Matička (foto).

Příloha č. 3: Ukázky karikatur zesměšňujících komunistické představitele ČSR, které dal Vladimír Matička do úschovy Aleně Jiráňkové v roce 1948 (foto).